

A 478273

M

M

M

M

M

M

M

M

FELELET

GRÓF

SZÉCHENYI ISTVÁNNAK

Kossuth
1841.

KOSSUTH LAJOSTÓL.

P E S T.

KIADTA ÉS NYOMATTA LANDERER ÉS HECKENAST.

1841.

DB
937.5
K85

Albion
1888

A' folyó év kezdete óta általam szerkesztett **Pesti Hirlap** gróf Széchenyi István ur által „**A' kelet népe 1841**“ című jeles munkával megtámadtatván, védelemre valék kényszerítve; mire nézve a' **Pesti Hirlap 51-ik** számában úgy nyilatkoztam, hogy nem tartanám egyenlő fegyvernek, ha könyvre hirlappal felelnék. Könyvben felelni volt tehát adott szavam, 's azt im! ezennel be is váltom. — Ha ki sokat várna, ép' úgy megcsalatozónék. várakozásában, mint a' nemes gróf a' Hirlapra nézve megcsalatozott; 's meg annyival inkább, mivel e' munkácskán a' fogyatkozásokat, miket erőm csekélységénél fogva el semmi esetre nem mellőzheték, nagyon megszorítják a' körülmények. Sietnem kellett, nehogy feleletem korszerűségét elveszítse; — azonban munkám fonalában ezerszer

megszakított a' hirlapszerkesztésnek
máról holnapra félre nem tehető köte-
lessége: innen, meglehet, ismételések,
— innen, meglehet, szószaporítás ere-
dett; majd nem volt időm rövidre vonni,
mi szótengerben terült előttem; majd
nem volt időm kifejtegetni, hol az esz-
me tán homályos szóban rejtezik; min-
den esetre pedig nem volt időm a' styl-
nek azon gyalulatot megadni, mellyel
tulajdonkép, mint a' közönség iránti
figyelem jelével, minden író tartozik. —
És ez az, minek ki nem kerülhetett
elmulasztásaért olvasóimtól 's a' nemes
gróftól is bocsánatot kérni kötelessé-
gemnek ismertem; 's még csak azt jegy-
zem meg, hogy rendszeres bírálatot,
melly a' bírált munkának egy szavát,
egy eszméjét sem hagyja taglalatlanul,
írni nem vala szándékomban, 's az egyes
részleteket mindig az egésznek szem-
pontjából ügyekeztem tekinteni.

P e s t, augusztus 15-kén 1841.

Kossuth Lajos.

I.

Autobiographia.

Az idő eljár, 's napjaink, nagy és apró emberekkel, legyenek a' nemzeti sakkjáték nagy mesterei, legyenek (a' sakkjátékos szereposztása szerint) játékkövek, összesen és egyenkint lehunynak, hogy örök semmiségbe merüljenek; vagy kiknek élete nem röpött el, mint az egynapos virág színvegyülete, a' történetírás ítélő lapjára kerüljenek. És a' történetíró érdekesnek fogja találni e' korszakot, az átalakulás kínos korszakát, és az ítéletben, mit a' kérlelhetlen bíró hozand, fel fognak mérteni emberek és dolgok és az egykorúaknak e' dolgokróli nézetei, mellyeknek nyomán — bizony, bizony félek — igazolva lesz, hogy korunk nagy volt; ámde nagyságát nem egyeseknek köszönheti.

Ime itt van „A' kelet népe“! 's ebben gróf Széchenyi, kínosan bár (mint mondja), de mégis feltárja political életének titkát, rendszerét, 's ezzel — azt vélnők — korunk titkának kulcsát is a' chronograph kezébe fogná nyújtani; de a' nemzet alig lesz hajlandó e' kulcsot elfogadni; amazt pedig sajnálanom kell, mert gyarlóságokat juttat el az utókorra, mellyeknek a' halandó testtel sir-

ba kellene szállaniok, mivelhogy nem alkalmasok a' kérlelhetlen utókor kezében boglárul szolgálni a' rég kiérdemlett halhatatlanság koszorújához. — Én rám legalább mindig igen kellemetlenül hat, valahányszor egy nagy ember „confessio“-it olvasom: mindig egemből hullok alá; mindig tapasztalom, mennyire igaz, hogy a' kit istenitni akarunk, azt igen közről megnézni nem jó; mert a' közelség mintegy nagyító, a' sima tűn is göröngyöt mutat. — Én a' „selfbiography“-t csak Fouché-féle embereknel találom jónak, 's nálok sem a' miatt, a' mit magokról, hanem inkább a' miatt, a' mit másokról mondanak; ama' miatt nem, mert nekem úgy tetszik, hogy az önismeret a' tehetségek legnehezbike; — hiába! az ember nem vetközhetik ki önmagából, 's megesik még a' legjobbakon is, hogy egyben másban önmagokat elfogult szempontból nézik, mert magunkhoz sokkal közelebb állunk, 's az egyes részletek sokkal inkább elfoglalnak, mintsem hogy az egésznek áttekintésénél gyarlóság ne keverednék nézetünkbe. — A' ki vádoltatik, ám védje magát; kinek élete titokrejtély volt, ám beszéljen — ha tetszik — titkairól; de a' kit nyilvános életében egy nemzetnek tisztelő szerelme kísért, hagyja tetteit szólani maga helyett.

Ha már gróf Széchenyi a' Pesti Hírlapot olly veszélyesnek 's nemzetet és kormányt e' veszély ellenében olly vízeszűn-gyöngének hiszi, miszerint hivatva érezné magát, ez uj Medusa ellen Perseus szerepét elvállalni, 's gyámvédi pai-

zsával fedni be e' vakon rohanó gyermeknemzetet, mellyről himni látszik, hogy nem csak semminemű szellemi discretiával, de még azon ösztönszerű tapintattal sem bir, melly barmot óv a' mérges fűvektől: kétségtelenül csak hálát érdemel jó szándékaért; 's habár a' jó szándék hevében néha egy kis szélmalomharczot, néha pedig olly epés gyanusitgatásokat szemlélünk is, minőkkel az utolsó Frangepán óta magyar még perben sem vádoltatott: én magam is, felejtve sérveimet, hála 's köszönetben szívem mélyéből osztozhatnám; 's ha nemzetünknek negyvenkilencz ötvenedrésze szóval, szellemmel, tettben, irányban a' gróf gyanusitgatását meg nem czáfolná (⁴⁹/₅₀ részt mondék, mert igen jól tudom, van egy árnyéklat, melly a' gróf után igen örömet „feszítsd meg“-et mond, csak-hogy más okból, mint a' gróf maga), habogy e' gyanusitgatások ellen a' nemzetélet minden nyilatkozata hangosan nem szól: magam kiáltok fejemre veszélyt. Ez hát — mint mondám — hálát gerjeszthet a' nemes gróf iránt, kit — még ha ítéletben téved is — csak meleg honszerelem lelkesíthet; de lehetlen nem ohajtanom, 's azon nagyság érdekében, melly a' nemes gróf érdemdús fejéről az egész honra áradoz, 's melly e' szerint köz nemzeti dicsőség, köz nemzeti kincs, — lehetlen nem ohajtanom, bár a' munkának önbiographiai része elmaradt volna!

Azonban én nem ragadom meg szörszálhasogató kárörömmel a' munka ezen részén csekély né-

zetem szerint áradozó gyarlóságokat, 's egy általános megjegyzés után csak azokra fordítok egy kis futólagos taglalgatást, mik ez önbiographiában nem annyira a' gróf tisztelt személyét, mint inkább az ő nyilvános életével olly szoros viszonyban álló közéletet érdeklik.

A' nemes gróf — ki az ugynevezett tacticát az országlási tudományban minden másnak elébe teszi — több mint egy helyütt nyíltan megvallja, miképen tacticája mellett két pad közti helyzetbe jutott, 's majd nyugati, majd keleti szelektől csapkodva, mint lapta levegőben lebeg. E' vallomás, a' gróf száraz számtani modorából az én szenvedelmes, érzelő modoromba öntve, annyit tesz: hogy a' nemes gróf political helyzetében sem fen sem alant nem bir annyi bizodalommal, a' mennyi kell, hogy azon messzeható terv kivitelének kéj szerint intéző mestere maradhasson, mellynek fölfedezéséhez, bár — a' mint mondja — most is kínosan, de mégis csakugyan kissé hozzá fog, vagyis inkább hozzá fogni csak igérkezik; mert midőn tanszomjas kebellet már-már nyilni véljük a' mysteriumok szekrényfödelét, elvégre is csak türelemre utasítatunk. — 'S még ennyit sem tenne, ha nem gondolná, hogy a' hont végveszély fenyegeti; — nem tenne, mert — úgy látszik — még mindig méltányos engedményekre csábitgatást tart szükségesnek; minek természetesen azonnal vége van, mihelyt a' csábitó titkairól le-leröppen a' fátyol. Igen természetes, hogy a' magasult érzelmektől

dagadozó kebel viasszasovárog nagyszerű hatáskörébe; mert vágya nem kisebb, mint egy nemzet jövődjét megalakítani, és tehetsége e' váagnak megfelelő. De az is természetes, hogy e' végett vissza kell szerezni a' bizodalmat, melyre a' két pad közti helyzetben senkinek sem lehet számolnia. És a' gróf azt gondolá, ha elmondja e' nemzetnek, mik valának gyermekkorának álmképei, mint olvadt össze az ifju szívverével a' tántorithatlan honszeretet, mikint született, mikint ért férfias agyában a' terv, 's mint lön az akarat cselekvésé, — ha ezt elmondja azon őszinteséggel, mely a' férfit, azon öntudattal, mely gróf Széchenyi Istvánt megilleti: lehetlen, hogy a' két pad közti helyzet kellemetlenségének vége ne legyen. — Én nem gondolhatok ezenkívül okot, mely a' grótot önbiographiájára itt e' munkában indithatá; 's ha így van, meg kell mondanom, hogy szükségtelen munkát tön; mert habár a' gróf, ki a' „Világ“-ban (113 lap.) elismeré, hogy a' hon erejének egyesítésére irányzott célzata sem okos ember sem kormány előtt titok nem volt, most ezen egyesítés céljára nézve már úgy hiszi (22 lap.), hogy „a' mit lelke rejt, csak némi kebel sejté, 's felfogása ezek előtt is jobbára rejtély maradt“; magamról, ki egyike vagyok a' leggyöngébbeknek, másokra ítélve, bizonyosnak merem állítani, hogy az, mit a' gróf messzevágó terve végcéljának 's magasabb szempontnak nevez, nyilvános élete, tanjai 's tettei után,

lepecsételt könyv nemzetünk előtt már rég nem volt, épen úgy, mint bizonyos lehet a' nemes gróf, hogy az érzelmek felől, miket ő, a' számolgotó hideg észnek fölként bájnoka, néha ép' a' Justinus-Kerner-féle mysticismus, néha pedig magyar mythologicus költészet birodalmába is beszáguldozva, olly áradozó meleg hangon fest, magyar soha sem kételkedett; és ha csakugyan igaz, hogy political helyzete két pad közti lön (mit, mióta „A' kelet népe“ megjelent, én is hiszek, előbb azonban ez csak a' nemes gróf példabeszédi tulszinezésre nagyon hajlandó „keleti“ képzelgésének raja lehetett), azt inkább annak tulajdonítom, hogy a' gróf nemzetünk jövődjének megalakítására kigondolt bölcs eszméit még azután is, hogy már nemzeti közkincsesé váltanak, magánytulajdonának tekintgeté, 's azokat, értelmi felsősége méltányos érzetében, minden idegen avatkozástól menten, autocratorilag kezelni törekedett; 's tulajdonítom annak, hogy a' nemzetet egy beteg testnek, magát pedig nem ezen beteg test egyik, bár egészséges tagjának, hanem a' betegből külön személyesített orvosnak nézvén, mihelyt a' beteg (kinek mégis a' „semmit rólunk nélkülünk“ diaeteticai főszabályai közt áll) saját ösztönből 's nem az orvos rendelményéből mozdult, magát nem csak „minden combinációiból kiforgatva“ vélte, hanem ezen combinatiókat, mint egyedül üdvözítő hitet, a' nemzet üdvösségével elannyira ugyanazonította, miszerint egyszersmind kiforgatott

combinatióival magát a' nemzetet is enyészetnek rohanni vélné; vagy — hogy a' gróf által annyira kedvelt, de ha gyám-okul használvák, soha semmit nem bizonyító hasonlatoknál maradjunk — a' nemzet jövődjét egy nagy sakkjátéknak tekintette, mellynél minden más csak játékkő, a' játszó ő maga, ki nem rögtönzés, hanem kiszámított terv szerint teszi huzásait, 's ha eljönnek mások, 's ittott a' nyílt ellenség ellen egy-két huzáskát — bár szintugy kiszámított terv szerint — megkísértenek, néha egy kis ingerült nehezteléssel utasítá el a' játékhöz tolakodókat, ő maga pedig amugy leplezve kívánt játszani; mert hiszen engedményre csábitgatás — that was the word! — ez a' választott tactica; és e' tacticának természetéhez tartozott, hogy itt egy tolakodót félrelökni, amott egy másikat, ki a' játékot „inspiciálni“ akará, csitíttgatni kellett; miből aztán egyik oldalon néha egy kis suttogás, a' másik oldalon gyanakodás származhatott, 's a' leplezett játék miatt félreértések következhettek, minőről alább egy kis szó leszen; de azt tagadni bátorodom, hogy volt volna e' gyanakodók közt is valaki, a' nemes grófnak tiszta szándokát 's tántorithatlan honszeretetét kétségbe vonó; azért is, nézetem szerint, a' két pad közti helyzet megszüntetésére talán alkalmasb tactica volt volna, nem a' keblet tární fel, mellynek tisztaságáról soha senki sem kételkedett; hanem a' nemzeti értelmesség tömegével összeolvadni; elhinni, hogy közvélemény e' honban már

van, — közvélemény, mellynek — mint „Hitel“ ében ő maga írta (183 l.) — engedelmeskedni tanácsosb, mint neki parancsolni akarni; 's e' közvéleményt egyben követve, másban fejtve, előkészítve, de tőle soha külön nem válva, bizonyos értelmi monopoliumnak érdemlett vagy nem-érdemlett, de tagadhatlanul létező gyahuját eltávolítani; melly monopoliumot hiszen gróf Széchenyi Istvánnak értelmi felsőbbsege mindig kivíhat, mihelyt egyedüliséget nem igényel; mert a' nemzeti értelem csődületében bizodalomra mindig számolhat, ki a' versenytért harczmezőnek 's a' versenyzőket ellenségeknek nem tekinti, vagyis — mint a' „Hitel“-ben írva van — egymással 's nem egymás ellen dolgozik.

És ez volt egyetlen általános jegyzetem, mellyet a' nemes gróf rossz néven venni annál kevesbbé fog, minél inkább meg lehet győződve, hogy halhatatlan érdemei e' honban annyira méltányoltatnak, miszerint fényükből még az önmagasztalgatás által sem veszíthetnek; mert mindnyájan tudjuk, hogy gróf Széchenyi Istvánt a' nemes öntudat megilleti.

De találtam legyen vagy nem találtam el az önbiographia] vezéreszméjét, vallomásaival ugy a' nemzetélet mint a' Pesti Hirlap elleni kikelés sokkal szorosabb viszonyban áll, hogysem némelly állítások rövid taglalatát mellőzhetném.

A' nemes gróf azt látszik hinni, hogy a' magyar nemzet sir szélén állott, midőn ő az életre

üditő tárogatót 15 év előtt megharsogtatá. Sok függ azon szemponttól, melyből terveinkben indulunk: azért hát nem lesz felesleges megjegyznem, miképen én ezen felfogást hibásnak tartom, 's nemzetünk évkönyveinek utmutatása szerint helyesebbnek ítélem azon nézetet, melyet a' gróf előbbi munkáiban igen sok helyütt nyilvánított, többek között „Hitel“-e 136-ik lapján: „Boldogok mi, hogy köztünk inkább a' fiatal-ság jelei 's hibái láthatók, 's hogy még távol tőlünk a' vénség 's koporsó;“ így a' „Világ“ 99-ik lapján: „Magyarország fejedelme nagy hatalmu ur, mert élő 's fiatal, nem vén 's megholt nemzetet ural-kodik.“ — Nekem úgy tetszik, e' nézetet nemzetünk évkönyvei sokkal inkább igazolják, mint a' mi most „A' kelet népe“ 16-ik lapján mondatik, miszerint „valóságos csuda, az emberiség évrájzaiban hallatlan eset 's közvetlen isteni befolyás, nemzetünket olly közel a' sirhoz, ismét az élők közé visszalépni látni.“ — Én általában nemzetek életében csudákra, istenek közvetlen beavatkozására, nemtökre 's más illyesekre nem sokat adok. 's a' mint erősen hiszem az egyetemet örök bölcs törvények szerint kormányzó isteni gondviselést: úgy sérteni vélném a' világok világának törvényhozóját, ha őt egy szeszélyes szultánnak képzelném, ki — ha kedve tartja — ok és eredmény lánczolatának örök törvénye alól egy vagy más hangyabolyt ki-

váltságol, 's eljő, közvetlen isteni befolyásával egy Lázár - nemzetet csudatevőleg feltámasztani. „God acts but by general laws“ — mond egy angol bölc. Nemzetek életében más ternók nincsenek, mint talán észben 's polgári erényben nagy férfiak, minő példaul az, kit én, nem gyáva hizelgésből, hanem meggyőződésből, a' magyarok legnagyobbikának szoktam nevezni. — Ezek lehetnek véletlen ternók, minden egyébben ok van szorosan és következmény; 's azért én ép' ugy nem hiszem, hogy az a' fiatal nép, melytől valóban távol volt vénség és koporsó, tulajdon azon időszakban a' sir szélén dermedezett: mint a' hogy megfogni nem tudom, mikint lehet ép' az 1760-iki időt olyannak jelelni ki újabb korunk történeteiből, melyben (2 l.) Magyarország lakosa kimondhatlan előmenetelt tön*), mellyről mégis a' 84-ik lapon az mondatik, hogy akkoron, alkotmányt 's nemzetiséget tekintve, a' magyar (a' mint valóban igaz) szánakozásraméltó szerepet játszott. — De hiszen a' historia felfogá-

*) Ha ezen állítást csak az „urbér“ behozatalára vonatkozóan ítélnék volna: nem teszék észrevételt; de bátortlét, tulajdonnak szentsége, a' kifejtettebb felmagasult polgárisodás kísérői, minő példaul a' családi viszonyok nemesb elrendezése, és az emberiség legmagasb fokán álló nemzetek sajátaihoz tartozó anyagi javak és kéjek említettén, 's az 1760-iki időszak ezekre alkalmazva idéztetvén, lehetlen volt ezt historiai botlásnak nem tartanom.

sában tévedni épen nem csuda; mert valaminthé-
 melyek gondolkozása szerint „duo cum faci-
 unt idem, non est idem:“ ép' úgy látszik
 különbözőnek azon egy dolog, a' mint különböző
 szempontból tekintetik.— Aztán a' polycratesi min-
 denes szerencse ritka dolog, 's vannak emberek,
 kik ha másban nem, a' historiai kútfők választá-
 sában szerencsétlenek; pedig úgy látszik, hogy
 e' szerencsétlenség a' grófot is üldözgeti; külön-
 ben ha a' francia forradalom eredetének históriáját
 valami jó pragmaticus kútfőből merítette volna, olly
 képtelenséget csak nem állitana, hogy Magyar-
 országnak ama' forradalom előzvényeiben tébolyog!
 vagy hogy az 1840-iki országgyűlés, a' karza-
 toknak parancsoló fölhevülése miatt, gyors léptek-
 kel haladt bizonyos conventi jelenetek felé!—Sze-
 gény karzatok! ti a' magyar tanácskozási mezők-
 's teremeknek, lóhátról és gyalog, jegen és
 szárazon, fegyverrel 's fegyvertelenül, 1000 év
 óta lármahősei! zajongástokat én is roszalom; de
 bizonyossá teszek benneteket, hogy a' magyar
 országgyűlésből conventet csinálni soha sem fog-
 tok, ha csak gróf Széchenyi azt, a' mi e' honban
 soha senkinek eszébe nem jutna, rátok nem be-
 széli, míg végtére tán magatok is elhiszitek; —
 ő, ki midőn csupa merő szoros mathematicai számo-
 lásból (melly számolásnál, hogy a' szív jelen nem
 volt, nagyon elhiszem) ezt is amazt is Robes-
 pierrehez hasonlítja, miszerint tán majd gya-
 nakodóvá tevén az erőt 's hatalmat, ollyasmi sü-

kerül, mint szokott az ebbel, mellynek veszett hírét költi valaki, — épen ez által, de még sok más egyéb által is, habár nem az aristocratia, nem is más egész osztályok, de legalább bizonyos „hirlapszerkesztő“ és bizonyos „hig velejű politcai költönczök“ és bizonyos „tulzók“ irányában, bizonyos vágyakat kézzelfoghatólag bizonyít, melly vágyak az értelem istenasszonya egykori főpapjának vérözönlékü vágyaihoz talán csak azért nem hasonlíthatók, mivel a' gyanussá-tétel rendszerét egykor olly mesterileg kezelt vádló ügyészhez (tán Fouquier Tinville-nek hitták) hasonlítának, ahoggy Pannonia körülménye és Galliáé egymástól ég- 's földtávol-ságilag nem különböznék.

Istenemre mondom! fáj, hogy nem lehet ezt elhallgatnom; az epés csipkedéseket, mikkel a' megtámadás saturálva van, örömet el hagyom hangzani megtorlatlanul, 's bár gúnynyal tetéze sokat, mi az ember kebelében szent, bár játékot üzött a' szenvedésből: a' tisztelet, mellyel a' grófnak szívem mélyéből adózom, hallgatást parancsol a' hiuságos gerjedelmeknek, mellyek gyarló embert annyira késztenek viszont nevetségessé tenni azt, ki bennünket nevetségessé tenni iparkodott. — Nyomorult semmirekellőnek vallanám magamat, ha örömökre válhatnék, port szemetet szórni a' megbotlott óriásra; én tiszteletteljesen tárom ki karjaimat, 's kérem: szenvedjen meg a' nemzeti nagyság építésénél homokhordó napszá-

mosi közt, méltassa tanácsára, javító vezetésre azt, kinek most útját állani törekedik; mert jobba' közre, ha egymás mellett, mint egymás ellen; — de két gyanusítás van a' gróf könyvében, mit erősen visszatorlani nagy és szent kötelességek parancsolnak; 's ezeknek egyike a' zendülési syllogismus, mellyről hát szó még máshol is leszen.

Hogy a' magyar nemzet akkor, midőn gróf Széchenyi István a' polgári nyilvános életet olly dicsőn megkezdette, nem volt sir szélén álló vén beteg, arról alig kételkedhetünk, ha figyelembe vesszük a' megtörhetlen visszahatást, miszerint alkotmányyszerűség 's nemzetiségi elem a' germanizálás fáklyatüzénél ujult lángra gyult, azon nagy férfiü törekvéseinek ellenében, kiről Platthy Mihály halhatatlan tollával írva van: hogy „*princeps justus, sapiens, aequus, quem praeceps boni publici fervor et peregrina juribus nostris consilia lege praescriptos cancellos siverunt perrumpere;*“ ha továbbá figyelembe vesszük az 1790-iki országgyűlést, mellyen annyi felvilágosodás annyi türelemmel, annyi lelkesedés annyi méltósággal, annyi szabadságszeretet annyi törvényességgel, annyi körülményismeret annyi előrelátó gondossággal, annyi engesztelő szellem a' jövőndőbe olly mély belátással párosultak, hogy ezen országgyűlés történetét évjazaink legfényesb lapjaihoz sorozhatnók; utóbb ha megolvassuk az 1790: 67 törvényczikk által kirendelt országos választmá-

nyok munkálatait, melyek nagy részben a' XIX. század gyermekeinek is becsületökre válhatnának, ámbár a' statusgazdasági tudomány még akkor rendszerítve nem igen volt; és ha el nem felejtkezünk a' lelkesedésről, nem az olly nemes áldozati készségről, melyet nemzetünk a' következő századnegyednek minden phasisain át bizonyított; és szemmel tartjuk, mikép a' viszontagságok minden kísérletein keresztül, egy részről a' nemzetiség nagy érdekében soha nem ernyedő buzgósággal küzdött előre lépésenkint; más részről pedig vágyait a' reform után, mint sérveinek és bajainak egyedüli orvosa után, ha néha tévedezve bár, de mégis kitünteté; és nem siklanak el figyelmünk elől a' municipalis élet körébeni jelenetek, melyek még azon időszakból sem hiányzanak, mikor a' magyar olly súlyos áldozatoktól, annyi veritékes fáradoalmaktól pihengetve, tespedett ugyan, 's tespedésére ürügyül vevé a' méltó remények valósulatára, alapos igények teljesületére várakozást; azonban e' tespedő várakozás közben is új meg új erőket gyűjtögete (mert hiszen korunk sok bajnokinak nevelése nem épen ez időszakra tartozik e?), míg majd elkövetkeztek az 1823-iki események, és elkövetkezett az 1825-iki országgyűlés, melyről gróf Széchenyi olly igazán mondá: hogy „a' pillanati nyomásnak visszahatása nyilván bizonyítja be a' világnak, mikint Magyarország fejedelme élő 's fiatal, nem vén 's megholt nemzeten uralkodik:“ valóban ha ezeket megfon-

toljuk, lehetlen meg nem győződnünk, miképen mind ezek nem arra mutatnak, mintha nemzetünk már a' sir szélén dermedett volna; mire hiszen erősebb czáfolat talán nem is kell, mint épen ama' bámulatos hatás, melyet gróf Széchenyi munkái gyakoroltak; mert ezen hatásnak szoros számolás szerint okvetlenül ki kellett volna maradnia, ha hogy a' nemzetben már előre kész fogékonyság nincs, a' mi valóban nem halálos álomkórságnak jelensége. A' mi azóta történt; minő felszámíthatlan hatással volt a' nemzeti értelmesség önmagábóli kifejlésének processusára az országos rendszeres munkáknak ugy a' magános társalgás mint a' municipalis élet nemzeti nagy asztalára kitálalása; mikép nőtt fel, fejlett, érett és erősödött a' nemzet az 1836-iki országgyűlés által 's kölcsönös hatás szerint az országgyűlés a' nemzet által (mire tán azok is tettek valamit, kik a' törvényhozótest értelemsugárinak a' nemzet ereibe folytonos elszivárgását 's ezzel viszont az országgyűlési fénycsomóba vissz sugárzását, idő 's körülmény szerint, talán szint-ugy nem hóhortos rögtönözgetéssel, hanem szint-ugy becsületesen átgondolt kiszámítással eszközölni segítették); mikép következett egy — szabad legyen hinni — utolsó visszalökési kísérlet azok érdekeinek magas helyekre befolyása által, kiknek most gróf Széchenyi István sejdítlenül bizonyosan 's akaratlanul kezökre játszik, 's kik ez új, váratlan „succursuson“ alkalmasint nem kevesbbé fognak bámulni, mint az angol toryk az angol radicaloknak, vagy

a' francia republicanusok a' Gazette de France-nak szövetségén; és mikép eszközlé a' visszalökési kísérlet ép' ellenkezőjét annak, a' mit szándékla; 's mikép következett el a' boldog óra, hogy nemzet és kormány kölcsönös őszinte bizodalommal kezét fogva, együtt, egymással, nem egymás ellen állanak, — mind ezt egészben magasabb szempontból, egyes részletekben híven felfogni, a' historia körébe tartozandik; — elég, hogy a' szempont, melyből gróf Széchenyi nemzetünk állapotját úgy valamint saját polgári munkás erényének hatását most felfogni látszik, csekély nézetem szerint nem helyesen van választva. — E' taglalat pedig korán sem vala henye critica; mert alkalmasint e' körül forog „a' hitel tengelye, melyet a' kelet népébeni“ szenvedelmes declamatiók és vészjóslatok érdemlenek.

Én a' nemes gróf polgári nyilvános életét így veszem föl: Hazáját mondhatlanul szereté; szereté ama' keserédes búskomolysággal, melly nemzeti jellemünk sajátsága, mikint mind ezt szívmelegébe mártott tollal olly mesterileg festi, valahányszor megszállja (és — istennek hála! — gyakran szállja meg) a' magasztos polgári erények poésisa. — Ez érzelmek, nemes gróf, mik — szeretem hinni — igen sok magyar kebelében visszahangoznak, csak-hogy kevésnek adatott ama' „száraz ecset“, melly olly eleven szavakba önti, a' mi sokaknál kimondhatlan, — ez érzelmek azok, miket nézetem szerint magunkban úgy mint polgártársainkban örö-

kön ébreszteniük kell; miniek ideje soha sem mulik, bármilly stadiumon álljon is a' nemzeti kifejlődés; mert nincs nélkülök lelkesedés, mellyre a' honnak örökké szüksége van, mivelhogy nélküle polgári erény kereskedési áruczikké lesz. — Engedjen hát a' gróf kérelmemnek, hogy ne akarja utját állani a' szívből fakadó szózatoknak, miknek végiránya: minél többekben fölébreszteni, minél többekben éberren tartani a' meleg honszerelmet és a' magasztos lelkesedést, melly őt ösztönözzé olly nemesen futni meg a' nemes pályát.

E' honszeretetet azonban gróf Széchenyinél, hienye sopánkodásban nem párolgott el. Ujjait a' kornak üterére tévé, és megértette lüktetéseit. És ezért, egyenesen ezért tartom én őt legnagyobb magyarnak; mert (bár megczáfolna valaki!) nem ismerek senkit historiánkban, kiről el ne mondhatnók, hogy százados hatásra számított lépései sem korán sem későn nem érkeztek. — Ki korán jó, izoláltan áll, 's az egyedülállónak lépteit maradó hatás nem követheti. „Il ne faut pas de vancer son siècle.“ *) A' ki későn jó, fényes nappal gyújt gyertyavilágot, 's még hálát adhatunk, ha működése csak haszontalan. — Ah! vajmi sok van nemzetünk évkönyveiben, a' mi már születésekor homlokán hordá a' „késő“ szót; miről, mert vagy nem egyesektől, vagy tulhatalmas egyesektől jött, nem mondhatjuk el, hogy: istennek hála! csak haszontalan. — Gróf Széchenyit a' kor

*) Korát senki se előzze meg.

szükségeinek hatalma alkalmas perczben ragadta meg. Ő korának nyelvévé lön; ő a' nemzet jobbjai gondolatának szavakat adott. És hatásának titka itt fekszik. Ha kész anyagot, kész fogékonyságot nem talál vala nemzetében, bizonyosan beteljesedett volna rajta, mit mostani munkájáról jóslani merek:

Vous serez étonné quand vous serez au bout
De ne leur avoir rien persuadé du tout. *)

Ezeknek valóságát tagadni alig lehet; 's ha nem hibáztam e' felfogásban, kettő van, mi belőle következik. Egyik az: hogy a' ki korának óramutatója, az korának nem Prometheusa; tán inkább őt teremté a' kor, mintsem ő a' kort; dajkája lehetett a' jövődönnek, kapocs a' tegnap és a' holnap közt: de ha úgy gondolkozik, hogy az óramutató teremti az időt, 's mindig annyi időnek kell lenni, mennyit ő mutat, holott ép' azért, mivel az idő örökké halad, az óramutatónak előbb vagy utóbb okvetlenül elkésnie kell — a' ki így gondolkozik, épen azon szempontot veszíti el, a' melly hatását föltételezé, combinatióiból természetesen kiforgattatik, a' hazai mozgony haladását természetesen hátulról nézi (honnan az ember poros utakon bizony csak port lát, 's a' por miatt magát nem a' haladót); és midőn mind ezt önkényt megvallja, egyszersmind vallomást teszen arról is, hogy időmutatás helyett a' teremtés vagy

*) Ha majd elvégzi, csudálkozni fog, hogy őket semmiről sem győzte meg. — Ezt azonban nem egyes elvekre, hanem csak a' zendülési syllogismusra, 's vele rokon gyanúszerint magukivánom értetni.

gondviselés szerepét igényelvén, idegen térre jutott, melyen alkalmasint nem olly biztos mutató, mint egykor volt. — Fogalmam másik következménye az: hogy ha e' nemzet sir szélén dermedező, beteges aggott vén test volt volna, midőn fűleibe mennydörgött gróf Széchenyi: okvetlenül vagy meghalt, vagy legalább a' mennydörgés minden siker nélkül hangzott volna el; más szóval: a' „Hitel“ írójának föllépte vagy kárt okoz, vagy legalább haszontalan marad; és mivel nem maradt haszontalan, és mivel hatása bámulatos volt, önkényt következik, hogy nem beteg, nyavalygós vagy gyöngé lábadozó nemzetnek vagyunk tagjai, hanem egy ép, erős, fiatalnak, melly bizonyosan nem csak sokat megbir, mi a' betegnek ártalmára lehetne; de sőt életerejének fentartására sokat megkíván, mit a' lábadozó nem birna meg.

A' nemes grófnak a' Pesti Hirlap ellen intézett egész megtámadása azon tengely körül forog, hogy e' nemzet gyöngé lábadozó, ő pedig a' hivatott orvos, ki e' beteget „assistensei“ segedelmével már 15 év óta gyógyitgatja, 's ki ha már nem egyedül van is birtokában az arcanum triplicatumnak, melly a' beteget tökéletesen helyrehozandja, de csak egyedül az ő kezében van a' mérleg, melyen fölmérhetni, hogy a' gyógyszerből ez idő szerint hány mákszemnyi kell (a' tisztelt gróf modorát követem, mert igen szereti az orvosi parabolát): én ellenben azt gondolom, hogy e' nemzet ép, ifju, egészséges, elég erővel bíró, institutióinak száza-

dos bajait is kijavítani; magamat pedig korán sem képelem orvosának, hanem vagyok ez ép, egészséges, ifju nemzetnek parányi izecskéje, munkára hivatta, mint akárki más; 's hogyha felszólalok, mintán elveim a' gróf elismerése szerint is jók és helyesek, a' modor, mellyben e' helyes elveket ép, egészséges nemzet irányában előadom, énnekem lehet káros talán, ha csakugyan rossz módon járok a' jó uton, de a' nemzetre nézve valami olly alárendelt csekély dolog, hogy azt fontossá csak olly eleven képzelgés óriásíthatja, minővel amaz arabok birnak, kik tevējök árnyékából egész napokon nézik a' déli báb gőzképeit; olly csekély dolog, hogy én, megvallom, ha gróf Széchenyi István volnék, legüresb órámban is hasznosabb dolgot tudnék tenni, mint modor ellen 24 ívet írni. — Hoszu beszédem rövid értelme: „A' kelet népébeni“ minden okoskodás azon alapszik, hogy e' nemzet javulófélben levő beteg; ezen alap nem áll: és így az okoskodásnak egész építménye magában összerogyik.

Az autobiographia folytában van más állítás is, melly minden figyelmet érdemel. A' gróf t. i. azt mondja: „csak úgy remélhetünk ránk 's utódinkra nézve üdvőt, ha szellemi alapon nyugszik jelenünk és jövődünk, ha szellemi alapokon emelkedik anyagi kiképzésünk, és nem viszont.“ — Azon kölcsönhatást, mellyel a' jól intézett anyagi kifejlés a' szellemi kifejlésre, ez viszont

amarra bir, következôleg hogy mihelyt a' kifejlés természetesen 's nem egy napi virágot termô kegyelem gyanánt intéztetik, egyiket a' másiktól egészen elválasztani nehezen lehet, — ezt mind ismert 's elismert dolognak tevéen föl, ki kell jelentenem, hogy a' gróf idézett állításában betûről betûre egyet-érték, és mondhatlanul örvendek, hogy ezt a' gróftól illy határozottan elismertetni látom; mert ezen határozott elismerés igen alkalmas, bizonyos balhiedelmeket eloszlatni, 's a' javításpártiak két nevezetes töredékét egygyéforrasztani. Értsük meg egymást; talán egyesülünk, ha megértettük.

A' gróf azt mondja, hogy minden tettei, minden léptei egy, előre kiszámlált, messzeható tervnek szüleményei: és így political hitének idézett alapszabálya is, miszerint anyagi kiképzésünknek szellemi alapokon kell nyugodni, kétségtelenül nem tegnapról mára született meggyôződése, hanem olly elv, mellyre minden lépéseinél minden bizonynyal figyelemmel volt. E' szerint a' nemes grófot alkalmasint meg fogja lepni, ha kimondom, hogy a' grófra nézve e' tekintetben a' közvélemény maiglan igen boldogtalan tévedésben volt, elannyira pedig, hogy meg vagyok gyôzôdve, e' tévedésnek igen nagy része van azon két pad közti helyzet elôidézésében, mellyet a' közjó érdekében lehetlen nem sajnálanunk, 's melly egy kis ôszinte magyarázat után, mindnyájunk öröme, alkalmasint meg fog szünhetni.

E' tévedés félreértésen alapszik. A' nemes gróf mult országgyûlés alatt genialis beszédeiben

nem egyszer panaszkodott, hogy gyakori szerencsétlensége: félreértetni. Ha illyesmi „gyakran“ történik, kiben fekszik az ok? a' félreértőkben e, vagy a' félreértettben? nem vizsgálgom; abban sem telik örömöm, hogy felhányjam a' nemes gróf eddigi tetteit 's iratait, és kánpadra vonjak minden betűt, megmutatandó, mi szolgálhatott alkalmul ez igen nevezetes alapelv tekintetében a' félreértésre; mentse némileg a' félreértőket: hogy a' gróf (mint önmaga vallja) ekkorig mindig csak darabosan szólt, 's nem világosan, nem minden lepleg nélkül, tökéletesen ki-merítőleg; mire ha helyes okai lehettek is, minden esetre természetesen kellett következni: hogy „ha tán némi kebel sejté is, mit rejt lelke, ezek előtt is felfogása jobbára rejtély maradt.“

E' félreértés kiegyenlítésére akarok csekély erőmmel közredolgozni; talán hogy a' mit mondani fogok, segítheti némileg a' történetíró buvárkodásaiban, midőn jelenkorunk eseményeinek zagyva tömegében fölkeresendi a' fonalat, melly nemzeti életünk megítélésében vezér legyen.

Huzamos időn át két jeles hazafi vezérlé a' javítási párt közvéleményét. És e' két nevet, mikint egy volt tiszteletünkben, úgy elvek iránt is egybefoglalók. Azonban vettük észre, és lehetlen volt észre nem vennünk, hogy a' két vezér egy idő óta nem karöltve jár, 's utjaik mindinkább szerteágaznak. Egyes részletekben a' si-

ker egyik mellett szolt; de voltak sokan, kik ugy vélekedtek, mikép e' részletek olly üdvösségre, minő a' magyarnak kell, hogy boldog legyen, vezetni soha sem fognak, ha elsőséget vának ki magoknak az elvek fölött, miket a' közvélemény a' másiban személyesíté. — És a' fejlődő nemzeti értelem gyakran veté föl vitatás kérdéseül: mi a' különbség e' két hazafi tervei közt? És jött az idegen is, és vezéreiről akará ismerni a' nemzetet, és ez is kérdezgeté: miben különbözik egyik véleményvezér a' másiktól? Természetünkhöz tartozik, hogy ha egyszer kérdés támad ember keblében, a' felelet is elkövetkezik. — Így támadnak pártok politicában. Kik az őszinte kérdésre önmagoknak őszintén megfelelnek, kiknek meggyőződésük van, képezik a' pártok gyűjtő magvát, mellyhez aztán sok vak utánzó, sok szennyes érdek és sok salak is csatlakozik. — És mondák az emberek: Az első közvagyonosság útján akar vezetni közszabadságra; a' második pedig közszabadság útján vagyonosságra. Amaz ezt tartja: „legyünk csak gazdagok, a' szabadság majdan elkövetkezik;“ emez viszont: „csak szabadok legyünk, a' gazdagság majd önkényt eljő.“ — És ezek mondák: Az elsőnek igaza van: gazdag nemzet nem paczkázhatni kény és kedv szerint, a' vagyonosság önállást nyújt; és lesz szabadság, ha tehetség lesz. Századunk iránya anyagi érdekeknek ugyis kedvező; ez uton haladnunk nem lesz olly nehéz, mert ha engedélyre szólittatik fel a' hatalom, anya-

giakban engedékenyebb lesz, mint szellemiekben, ezek féltékenységet gerjesztenek, amott kedveznek kor és istenek; pedig „in ultima analysi” a’ dolog csakugyan egyre megy, és minden lépés előre anyagi érdekekben, egy lépés előre értelemben; pedig szabadsághoz értelem kell. Ha neveltük a’ kéjelmet, sok erő marad ben a’ hazában, melly most kün elnemzetlenedik, minthogy kéjelmet itt ben nem talál; de találjon csak, ’s megszokja szeretni a’ hont; és ha szereti, majd csak eljárul egyhez máshoz is, ’s a’ nemzeti kifejlés sokszorozója egy számmal untalan szaporodik! Azért hát, ha néha egy kis betűjog áldozatába kerülne is, ám isten neki! hiszen örökre nem vezett el; legyen feláldozva, hahogy általa anyagi fejlődés tekintetében nyerhetünk annyit, mennyi föléri az áldozatot. — És mások mondák: A’ másodiknak van igaza. Történetekben fekszik a’ tan. Nem mutat nemzetet a’ historia, melly gazdagság által jutott volna el szabadságra; de mutat sokat, melly gazdagság által ős szabadságát elvesztette. Már Cato mondja: „Timeo, ne divitiae magis nos ceperint, quam nos ipsas.” Csak olly gazdagság nem veszélyes a’ szabadságnak, melly a’ nemzet erkölcsi és anyagi tehetségének szabad kifejléséből szabadon fejlett; az, mit a’ kegyelem nyújt, mi jogok árán vásároltatik, tartós jólétet soha sem szül; ’s így mindenek előtt ójuk meg a’ szabadságot, a’ melly már van; mit itt veszítünk, azt békés uton vissza nem nyerjük tán soha is; és

azért jogainkból semmi áron! 's míg itt egy részről mindig örködünk, más részről emeljünk a' szabadságnak sánczai közé mindig többeket. Szabadság nem veszít, ha megosztatik, sőt mindenkor nő és erősödik. Midőn ezt tesszük, az anyagi fejlődést is legsikeresebben mozdítjuk elő; mert ha igaz, hogy csak azon jólét tartós és állandó, mely a' nemzetből fejlett ki önkényt és szabadon: a' szellemi érdeket kell kifejteni, hogy a' jólét kifejlódhessék önkényt, szabadon. A' szabad szellem csudákat művel az anyagon is. Ez ut — igaz — nehezebb és akadékosabb, indulatot és féltékenységet költ fel ellenünk: de a' jog maga nem lesz áldozat; 's ha gyöngék vagyunk, ha szabadságot védni, fejteni tehetetlenek: inkább akármí, mint testi jókért nyakunkba rázott szolgajárom. — Azért hát jog és szabadság legyen jelszavunk.

Ez volt a' vélemény a' két hazafiról. Tényt* beszélek, 's nem magánynézetet; beszélem azok közvéleményét, kik őszintén bittek mind a' kettőnek lelkületében. A' romlott lelkűek, kik mivel teükben csak szennyes érdektől vezérelvék, nemesb valamit másnál sem képesek gyanítani, kik minden erényt sárba tipornak, minden tényt nemtelen kútfőből származtatnak, nehogy tán valakit becsülni legyenek kénytelenek, a' gyanusítók piszkos szerege itt sem maradt el, mint sehol sem; de az ilyenemű gyanusítgatás a' közvélemény alakulását nem háborgatá. És a' másodiknak political élete igazolni látszott, hogy a' józanabbak közvéleménye őt jól

fogja fel. És az elsőnek political életében akadtak néha tünetények, mellyek oda magyaráztattak sokak által, hogy hazafi terve lánczolatában egy más lánczszemnek kivitelére egy kis jogáldozattól vissza nem retten. Emlékezzünk bár például az 1836-diki országgyűlés végére, midőn az adófelajánlási kérdésben e' kifejezés fölött: „háromévre és nem tovább,” mellyel a' követi kar az országgyűlésnek törvényes időbeni megtartását biztosítgatá, azon hazafi és political barátai közt bizonyos feszültség kezdett támadni, 's a' feszültség már-már elhidegülés színét ölté föl, mikor aztán explicatiókra kerülván a' sor, a' (hibásan) ugyneveztetni szokott oppositiónak vezértagja nyilván 's határozottan kijelenté, mikép ő és barátai nemzetünk anyagi jólétét akarják igenis, de nem minden áron: azért tehát anyagi engedélyekért jogot áldozni soha sem fognak; a' tisztelt hazafi azonban (kétségtelenül fontos okoknál fogva) még ekkor sem vélte jónak, feltárni political rendszere vezérelvét; hanem szólott a' bizodalom szükségéről nemzet és kormány között, 's hogy rossz tactica, bizodalmatlanságot mutatni azon kormány iránt, melly mindennél fontosabb érdekünk, nemzetiségünk tekintetében olly roppant következményű közeledést tön. — Illy tünetények szülték a' félreértést, 's ez (ismét nem magános nézetet, hanem tényt mondok) annyira ment, hogy voltak, kik már-már megbarátkoztak a' gondolattal, miszerint nemzet és kormány közti kérdésekben őtöle positiv föllépést

igényelni sem kell, mert a' hon javára tervezett vállalatainak sikere végett szüksége van, hogy a' kormány ellen élre ne álljon; 's tőle illy dolgokban már csak nemlegességet igényeltek; és nyilván lehetett tapasztalni, mikint csökkent vagy nőtt iránta a' bizodalom, a' mint e' kérdésekben a' nemleges állást elhagyván, egyik vagy másik oldalhoz közelítve látszott emelni nagy nyomadéku szózatát.

És ime! itt van — nézetem szerint — a' kulcs, melly a' haladási párt táborát két részre osztá; és korán sem ott, hogy mérséklettek és tulzók vannak; a' mi hiszen ollyas valami, mint Hercules saruja, ollyasmi, a' minek más fokmérője nincs, mint kinekkinek saját nézete; miszerint más értelmezést felőle nem is adhatnánk, mint ezt: a' ki kevesebbet akar mint én, az tespedő; a' ki többet, tulzó; — vagy pedig: a' ki semmit sem akar, az tespedő; a' ki pedig mást vagy másképp akar mint én, az tulzó, politicalai költőncz, lágy velejű, hig eszű, és mit én tudom, mikint hangzanak mind azon gyönyörű epithetonok, mik a' minő nem-zengzetesen hangzanak gróf Széchenyi István szájából, szennyes fegyverek levén, feleletet tán még a' „tulzóktól“ sem érdemelnek. — Nem itt van tehát a' két töredékre oszlásnak kulcsa; mert én legalább, ki — a' mint magától a' gróftól hallottam — egykoron azért tartattam veszedelmesnek, mert hallgatni tudok, több éveken át hallgatva, de folytonos figyelemmel kísérvén a' nemzeti erők nyilatkozatait, úgy tapasztalám, hogy az

ugynevezett tulzó párt szakadást soha sem csinált, ő csak szárny volt, melly kiebb száguldott, mint a' test maga, de azért a' testnek tagja maradt; és gyakran mondá, hogy ohajtása példaül = 100, de minthogy azt el nem érheti, a' conto 10-et is elfogad; ez a' tulzó párt elvveleje, a' többi csak modor, csak színezés. — Nem, a' megoszlás kulcsa nem ebben fekszik, hanem abban, hogy a' közvéleménynek igen nevezetes töredéke a' grófot félreértette, vagyis inkább (mert nem nyilatkozott) föl nem fogta; most azonban határozottan meggyőződünk, mikép a' gróf is szellemi alapokra kívánja építeni jelenünket és jövőnket; 's a' grófnak e' határozott nyilatkozata, habogy (a' mi-ben nem kételkedhetni) a' részleteknél is következetesen keresztülviteik, képesebb mint más akármi, a' különvált töredékeket egyesíteni; képesebb pedig annyival inkább, mert — a' mint mélyen tisztelt nádorunk a' mult országgyűlésen bölcsen mondotta — az egyesülés csak addig nehéz, míg általános elv általános elvnek szegeztek ellene; mihelyt részletekbe bocsátkozunk, sokkal könnyebben egyesülünk. — Ez annyira igaz, hogy tökéletesen hinném, ha gróf Széchenyi, kivetközven a' képzelőtehetség sárgaságából, nem bűvös mécs világánál tartana szemlét a' Pesti Hirlap fölött, ha nem akarna minden sorában rémeket látni, 's nem azon föltett vagy föl nem tett szándokkal venné akármellyik számát kezébe, hogy abban coüte qui coüte minden esetre veres fonalat talál: alig látna la-

ez az ott
mire be
ül, a' ha
barmány
Dagórág
ere megy.

terna magikai eltorzított árnyékképeket, alig tudná megmondani, hogy tulajdonkép miért ellensége, és pedig ellensége jan. 2-ika óta, a' Pesti Hirlapnak.

„A' kelet népébeni“ minden egyes szót kinpadra vonni (mint gróf Széchenyi példaúl a' „szivtelen gazdával“ tön, miből a' hevült képzelődés leggyönyörűbb ügyvédi mesterségével a' tulajdonnak megtámadását allegálja ki) sem czélom, sem időm. Nem czélom; mert az illy parányias „Recht-haberey“ az önkecsegtető hiúságnak hizeleg csak, köznek nem használ; 's én rossz magyarnak tartanám, a' ki gróf Széchenyinek ellenében illyes-miben örömét lelné. De időm sincs; mert a' körülményeink között már természeténél fogva is tömredek nehézséggel járó hirlapszerkesztés, 24¹/₂ éves 's illy férfiutól eredő megtámadás által bizony távolról sem könnyült annyira, hogy egyéb foglalatosságra sok időt engedhetne; 's azért az autobiographiában feltűnő állítások közül csak néhány nevezeteseb emelek ki, — azokat, miket midőn taglalgatnék, mellékesen talán a' megtámadás alaptalanságát is sükerülend némelly szempontból megmutatni.

„A' kelet népének“ 2-ik lapján mindjárt beköszönt a' gyanúsítás, hogy a' ki fejledező körülményeink közt keserű, annak az, mit elérni akar (ha tudja, mit művel), tán igen is jó, de honunkra bizonyosan nem hoz áldást; utóbb a' minden tettnél háttérben lappangó nemtelen célzatokról gyanúsítgatás, mikép ez jószágelkobzásokra dolgozik; amaz üressé vált erszényét egy csön-

des kis forradalom által akarja ismét megtölteni; egy más töredék viszont oda munkál, hogy minden akadály nélkül kénye kedve szerint aratgathasson a' nagy homályban, 's a' többi, és ezerszer ismét a' többi annyiszor fordul elő, miszerint lehetlen a' grófot nem kérnem, fontolja meg: vajjon jó tactica e, a' keserűket illy keserűen gyanusitgatni; nem gerjeszt e maga ellen gyanút, hogy épen ő az, a' ki oda dolgozik, hogy „többé senkibe se bizzék a' felforrt soka-dalom“; 's hogy, mint férfinak illik e, mint embernek szabad e, mint magyarnak tanácsos e, charactert és becsületességet megtagadni mind azoktól, kik történetesen vakon senkinek sem hódolnak, vagy nem elég látnoki tehetséggel bírnak, hogy az ő, 15 év óta mindig tárogatott, de maiglan is soha fel nem tárt terveit felfoghassák? És lehetlen a' grófot meg nem kérnem, méltóztassék megemlékezni, hogy a' gyanusitgatás ezen neme, melly nem tetteket bírál, hanem a' vágyak titkait bonczolgatja, már keleten ugy mint nyugaton olly elcsépelt szalma, olly elkoptatott fegyver, miszerint annak mellőzését a' lovagias gróf Széchenyitől tán némi joggal remélhetők, — őtöle, ki az értelem nevében a' szívnek hadat üzen; ki — mint mondja — mindenben csak szoros logicával, csak száraz számokkal küzd; ki egykoron gróf Dessewffy-től, csak a' kurta farkú lóróli lebukás 's egyéb gyarlóságok megemlítését is olly rossz néven 's méltán rossz néven vette; — és szabad legyen

kérnem, emlékezzék meg, hogy ha van, kit tet-
teiben pénzsomj, kincs vadászat, haszonles vezet,
e' vágyak kielégítésére egy másik ut sokkal könny-
nyebb, bizonyosabb, veszélytelenebb; 's hogy a'
 ki Magyarországon legjobb esetben is egy kis
 nyaktörés veszélyével járó forradalom után akar-
 ná lapos erszényét megtölteni, az nem csak gaz-
 ember volna, de még bolond is; mert ha forradal-
 mi kísérletek pénz nélkül a' világon még soha sem
 sikerültek, Magyarországon bizonyosan a' terje-
 delmes uradalmacskákat zendítés által senki fiának
 ősei nem szerezték. Mert hiszen jó lesz megemlé-
 kezni, hogy Magyarhonunkban nyíltszemmel is sok
 ember bir, és sokan is olvasták a' historiát. — Gon-
 dolom, helyén volt ezt megmondanom; 's talán
 épen nekem volt helyén, kinek szándoka tiszta-
 ságát a' nemes gróf csak távolagos gyanusítgatás-
 sal (minő példaül: „a' ki keserű, az magának
 tán igen is jó;“ és: „majd meglátszik,
 magát szereti e inkább, vagy hazáját“
 's a' t.) illetgeti, egyenesen azonban kétségbe nem
 vonni kegyeskedik. Talán véleményi surlódásink-
 ből a' személyeskedés daróczeit kiküszöbölni e' fel-
 szólalás is segíthetend.

Előfordul azon állítás is: hogy „egyesek ke-
 serves panaszai mint éles lélekharang a' közhaláli
 álmon keresztül végre sok hű kebelben viszhangra
 találtak, 's mindinkább sejtjük, hogy a' magyar
 lesz, minden esetre lehet“ (12 l.); — „de azért
 nemzeti létünk körül tudomásunk ma csak az, mi-

képen nemzetünk él, 's bízhetőleg élni fog, tovább semmi.“ — Szabad legyen kérdenem, mikép egyezik meg ez állapottal a' tanács: hogy a' szívét hallgatásra kell parancsolni? — Nekem úgy látszik, illy állapotban még igen sok lelkesítésre van szükség, 's illy állapot irányában a' szívhallgató tanács nagyon különösen hangzik, kivált attól, ki midőn mindig csak az értelemhezi hideg szót javasolgatja (száz hasonló hely közül csak egyet említvén), a' 19. lapon így szól: „Oh ti hazánk reményei, kiket századok korcs szelleme, anyatéjjel beszítt elfogultságok 's alnevelés minden emberiméltóságbul ki nem vetkeztetett még, nem reszket e bennetek a' szív, nem emelkedik e mindennapi unalmak nyomorult körén lelketek magasan túl — — nem olvadoz e haláli fagytul összezsugorodott — kebletek mint tavaszi langytul ihletve, eddig soha nem érzett édes melegre — — — — nem hangzik e bennetek nyilván isteni szózat, hogy hivatástok nem sybariti állatiság, nem halotti tornak meg nem szünő rest ünneplése?“ 's a' t. És a' ki e' sorokat írja, szoros tudományi számolással, 's átgondolt messzevágó terv következésében, íveken meg íveken át csipkedi, szurdalja, korbácsolja, 's — hogy egy szóba foglaljak mindent — nemzetgyilkolási váddal terheli a' Pesti Hírlap szerkesztőjét, mivelhogy a' szívhez 's nem

az észhez szól. — Felhivok boldogot boldogtalant, mutasson a' Pesti Hirlap bármellyik hasábján csak egyetlenegy szóalkatot, telvét illy érzelemdús 's — ha száraz tudományilag nézuók — nem sokat mondó szavakkal; — vagy ha talán azt vetné ellen a' gróf, hogy ő nemes indulatokat gerjeszt, nemes szenvedélyt ügyekszik felkölteni: ugy ismét felhivok boldogot boldogtalant, mutassa meg, mikor iparkodott a' Pesti Hirlap nemtelen indulatot mozgásba hozni?

„A' civilisált világnak szinte minden népei elérték már tetőpontukat, 's vénülésnek indulnak, a' magyarnak most derül hajnala“ (241.). Ezt csak azért idézem, hogy alkalmam legyen megmondani, miképen én fentebb a' nemes gróf modorának nyomán kénytelen valék ugyan beereszkedni a' magyar nemzet ifju vagy vén korának taglatatába, mivelhogy a' gróf egész munkája egy illy szóvirágon alapszik: mindazáltal én az illy vénségi, fiatalsági hasonlításokat igen sántikálóknak 's a' rájuk épült országglási rendszert ingatagnak tartom, és magasb véleménynyel vagyok az emberiség rendeltetéséről, mintsem hihetném, hogy a' tetőpont, melyre nemzetek hivatvák, már a' civilisált világnak szinte minden népeinél el van érve, mellyeknek már e' szerint vénülésnek kellene indulniok, következőleg nem sokára majd meg is halniok. Én az emberi perfectibilitást végetlennek hiszem, mint a' számokat, mellyekhez egyet mindig hozzáadhatni, a'

nélkül hogy a' legnagyobbat elérnők. — Valahol mondtam a' Pesti Hirlapban, hogy nemzet csak öngyilkolással halhat meg; és a' gróf mondja valahol „A' kelet népében“, hogy ez állításban tökéletesen egyetért: nem kellene hát, csekély nézetem szerint, a' népek vénségének, fiatalságának szóvirágesszméjétől magunkat annyira elfoglaltatni engednünk, miszerint erre országlási rendszereket alapítsunk; mert elvénült nemzetnek meg kell halni; már pedig abban egyetértünk, hogy nemzetnek nem kell meghalni, mivel nemzet csak öngyilkolással halhat meg; — és ha már ebben egyetértünk, nagyon örvendének, ha a' nemes gróf velem abban is egyetértene, hogy nép, nemzet, keleten úgy mint nyugoton, senki kedvéért nem fog élni *systematice*.

A' mit a' tisztelt gróf nemes öntudattal elbeszél, mikint látta, hogy „senki azon tán kissé magasb nézőpontról nem fogja fel nemzetünk állását, mint ő; mikint lépett a' nyilvános élet tövismezejére azon komoly elbatározottsággal, hogy ő fogná, ha senki más, nemzetünk egykori fényének megvetni alapját“ s a' t. — mind ezeket, a' nemes gróf halhatatlan érdemeinek szívem mélyéből hódolva, csak azért nem lehet nem említenem, minthogy bizonyos következményekkel szoros összefüggésben vannak, mikre nézve a' tisztelt grófot megkérni bátorodom, ítélje meg: valljon csalatkozom e, ha úgy hiszem, hogy idő 's tér iránt talán egy kis tévedésben van? — Ugyanis, ámbár én — mint

mondám — azok közé tartozom, kik a' gróf politicalai élete nagyszerű hatásának kulcsát abban találják, hogy olly socialis gondolatoknak adott szavakat, mellyek igen sok kebelben majd tiszta meggyőződés-, majd homályos sejtelemképen már készen voltak, 's a' nemzeti értelmességnek e' fogékonyságánál és a' körülményeknek előre számítható hatalmánál fogva „a' kivitelnek tömkelege“ sem volt „lehetlenséggel határos,“ sőt az előzvényekből és körülményekből elmulhatlanul és szoros tudományilag (28 l.) el kellett következni, a' mi elkövetkezett: mégis, fogadjuk el bár valóságnak, hogy kezdetben a' nemes gróf felfogása jobbra mindenki előtt rejtély maradt, 's ne taglalgassuk azt is, mennyire igaz, hogy ha azt, „a' mi még lelkén van, 's mit most lepleg nélkül előadni“ ígér (26 l.), „ámbár most is csak kényszerítve és kénytelenül bocsátja azon eszmét, mellyet annyi év óta rejt kebele, mint éretlen bábót, a' világba“ (146 l.), 's „ámbár ez alkalommal sem vehet magának időt, hogy részletes és kimerítő lehessen, de azért mégis csak kitárja a' mondandót“ (146. l.), — ne taglalgassuk, mondám, mennyire igaz, hogy „ha mind ezt tíz tizenöt év előtt minden lépcső, minden hozzászoktatás nélkül feltárta vala, nem mutatott volna körülményismeretet“ (27 l.), mind ezt fo-

gadjuk el mathematicai bizonyosságnak : mégis azt gondolom, ezek a' tisztelt grófot nemzetünk állapotjának 's különösen értelmi fejleménye stadiumának felfogásában némi tévedésre vezették. — Nevezetesen már a' multa nézve is nagyon csalatkozik a' gróf, ha úgy gondolja, hogy midőn a' casinókat, lóversenyeket 's illyféléket tervezé, a' nemzet át nem látta, mikép a' végczél nem mulatóság, hanem központosítás; — ám legyen, hogy e' központosításnak végczélja, mikint a' gróf titokban rendszerezé, rejtély volt talán egy és más előtt, de a' központosításra czélzás senki előtt rejtély nem vala, sőt e' központosítás végczéljáról is megvolt igen sok embernek a' maga gondolata; mert valóban olly honban élünk, a' hol történetesen már 15 év előtt is egynél több ember gondolkozott. — Hogy ez mind így volt, azon fogékonyság, melylyel a' casinoi észme országszerte fogadtatott, 's casinók és olvasótársaságok keletkeztek és folyvást keletkeznek, talán a' legczáfolhatlanabb bizonyosság. Azonban hagyjuk a' multat; én arról ohajtanám a' nemes grófot meggyőzni, hogy a' nemzeti értelmesség a' fejlődésnek magasb fokán áll, mint gondolja. Ő ugyanis „tisztán látván a' mult országgyűlés után, hogy hazánknek egy elkopott, féligmeddig feudalis, féligmeddig alkotványos szövevényből, emberhez illő, minden álfénytől kitisztult képviseleti rendszerre, minden ingadozás nélküli átvarázslata már-már bi-

zonyosnak mutatkozott: kimondhatlan örökre gerjedt; de tudván tapasztalásból, mennyit ront, mennyit semmisít meg a' lehető legjobbnak is időelőtti dobraverése: örömét el nem árulja, hanem keblében féltékenyül mint olly titkot őrizi meg, mellynek fölfedezése messze hátravethetné, de tán egészen meg is semmisíthetné fejlődő jövőnket" (52—54 l.). Már én megvallom, ki a' magyar nemzetet 1840. második felében illy vak-sággal vert buta csordának 's kormányát is olly rövidlátónak hitte, hogy egyáltalában még csak nem is sejtené, mi történik vele 's körülé, 's bekötött szemmel botorkáznék láthatlan hatalmak vagy messzevágó terveiket rejtélyben szövő vezetők pórázán, a' nélkül hogy tudná, miért és howá? — és vakon és bekötött szemmel elannyira, miképen a' nemes gróf még csak örömének elárulásával is tán megsemmisítheti vala a' magyar-nak egész jövődjét, — a' ki így látja honunk körülményeit 1840-ben, annak körülményismerete, nézetem szerint, időt 's tért veszítve, hatalmas tévedésben van. — És ezen tévedésből ered aztán a' legjobb szívvél mind azon félremagyarázás, mind azon rémképlátás, harag és szenvedély, melly „A' kelet népe“ 24 ívein áradoz; innen ered, hogy a' gróf magát minden combinatióiból kiforgatva érezi, 's mint hátrahagyott, szem-ből veszített mindent hátulról néz, a' mi

(megvallja) nem jól esik (34 l.); csak-hogy a' ki mindent hátulról néz, az természetesen a' dolgok homlokát nem csak nem jól látja, de sőt nem is láthatja, hanem csak képzelheti; pedig a' képzelet az, mit a' tisztelt gróf olly igen roszal, mi szenvedélyt költ fel, 's egyenesen a' francia forradalom irtózataiba vezet, és azon ösvényre, mellyen e' forradalom hősei 's utódai jártak, Mirabeau-tól kezdve Marat- 's Robespierre-n keresztül egész Pére Enfantin-ig, kik — közvetőleg szólva — ha ez utolsóinak postaszobájában összegyűlhetnének, nehezen tudnák megfogni, a' historia philosophiájának mellyik vezérelvénél fogva kerülnek egy csomóba. — Aztán azon gondolatot sem tudom agyamban lenyugtatni, hogy a' melly combinatiót illy hamar képes volt egészen kiforgatni nemzeti életünknek élénkebb mozgása, mellynek hiszen szoros tudományilag mulhatlanul el kellett így következnie, — azon combinatio talán némelly részeiben mégis csak szenvedhetett volna egy kis változtatást, 's tán sem Aristoteles analysisa sem Bacon inductiója után nem volt alkalmas minden izecskéjében olly egyedül üdvözítőnek bizonyodni, mellyen kívül már csak nemzetgyilkolás és revolutionarius syllogismus és átok és enyészet feküdnek. — Én ismerek egy szegény embert, a' nemes gróf értelmi súlya ellenében a' leggyöngébbek egyikét, kinek combinatióit ollyas valami is megzavarta, a' mit termino technico bayounetnek hínak; de megval-

lom, combinatióiból mégsem érezte magát illy egészen kiforgattatva — Ámde honnan jöhet kornak és helyzetnek ismeretében az említett tévedés? — A' tisztelt gróf munkájában igen sok jó van elszórva, habár — mint valaki mondá — ez a' jó nem mindig uj; így akadtam a' 296-ik lapon bizonyos előkészítmények elszórása, mik alkalmasint azon fokozatokat jelelik 's igen helyesen jelelik ki, miket a' nemes gróf „logikai egymásutánnak“ szeret nevezni; t. i. szabad biztos birtok, ezt megelőző jó törvény, ezt megelőző elmesurlódás, ezt megelőző egybepontosítás, ezt megelőző kedvessé-tétele a' hazának 's bizonyos helyeknek 's a' t. — Lehet, hogy csalatkozom: de én ezekben véltem az említett tévedésnek kulcsát feltalálni. — A' nagyérdemű gróf ugyanis ezelőtt mintegy 15 évvel igen bölcse tapintattal megismervén az időnek jeleit, messzevágó tervének kivitelére igen jó számolással kidolgozá a' most idézett előzmények fokozatát, 's elmesurlódás és ebből következni kellő gondolatgyűlés végett megkezdé 's férfias szilárd-sággal életbe is hozá több rendbeli központosító vállalatokat: casinókat, lóversenyeket 's a' t.; és ezekből szoros tudományilag el kellett kétségtelesen mind annak következnie, a' mi elkövetkezett; csak hogy e' nemzetnek alkotmányos szerkezetében az eszmék központosításának más eszközei is megvoltak, mellyeknek ugyanazon célra hatalmas sikerrel hatását a' nemes gróf, úgy látszik, szá-

molásában ha nem egészen felejtette is, de bizony-nyal nem eléggé méltatta, 's alkalmasint azért, mivel saját rendszerének kerékvágásában férfiasan előretörve, a' maga körüli mozgalomra kellő figyelmet nem fordíthatott. — Illy eszmeközpontosítási hatalmas eszközök: a' megyékben fontosabb tárgyak körül neveztetni szokott küldöttségek, ezek javaslatainak nyomán a' megyei nyilvános gyűlések, törvényhatóságok közti levelezés; az országgyűlések 's ezeknek a' törvényhatóságokkal folytonos elmesurlódási 's eszmeközpontosítási viszonya, 's más ezer, kisebb, de mégis életnedvezető csatornákon kívül a' sajtó, melly ha nem olyan is, minőnek jogelvileg méltán követeljük, de ha valami jót nyújt, ez talán még szembetűnőbb hatással működik, mint a' hol a' felszabadított Briaraeus száz kezének mindenikével szórja az elmetermékeket; úgy hogy példaul lelkemben meg vagyok győződve, miképen az érdemes gróf „Hitel“-e több elmesurlódást, több eszmeközpontosítást eszközölt néhány hónap alatt, mint a' nemes gróf lóversenye 's nemzeti casinója, igen jól számított korszerűségök mellett is, éveken át. Ezen eszközöket én csekély felfogásommal olly hatalmasoknak hiszem, hogy nem kétkedném egy kis nemzeti büszkeséggel állítani, mikép kedves hazánk — mellőzvé a' sajtó hatalmának tekintetét — sokkal több eszmeközpontosítási eszközzel bir, mint akármelly más ország, kivevén talán Angliát „meeting“-jeinél és igen kifejlett associationalis éle-

ténél fogva, 's ezt is csak azért, mert a' meetingek 's associatiók hatása karöltve jár a' legszabadabb sajtóval. — Ám vessünk egy pillantást megyei rendszerünkre, melyet én, alkalmasint százezerek után és százezerekkel együtt, oly institutiónak tartok 's hirdetem és hirdetek örök-ké, melyet a' világnak bármely institutiójával sem volnék hajlandó fölcserélni, és — közbevetőleg szólva — országlási rendszerem ép' azért a' legtávolabbról sem francziás, mint a' gróf talán csalatkozva, talán gyanusítva mondja, mivel én a' kifejlett municipalis életet imádom; a' francziák pedig úgy az 1789-iki, mint 1830-iki forradalomban, úgy a' napoleoni korszak, mint a' restauratio óta, a' minden helyhatósági életet el-sorvasztó centralisatiót bálványozzák; — ám vessünk egy tekintetet megyerendszeri életünkre. Van e egy hatalmas eszme, egy fontos ügy, egyetlen érdekes tárgy, mire nézve a' megyegyűlések kevés hónap alatt oly elmesurlódást 's ennek következtében oly eszmeközpontosítást nem eszközöltek, minőt más eszközök által annyi idő alatt elérni lehetlen volna? Nézzük akármelyiket az 1823-iki szomorú, de szívemelő emlékezetű kérdéstől kezdve, egész a' vegyes-házassági ügy kérdéseig! 1823-ban fegyveres erő környezé a' tanácskozásokat, fegyveres erő foglalá el a' megyék palotáit, a' jegyzőkönyvek szétrepesztettek, 's a' fegyverektől környezett nemesség hársak árnyékában mennydörgé a' szabad szót, melyről

az ember azt gondolá, elvész, mint homokban a' vándor nyoma: és mégis minő eszmeközpontosítást eszközöltek e' gyűlések! megláthatjuk jeleit az 1825-iki országgyűlésre adott utasításokban 's azon országgyűlésnek irományaiban, törvényeiben. — És így hasonlóan minden nagy és fontos kérdéssel egész mostánig. — No már, hogy e' gyűlések az elmesurlódást végetlenül előmozdították 's előmozditják, 's így az eszméknek központosítására, melly a' nemes gróf tervének lánczolatában méltó helyet foglal, erős hatalommal közredolgoztak, tagadni csakugyan lehetlen; vegyük még ezekhez, hogy azon 15 év alatt, mióta a' nemes gróf a' maga rendszerének épületét fokról fokra emelgeti, az országos rendszeres munkának országszertei taglalatán kívül, mit a' körülmények nemzeti értelmességünk sokszorozójában mérhetlen súlyu factornak bizonyítottak, — e' 15 év alatt, mondom, közel 7 esztendeig országgyűlés volt; — és minő országgyűlések! Alig van az ez idő szerint teendők között fontos kérdés, melly ezeken, legalább alapelveiben vagy előzményeiben, szóba nem jött; és felejtsük, ha tetszik, mind azon eszközöket, mellyek ez országgyűlések elmesurlódásait a' nemzet legtávolabb ereibe elszivárogtaták, és ne vegyük bár tekintetbe Orosz 1830-iki országgyűlését, gróf Széchenyi Stadiumát, Deák követjelentéseit 's t. eff., csak azon egyre emlékezzünk, hogy országgyűlés alatt, a' követek 's küldöik közti foly-

tonos viszonynál fogva, minden vármegye egy-egy elmesurlódási műhelylyé változik, 's hogy e' hét év alatt minden megyében évenként vagy hat, következőleg összesen a' megyékben mintegy 2184 közgyűlés volt, — több mint Nagybritanniának minden meetingje 's political lakomája hasonidőben! A' ki mind ezt tekintetbe veszi, lehetlen meg nem győződnie, hogy a' hol illy elevenen kering az alkotmányos élet szívvére, ott az elmesurlódás egészen más progressióban megy véghez, 's egészen is más természetű, mint ha csupán a' nemes gróf rendszerének fokozatain lépdegélne; és innen a' tévedés, mellyet kor 's körülmény felfogásában a' nemes grófnál észrevenni gondolok; ő szilárd hűséggel dolgozott minduntalan saját tervének fokozatai szerint, és vállalatai többnyire sikerültek, mert jól levén gondolva, a' nemzeti fejlődés processusába igen jól beillettek; ugyde ezen vegytani processusban más agentia is működtek, melly működést azonban a' nemes grófnak hona javára szentelt tömérdek foglalatosságai közt nem volt ideje figyelmes szemmel kísérgetni (hiszen ez évnek 8-ik hónapját éljük már, 's gróf Széchenyi jelenlétének tán egyetlenegyszer sem örvendhetett Pest vármegyének közgyűlése, ámbár gondolatom szerint Pest vármegye népes közgyűlései a' nemzet eszméletéről több adatokat nyújthatnak, mint bármilly társalgási kör; 's ezen gyűlések a' nemes gróf értelmi súlyának az eszmék központosítására nagyobb 's pozitívabb tért nyitnának, mint a' Pesti Hir-

lap ellen a' casinóban egy hónapon általi negativ agitatio); — nem lévén pedig ideje a' nemes grófnak nemzetünk eszméletét szemmel kísérni, ezen nem-kisérés okozá, hogy a' magyart saját körülményeiben annyira idegennek vélné, miszerint jövődjé lehetne veszélyeztetve, ha valamikép a' nemes gróf csak keble örömét is elárulná; — pedig hiszen im! elárulá örömeit és fájdalmait, feljajdulását a' vészharangnak félreverésével kísérte, 's a' látnok bűhatalmával kiáltott a' nemzetre; — és im! a' nemzet meghallgatta őt, és legkisebb, de csak legkisebb baja sincs, jelenének nincs, jövődjét pedig öntudatának érzetében e' bajtalan jelenből fejtegeti; soha sem haladott férfiasabban, mint éppen most, és soha sem volt nyugottabb, soha kormányával bizodalmasabb lábon, mint e' férfias haladás közben. — Hogy ez mind nem azon lépcsőzet szerint történik, mint a' nemes gróf tervében irva volt, igen természetes; mert nemzet — mikint már mondtam — senki kedvéért nem fog élni systematice; de már azt, hogy ezen igen természetes tüneményt a' nemes gróf hazai mozgonyunk rendetlen mozgásának hiszi — mivelhogy ez nem az ő kerékvágásában halad — hogy e' miatt combinatióiból magát kiforgatva érezi, és elmaradva mindent hátulról néz, — ezt valóban az egész honnak mélyen kellene sajnálnia, ha nem látnók, hogy ezen állapot jóra-fordítása igen könnyű; méltóztassék csak a' nemes gróf, a' helyett, hogy a' nemzeti életet akarná combinatióiba beilleszteni, a' helyett,

hogy a' nemzet itczéjét combinatióinak mesze-
 lyes üvegébe akarná beszorítani, — méltóz-
 tassék maga saját combinatióit a' nemzet életébe
 beilleszteni; más szóval: szünjék meg a' nemzeti
 élet egyik nevezetes műhelye a' közgyűlések iránt
 hideg közönyösséggel viseltetni; a' kor egyik má-
 sik szülöttjének pedig (és nem szülőjének), a' he-
 lyett, hogy utját állani törekednék, lépjen föl vezé-
 révé, és saját tervének számításában a' kívülei, de
 tagadhatlanul létező számokat vegye szintugy sok-
 szorozó factoroknak: és a' hátulról-nézés helyé-
 ből — a' mi gróf Széchenyinek semmi esetre nem
 illő hely, sőt nem is szabad — tüstint ott lesz, a'
 hol lennie kell: a' haladó mozgonyon elől, a' „ten-
 der“ közelében; 's itt csak egy kérést engedjen:
ha kívánja, hogy tacticáját szerkesztők és nem-
szerkesztők eltanuljuk, méltóztassék azt — már
 akár Frontinus theoriája, akár Napoleon praxisa
 szerint — feltöltés helyett egy kissé újraön-
tetni; mert hogy olly tactica követésére, melly
 mellett az ember combinatióiból kiforgattatik, 's
 majd két pad közti helyzetbe jő, majd szelektől
 lebegtetett lapta szerepére kerül, — hogy illy ta-
 ctica követésére az embernek nem nagy kedve le-
 het; az már csakugyan természetes.

'S most még némelly állításokat csak futólag,
 mintegy figyelmeztetésül kívánok elsorozni. — A'
 31-ik lapon mondatik: hogy a' nemes gróf száz
 árnyéklatban mindig arról ügyekezett a' kormányt
 meggyőzni, mikép „a' nemzeti erő kifejlő-

dése korántsem láz, hanem örvendetes jel.“ Ezért én, a' nemzetnek egyik legparányibb tagja, a' nemes grófnak hálás köszönetet mondok, 's úgy hiszem, e' köszönetben osztozik az egész nemzet, mely a' nemes gróf nyugtató szavát im! most, az általa annyira gyanúsított korban is, eleven haladása melletti férfitas nyugalomával, olly becsületesen váltja be; — adták volna bár a' nemzet sorsára ügyelő láthatlan hatalmak, kiknek kezeiben, a' gróf hite szerint, néha közötünk a' legnagyobb sem sokkal volt egyéb, mint engedelmes eszköz, — adták volna bár e' láthatlan hatalmak, hogy a' nemes gróf nyugtató szózata a' meggyőződéshez, illető helyütt, kissé hamarabb utat talál! azonban miután csakugyan talált, miután a' kormány csakugyan meggyőződött, hogy a' nemzeti erő kifejlődése nem láz, hanem örvendetes jelenet, 's ezen meggyőződésének következésében szorosabbra is fűződnek a' kölcsönös bizodalom kötelékei, mint valaha: legyen szabad a' nemes grófot megkérnem, ne változtassa szerepét, ne ügyekezzen lerontani, a' mit épített, ne törekedjék a' kormányra rábeszélni, hogy a' nemzeti erő kifejlődése korán sem örvendetes jel, hanem láz, hagymáz, meg tökéletes lobbaindulás.

A' 32-ik lapon azon pszichologiai észrevételt olvassuk: „hogy habár fáj is a' megérdemlett gúny és a' méltó leczkézés, azt mégis inkább tűrjük, ha magunkhoz ha-

sonlóktul, vagy magasb állásuaktul, 's <sup>ilyeket töl-
erény, em-
nem mon</sup> nem alulról nyújtatik.“ Legyen szíves a' nyájas olvasó ezt az „alulról“ szót egykissé magának megjegyezni; nekem ugy tetszik, hogy ez által bizonyos boszankodásnak kulcsa van kezünkbe adva, de vele egyszersmind a' fokmérő is, melly azon boszankodásnak belértéksúlyát kimutatja. Isten őrizzen minden gúnytól! kérem a' nemes grófot, méltóztassék jól megleczkézni, ha tollam nedvébe valaha gúnyepe keverednék; 's hogy e' részben se legyen kifogás hirlapunk ellen, méltóztassék a' magasb állásuak irányában a' „méltó leczkézés“ kezelését hébenkorban elvállalgatni, — nehogy alulról jöve ingereljen; addig pedig, hogyha szentségtörés volna is, megemlékezni, mikép Ulászló király III. Decretuma előszavában (Ulászló királyt pedig csak nem hozhatjuk gyanuba, hogy a' „Droit s de l'homme“-ból meritgetett), az mondatik: „cum quibus una est nobis nascendi moriendique conditio, illis prodesse potius, quam inutiliter dominari debemus.“ Legyen legalább szabad, míg alkotmányunk áldásainak mindenkire kiterjesztését törvényes csön-des uton a' nemes gróf vezérlete alatt eszközölhetnők, ez arisztocratiái országban Verböczy I. része 2. címére megemlékezni, miszerint azon bizonyos „kötelességérzet“, mellyet a' nemes gróf a' 370-ik lapon, népnevelésnek és minden másnak félretételével, nemzeti nagy sakkjátékunkban tüstinti huzásnak ajánl, ha lélektanilag

nem, legalább jogtanilag rábirhatná a' magasb állásukat, hogy az igaz szó (ha igaz szó) ellen ingerültségbe ne jöjjenek, ha talán néha alulról jö.

És most e' fejezet berekesztéseül csak még egy szót. Azok közül, kiknek szerencsájök volt a' mult országgyűlésben részt venni, remélem, akadand valaki, eléggé avatott a' dolgok belsejébe, ki meg fogja menteni történeteink e' fényes szakának emlékezetét azon vád alól, mintha karzatok parancsoló fölhevülése miatt, a' tökéletes lobba-indulásnak ösvényén gyors léptekkel közelgett volna a' törvényhozás olly conventi jelenetek felé, mellyekben a' napi győzelem csak a' legnagyobb erőszaké volt (39 l.). Ohajtom, legyen, ki egy kis ellentétben a' nemes gróffal nem csak a' magyart, a' millyen lesz, hanem azt is, a' millyen már, eléggé szereti 's becsüli, hogy a' jogvédelem szilárd küzdésére ne hagyja felütni a' szenvedélyes erőszak rút bélyegét; én ebbe nem ereszkeudhetem, mert engem a' kigúnyolt szenvedés napjai elzártak a' látvány szemléletétől; — de már azon állításra nézve, hogy a' magyar nép minden alkotmányos népek legalacsonyabb lépcsőjén áll (45 l.), hahogy azon népről van szó, melly ekkorig alkotmányunkat milliók kirekesztésével monopolizálta, — ezen kirekesztés ugyan magas fokon állásnak nem igen vétethetik: de ha más részről országos és megyei gyűléseink szelleme 's maga az elmesurlódás is, mellyet a' grófnak előidézni tetszett, kellő figyelembe vétetnek, joga lesz ta-

lán a' magyar nemességnek, némi nemes öntudattal éreznie, hogy szabadelmű kifejlés tekintetében a' világ történeteiben talán egyetlen példát mutat; más részről pedig azon nemzet talán mégsem áll, egyetemben véve, az alkotmányos népek legalacsonyabb lépcsőjén, mellynek kebelében a' szabadságszeretet oly kioltthatlan lángokkal ég, hogy magát 's alkotmányát illy körülmények közt 1000 éven át fentartaná, míg körülé délen, éjszakon népek veszték, nemzetek enyésztek el. — És ez évezredes élet talán alkalmas lehetett volna a' nemes grófnak egy kis kezességet nyújtani, egy részről: hogy nem oly népcsordának vagyunk tagjai, melly eszméletlenül indult, eszméletlenül jár láthatlan hatalmak pórázán; más részről: hogy csalódáson alapult számolás volt, e' nemzet fölött egy hirlapnak nem kedvelt modora miatt a' vészharangot meghuzni; azonban engem nem csal a' hiedelem, hogy e' nemzetnek gróf Széchenyi vészharangja ellenébeni magatartásából is ki fog világítani (talán egy részben már ki is világított), miképen tán mégsem oly alacsony fokon áll, mint némellyek gondolák. — És ekkor mi lesz gróf Széchenyi feljajdulásának árnyékoldala? — Az, hogy egy régi átok ujjalag bebizonyodott, melly így szól: „Ne legyen egység soha köztetek.“ — Alig léptünk a' kor szükségéhez tartozó haladás ösvényére, 's im! a' haladási rész egyik vezére, a' helyett, hogy tanácsával éltetné, vezetné, élethalálos harcra kel azon résznek egyik orga-

numa ellen, melly által ő maga is annyi jót eszközölhetne. — De hogy részemről legalább ne adjak bel- 's külföldnek okot, lenéző gúnynyal mondani el rólunk, miképen a' helyett, hogy egymást felvilágosítva, ha együtt nem lehet, legalább egymás mellett haladnánk az irányban, mellyet hazafiság jelel, inkább egymás hajába rohanunk, 's tetszünk magunknak a' foglalatosságban, egymást gyanusítgatni 's nevetség tárgyává tenni, — én átkozom a' kénytelenséget, melly nem engedi hetekig hónapokig nyugodni hagyni hirtelen összeirt soraimat, miszerint egészen higgadt kebellem észrevegyem, ha van e egyetlen szóban egy epés fulánk, melly a' grófot méltán bánthatná; 's kitépjem e fulánkot, még akkor is, ha megmaradása hiúságomnak hizelgene; kitépjem pedig korán sem félelemből, mert annyi öntudatot talán csak szabad lesz viszontagságterhesen leélt napjaimból merítenem, mennyi kell, hogy elmondhassam: jogszerűségem érzetében e' szót „félelem“ nem ismerem, még gróf Széchenyi ellenében sem; hanem kitépni szeretném a' most talán észre nem vett fulánkot a' tiszteletnél fogva, mellyel a' grófnak tartozom, 's azon ohajtásnál fogva, hogy gyöngé szózatom ne növeljen, de — hacsak lehet — egyenlítsen a' szakadás, mellyet a' gróf előbb eszközölni, utóbb hirdetni jónak tartott; és ez indulattal térek át tulajdonképeni védelmemre.

II.

Vád és védelem.

Itt állok tehát a' megtámadott! ellenében egy szótengernek, mellyből sok szép gondolatot hasznázhat, kinek az isten szép számmal adott üres órákat, mikkel — fájdalom! — a' 24 órai rögtönzésekre kárhoztatott hirlapszerkesztők meg nem áldattak; itt állok ellenében egy tömeg vádnak, mellyről a' megtámadó maga megvallja, hogy bebizonyíttatnia vajmi nehéz, miért is bizonyítás helyett egészen à la F o u q u i e r gyanusításhoz folyamodik, mire viszont felelni vajmi nehéz; mert vád helyébe állított gyanusítás nem az értelemhez, hanem érzelemhez, pedig nem mondhatnók, hogy a' legnemesebb érzelemhez, sőt megriasztott szenvedélyhez szól; itt állok ellenében egy névnek, mellyről három nehéz év szenvedése után Pest vármegye teremében ejtett legelső szavaimban mondám, hogy csak buzgó hálával 's hő lelkesedéssel lesz emlegetve minden magyartól, a' míg lesz magyar, — illy névnek ellenében állok egy igénytelen homályos polgár, és állok ellenében bokros érdek-

nek, mik — bizonyossá teszem a' nemes grófot — e' honban feledve nem lettek volna, habár nem frisittetik is fel olly sűrű emlegetéssel emlékeztünk; és állok én, kinek köre eddig olly szűk vala és tehetségei olly csekélyek e' szűk körben, hogy gróf Széchenyi méltán kérdehetné: „válljon minagyjót tett a' hazának?” 's én semmi-ségem érzetében porba borúlok, hogy felkiáltsak — semmit! de még csak legkisebbet sem! csak hogy nem azért, mert nem akartam, hanem mivel hogy nem tehettem. — Illy megtámadott, illy megtámadónak ellenében, ügyem felől előre kétségbees-ném, ha hogy e' nemzet olly eszméletlen népesorda volna, mellyből a' fiatalabb nemzedéknek — mint gróf Széchenyi (87 l.) mondja — „igérjük a' föld minden kincseit és elhiszik, igérjük magát a' mennynek országát és nem kételkednek;” de mivel én ezt másképen tudom, mivel úgy tudom, hogy e' nemzetnek akár örege akár fiatala, vakon még egy gróf Széchenyi Istvánnak sem hiszen, megkísértem a' védelmet, 's megkísértem annyival inkább, mert mellettem az élet, nemzetem nyilvános élete szól; 's nyugodt folyamával a' czáfolatot helyettem már is magára vette, sikeresebben mint én tehetném. — A' hajdan híres „Bölcsészeti párbeszédék“-ben (Dialogues philosophiques) kérdi egy tudós: „Mikép bizonyítaná be ön az istenség lételét?” — „En ouvrant les yeux“ — mond a' felelet. — Valóban ha nem volna szentségtörés a' legnagyobbat

csekélységekre alkalmazni, e' kérdésre: mikép bizonyítom be, hogy a' Pesti Hirlap nem vezet forradalomra? nyugodt érzéssel felelhetném: „En ouvrant les yeux“ Tessék szétnézni az országban! — Én szétnéztem, 's ügykeztem, mennyire emberi gyarlóságom engedé, el nem foglulva nézni szét; 's ha csak árnyéknyomát látnám is a' veszélynek, melyet gróf Széchenyi gyanít, vagy — jobban mondva — mellyről gyanusít: inkább gyávának akarnék látszani, mint rossz hazafi lenni, 's letennem örökre szerencsétlen tollamat, egyedül abban keresve vigasztalást, hogy szándokom tiszta, czélom szent vala; de miután mindent inkább látok, mint veszélyt, 's hazám egén fellelborúlatot észre nem veszek, kivévén amott délkelet felé, hol talán szintugy csak azért borúl, mert a' nyilvános nemzeti figyelem körén kívül van, a' körülmények illy helyzetében lehetlen nem remélenem, hogy habár hirlapszerkesztői hatásom sokat nem használ is a' honnak, de legalább átkozott nem lesz emlékezetem.

A' gróf a' Pesti Hirlapot ugy támadja meg, hogy megtámadását személyemre is kiterjesztené. Talán jobb tactica volt volna elhagyni azt, mire nézve szükségesnek vélte, a' megtámadottat eleve felszólítani (118 l.) „türje a' közjó kedvéért az érzékenyebb vágásokat.“ — Ám legyen! türöm, 's még örömeoseb talán, ha megkimél a' gróf mind azoktól, mik Shakespeare Antoniusának ismeretes refrainjéhez hasonlítanak:

„But Brutus is an honorable man.“ Csak egy szót engedjen az érdemes gróf. — Három hosszú éveken át üritém a' vesztett szabadság kőpoharát, lélekben értelemben elmaradottan, kipótolhatlan veszteséggel, és ezalatt családom, mellynek egyedüli gyámola valék, 's melly másra nem szorult én kivülem, nyomorúságra jutott, melly ellen csak a' nemzet nagylelkűsége nyujthatott irt. — Kínos állapot, uram! mert el kellett az irt leg-
alább kölcsönleg fogadnia; pedig a' becsületes szegénységgel, melly önerejében keresi 's találja rendit-
hetlen függetlenségét, karöltve jár egy érzés, uram, mellyről a' gazdagoknak kincshalmaik közt fo-
galmuk sincs; — — és atyám e' bánatos állapot alatt
összeroskadott; béke nem derült élte alkonyára, —
és nem adhatta áldását reám; — csak sirját le-
lém! — — E' seb még most is gyakran felsajog;
's még soká fel fog sajogni kebelemben; de nem
kiáltám magam' áldozatnak, panaszt e' szájból sen-
ki sem hallott; én megköszöném a' nemzet kegyel-
mét, 's aludni hagytam az elmúltakat. — És eljő
a' gróf, 's gúnynyal tetézi a' szenvedésnek emlé-
kezetét! — — Gróf ur! ez nem volt — — (mi-
kép mondjam csak, hogy epés fulánk szómban
ne legyen?) ez nem volt gyöngéd bánásmód. — El-
mehet hidegen a' szenvedés mellett, ha úgy tetszik:
de ha jó számolónak kíván tartatni, óvakodjék
azt gúnynyal illetni; mert a' számolástól, melly tré-
fát űzött a' szenvedésből, lázadva fordul el „kebel“
és „velő.“

'S aztán ti nemesek! kik — mint a' gróf a' 267-ik lapon mondja — személyemben „a' magyar legszentebb jogainak megsértését véltétek szemlélni, 's azért olly gyönyörű lelkesedéssel vivotok (nem érettem, gróf ur, ki egy súlytalan porszem valék, hanem) e' jogokért,“ esdekelve kérlek, felejtsetek el, a' miatt, mit gróf Széchenyi István soraitokból az országgyűlésen mondott volt; — felejtsetek el, hogy „A' kelet népének“ szerzője e' dolgok kútfejét „ujhuzásokra“ reducálja, és a' „borstörést“ emlegeti, 's most, midőn a' multa feledékenység fátyolát vetve, nemzet és kormány kezét fogott, Eris gyanánt lép föl, gyönyörű lelkesedésekre homályt borítani a' gyanusítással (113 l.), hogy „kiviláglik, mikint azon féltékenység nem volt tán igen oknélküli, melly bizonyos felhevülési árnak gátot vetni ohajtott.“ — Többet nem szólok; remélem azonban, igazolva leszek mindenki előtt, hogy e' két pontot egészen hallgatással nem mellőzhetém. — 'S most lássuk, minő szörnyeteg ez a' Pesti Hirlap, mellynek még csak modora is veszélylyel fenyeget egy nemzetet, 's mellynek megtámadásához gróf Széchenyi bizonyos martyriresignációval, még holttestén is keresztülindulást 's ki tudná, mi minden szörnyűségeket emlegetve, fog hozzá.

„A' hihetőség mérlege — mond a' nemes gróf az 58-ik lapon — arra súlyedt, hogy egy csendes.

ingadozás nélküli reformationnak előestéjén volnánk. — 'S im egyszerre, 's nem tudom, ki által és mi módon, azon ötlet jut szőnyegre, nem volna e üdvös olly nemzeti hirlapot szerkesztetni, melly mint a' haladó, 's a' mult országgyűlésen 's kivált ennek végén valami vezérttestületet képző résznek organuma, a' hon minden intelligentiáit egybepontositná 's a' t. — Nagy eszme, felséges terv! — — — 'S így lön, hogy a' legszebb várakozások közt ültük e' folyó 1841. évi január 2-án a' kormánytól engedelmezett, és sok jó hazafi buzgó ohajtásával kísért, de bennem nem csekély aggodalmakat gerjesztő Pesti Hirlap születési napját.“ —

És ismét a' 99-ik lapon: „Hát ez azon lap, melly a' magyar haladási résznek, a' magyar értelmességnek volna ugyszólván organuma, és mellynek helyeségeért nekünk a' haladás embereinek mintegy in solidum jót kellene állni?“

Az első idézetben e' szavak: „a' kormánytól engedelmezett Pesti Hirlap,“ ha magokban vesszünk, egészen henyén állanak, miután a' sajtószabadságot elvileg a' nemzet állhatatosan fentartotta ugyan, de a' mint most állunk, gyakorlatilag, hirlapot a' kormány engedelmezése nélkül nyomtatni 's kiadni senki sem képes. És így azt, a' mi honunkban az időszaki sajtónak közös és közönséges föltétele, a' Pesti Hirlapra nézve különösen kiemelni, henyé dolog; de ha ezen, ma-

gában henye kifejezés összeköttetik a' Pesti Hirlap szerkesztőjének multja, viszonyai 's azon elveivel, mellyekhezi szilárd ragaszkodása némi viszontagságokkal volt összekötve: ezen különös kiemelés némi gyanusítást akarhat gerjeszteni. — Más részről viszont az in solidum jótállás kelléke azon hiedelmet támaszthatná, hogy a' Pesti Hirlap ama' vezértestületet képző-rész terve szerint és szándokából született. — Ez igen hízogó volna reám 's a' Pesti Hirlapra nézve. Azonban, bár gyöngitsem vallomásommal helyzetem erejét, igazságnak tartozom a' kijelentéssel, hogy a' Pesti Hirlap nem mint választott organum született, hanem organummá csak vált, 's most is csak azon résznek organummá, mellynek pártfogását 's hozzácsatlakozását megnyerni szerencsés volt. — Lesz talán, a' kit érdekel, ha elmondom röviden e' lapnak keletkezését.

Nehéz idő vonult el vállaim fölött; és midőn elvégre viszonzlátott barátaim megismertettek az időkkel 's dolgok és személyességek változattal, volt köztük nem egy, a' ki tanácsolá, ügyekez-ném az időszaki sajtó körében magamnak munkatért nyitni; de feleletem mindig az vala: nem látom módját; mert a' mig törvény nem mondja ki, hogy hirlapkiadásra engedelemkérés kell, énnekem engedelemért folyamodnom erkölcsi lehetlenség; különben is nem tudtam magammal elhitetni, hogy a' könyvvizsgálat és az én tollam, melly ha nem írhat is mindent, mit gondolok 's érzek, de

mást, mint gondolok 's érzek, irni soha sem fog, egybeférnének. Azonban látám, mikép egyik másik hirlapban a' megyegyűlések szóba jönek, 's a' Társalkodóban gróf Zay levele nemzetiség, Tanárky „utazása Erdély“-ben alkotmányfejlési eszmék körül, több czikkek a' Hirnökben 's melléklapjában, különösen a' sajtószabadságróli cikk, olly téren mozognak, miszerint irni talán mégis csak lehet; 's magános körben valóban sokat beszélgeténk: mennyire kívánatos egy lapnak keletkezése, melly egy részről a' törvényhozási nagy kérdések előkészítésével, más részről az autonomicus beligazgatási javításokkal foglalatoskodván, tegyen jelenre, a' mennyit tehet, hasson jövőre, a' mennyit lehet; — és egy tisztelt barátom, ki a' nemzet bizodalmában kitűnő helyen áll, magára vállalá egy illy hirlapnak létesítését kieszaközteni, mellynek munkatársai közt nekem is ugy valamint hirlapja irányával megegyezendő minden becsületes ügyekezetnek egy kis tért engedni szives volt volna. — Megtette hát a' szükséges lépéseket, azonban — sikeretlenül. Időközben Landerer Lajos ur a' Munkácsy ur által kiadott Sörgöny kiadó-tulajdonosi jogának a' volt tulajdonos hozzájárultával magára átruházását legfelsőbb helyen megnyerni szerencsés volt; és a' szerkesztés is elrendeztetett, és a' hirlap kiadását megelőzve közrebocsátott programma is elkészítettett, midőn Landerer ur (jó vagy rossz számolással, az Isten tudja) azon ötletre jó, hogy

hírlapjának szerkesztésével engem kínáljon meg. És a' mult december 28 vagy 29-ik napja volt, midőn Landerer ur azon kérdéssel lépett szobámba: nem volnék e hajlandó januarius kezdetével minden esetre megindítandó „Pesti Hírlap“-jának szerkesztését magamra vállalni? Kérdésére viszont kérdéssel feleltem: ha meggondolta e, hogy szerencsétlen nevem bizonyos helyeken nem a' legjobb ajánló, 's nem tart e tőle, hogy ha lapjának szerkesztését én rám bizza, a' Pesti Hírlap napvilágot soha sem lát? — „Természetesnek fogja ön találni — felelt Landerer ur — hogy mielőtt önt megszólítanám, erre nézve magamat biztosítani el nem mulasztottam. Én tegnap este érkeztem Bécsből, 's ott — megvallom — egyenesen a' végett voltam, hogy biztos legyek, nem veszélyeztetném e a' legfelsőbb kir. engedményezést, ha szerkesztőnek önt kérném meg? És örömmel értesitem önt, hogy e' járatban alkalmam volt tapasztalni, miképen a' kormány jelenleg azon meggyőződésből indul, hogy „Magyarország alkotmányos ország lévén, azt másképp kell kormányozni, mint az austriai örökös tartományokat, 's hogy a' magyar nemzet hoszas alkotmányos élet után megérett annyira, miszerint minden véleménynek, a' méltányosság, törvényesség és illendőség határai közt (mire hiszen felügyelni a' censurára van bízva), szabad kifejezés engedtethessék.“ Hírlapomra nézve tehát a' dolgok úgy állanak, hogy a' kormánynak meglevén garantiája a' censurában,

egyébiránt én vagyok a' tulajdonos, 's mint ilyen köteles megtartani a' hirlapkiadásra nézve fenálló szabályokat, miket megtartván, mikint kezelem lapom belső oeconomiáját? abba senki sem avatkozik. Hogy pedig pusztán név ellen a' kormánynak kifogása nem lehet, azok után, mik a' múlt országgyűlés végével történtek, a' kormány következtességéről előre is föltehetni véltem, a' minthogy nem is csalatkozám." — Illy nyilatkozások után, miket — úgy gondolom — minden becsületes magyarnak megérteni örömeire válandik, meg lévén a' felől nyugtatva, hogy Landerer urnak, ki hozzám ismeretlenhez oly szíves bizodalommal közelített, kárt nem okozok: megnéztem a' már kibocsátott programját, és semmit sem találván benne, mi egy becsületes embernek, a' haladás barátjának 's hazáját hűn szerető független lelkű polgárnak gondolkozásával ellenkeznék, kinyilatkoztattam: hogy egyezkedésbe bocsátkozni nem idegenkedem. És a' szerződést megkötöttük, és a' múlt év utolsó éjjelén íróasztalomhoz ültem azon föltett szándokkal, hogy megírjam a' bevezető czikket, melly lapjaimnak általános irányát kijelelje, nekem pedig nyomban próbakövvül szolgáljon, nem parancsolják e becsület, elvhűség és lelkismeret, hogy a' tollat, a' mint fölvettem, azonnal le is tegyem? mert — gondolám — meggyőződni, hogy nem lehet, szint-ugy nyereség. — És a' mint czikkem alatt e' jegyzetecskét pillantottam meg: „Exmissis deletis et mutatis mutandis admittitur“, mérlegre vetém, le-

het e türnöm azt, a' mi kitöröltetik, elfogadnom azt, a' mi változtattatik, azok végett, a' mik megmaradnak? és komoly latolgatás után a' felelet lelkemben „igen“-re dőlt; és az első szám utnak indult, ha jól tudom, tán 60 előfizetővel; a' kiadó 2500 példányt nyomtatott, de már az első félévben második kiadást kellett készítenie, 's most a' második félévben előfizetőinek száma (mit — úgy hiszem — Landerer ur nem akar titkolgatni) körülbelül négyezerre megy. — Ezt azért említem, mert ámbar az olvasók számát kérdésdöntő körülménynek nem hiszem is: mindazáltal, ha magunkat mystificálni nem akarjuk, el kell ismernünk, miképen legalább a' taticabani korszerűtlenség vádjára ebben is fekszik némi felelet, miután a' magyar olvasó közönségnek e' növekedő pártfogását akármi másnak tulajdonítsuk is, ama' képzelt nimbusnak (mellynek emlegetését gúnynak vegyem e inkább, a' hatalomnáli gyanusítgatásnak, vagy talán költészeti virágnak? semmiségem érzetében valóban nem igen tudom) — ama' képzelt nimbusnak — mondám — bizonyosan nem tulajdoníthatjuk; mert a' nimbusok olly ködleplek, melyek félelmi napfény sugárainál elfoszlanak, mint álmokképek.

Azonban, mielőtt szerkesztéshez fognék, mind az iránt: mit? mind az iránt: mikép? magammal tisztába jönnöm szükséges volt. És itt mindenek előtt szembeötlött 's később gyakorlatilag is megvalósodott azon körülmény, hogy csu-

pán a' nemzetélet magábóli belső fejleményének ügyei' számolhatnak szabadabb mezőre: kérdés tehát, okosság volna e elhanyagolni ezt, mivel-hogy máson is nem munkálhatunk? A' felelet igen könnyű volt; annyival könnyebb pedig, minél világosabb, hogy a' kebleket ingerlő viharok lecsillapulván, józan számolás int használni az alkalmat, melly a' viharok lecsillapultával reményt nyitott, hogy a' nemzeti test belső kifejlésének munkálkodását kedvezőbb időjárás kísérendi. — És e' mezőn én is úgy, valamint gróf Széchenyi és más százezerek (mert e' gondolat már korán sem titok a' nemzet előtt, mikint azon angol gondolná, ki azt vélte, ő találta fel „Budapestet a' porost“) — e' mezőn én is úgy, valamint más száz-ezerek, két ikerdolgot láttam, a' mellyre buzgó lelkesedéssel törekedni kell; 's ez: nemzetiségünk biztosítása és alkotmányunk kifejtése. És erre az eszközök három egysége van a' magyar-nak kezei közt: egyik a' törvényhozás, másik az autonomicus beligazgatás, harmadik a' polgári élet egyesületekben és egyesekben. — Ezen harmadikra nézve a' polgári erény, a'

„Minden országok támasza, talpköve
A' tiszta erkölcs“ (Berzsenyi után
„Hitel“ 169 l.),

az emberiségnek megtagadhatlan szent érzelmei, a' polgárisodás igényei, szabadságérzet, törvényesség és rendszeret és magasztos honszerelem — látszottak folytonos buzdítást, ébresztést

és lelkesítést követelni, soha szem elől nem vesztve, hogy a' magános erényt a' pillanat kénytelensége sokszor szentségtelenül igényelje bár, a' magános élet munka-phasisai mindazáltal az egésznek habgyűrűzetében befoglalvák, következőleg azon kell iparkodni, hogy a' magános erők nyilatkozatai, bár helyzet, állapot 's ezer különböző viszonyok szerint különbözők legyenek is, miután V. Károly császár tapasztalásiból tudjuk, hogy még csak az óraműveket sem lehet egyenlő járatba hozni, annál kevesebb embereket, — mindazáltal ez erőnyilatkozatok, a' mennyire lehet, ama' két főczél felé intéztessenek, 's a' beligazgatás és törvényhozás intézkedéseivel összehangzásba jöhessenek. — Következett a' helyhatósági élet munkakörének tekintete. És itt mindenek előtt ezen institutiók megbecsülhetlen kincs gyanánt tűntek elő, mellyek iránt folytonos éber részvétre kellene serkenteni mind azokat, kik e' részvét jogát nem eléggé méltányolják. Előtűnt továbbá a' municipiumok hivatásának kettősége; egyik: életet adni a' törvénynek, életet adni az igazságnak, 's azért nem csak tisztviselőkre bízni a' közigazgatást, hanem gonddal is lenni, hogy — a' mennyire gyarló emberek közt lehet — távoztatva legyenek ezeknek eljárásából: hanyagság, részrehajlás, önkény, zsarolás és mind azon visszaélések, mellyek a' legdicsebb törvények áldását is paralyzállhatják, 's mellyeket — ha netalán a' közéletben előfordulnának — nyil-

szükségeinek hatalmas alkalmas perczben ragadta meg. Ő korának nyelvéré lön; ő a' nemzet jobbjai gondolatának szavakat adott. És hatásának titka itt fekszik. Ha kész anyagot, kész fogékonyságot nem talál vala nemzetében, bizonyosan beteljesedett volna rajta, mit mostani munkájáról jóslani merek:

Vous serez étonné quand vous serez au bout

De ne leur avoir rien persuadé de tout. *)

Ezeknek valóságát tagadni alig lehet; 's ha nem hibáztam e' felfogásban, kettő van, mi belőle következik. Egyik az: hogy a' ki korának óramutatója, az korának nem Prometheusa; tán inkább őt teremté a' kor, mintsem ő a' kort; dajkája lehetett a' jövődónek, kapocs a' tegnap és a' holnap közt: de ha úgy gondolkozik, hogy az óramutató teremti az időt, 's mindig annyi időnek kell lenni, mennyit ő mutat, holott ép' azért, mivel az idő örökké halad, az óramutatónak előbb vagy utóbb okvetlenül elkésnie kell — a' ki így gondolkozik, épen azon szempontot veszíti el, a' melly hatását föltételezé, combinatióiból természetesen kiforgattatik, a' hazai mozgony haladását természetesen hátulról nézi (honnan az ember poros utakon bizony csak port lát, 's a' por miatt magát nem a' haladót); és midőn mind ezt önkényt megvallja, egyszersmind vallomást teszen arról is, hogy időmutatás helyett a' teremtés vagy

*) Ha majd elvégzi, csudálkozni fog, hogy őket semmiről sem győzte meg. — Ezt azonban nem egyes elvekre, hanem csak a' zendülési syllogismusra, 's vele rokon gyanúszerint magakivánom értetni.

gondviselés szerepe: igényeivel. idegen terra juttott, melyen alkalmasan nem olí- biztos mutató, mint egykor volt. — Fogaiman másik következménye az: hogy ha e nemzet sir szélei dermedő, beteges aggrott vén test volt volna, midőn füleibe mennydörgött gróf Széchenyi: okvetlenül vagy meghalt, vagy legalább a mennydörgés minden siker nélkül hangzott volna el; más szóval: a „Hitel“ írójának föllépte vagy kárt okoz, vagy legalább haszontalan marad; és mivel nem maradt haszontalan, és mivel hatása bámulatos volt: olykényt következik, hogy nem beteg. Nyavalygós vagy gyöngé lábadozó nemzetben vagyunk, tagjai: hanem egy ép, erős, fiatalnak, mely bizonyosan nem csak sokat megbír, mi a beteges ártalmait lehetne; de sőt életterejének feltartásának sokát megkíván, mit a lábadozó nem bírna meg.

A' nemes grófnak a Pesti Hírlap ellen intézett egész megtámadása azon pengely körül forog, hogy e nemzet gyöngé lábadozó. Ő pedig a kiváltott orvos, ki e beteget „assistensei“ segédelmével már 15 év óta gyógyítgatja, s ki ha már nem egyedül van is birtokában az arcanum triplicatumnak, mely a beteget tökéletesen helyrehozandja, de csak egyedül az ő kezében van a mérleg, melyen fölmérhetni, hogy a gyógyszerből ez idő szerint hány mákszemnyi kell (a' tisztelt gróf modorát követem, mert igen szereti az orvosi parabolát); én ellenben azt gondolom, hogy e nemzet ép, ifjú, egészséges, elég erővel bíró, institutióinak szíve.

vánosságra hozni annyit teszen, mint a' törvényhatóságokat legszebb hivatásukban segíteni, 's a' nyilvánosságra kerülhetés hiedelmével négy közül háromnak elejét venni; — másik része municipiumaink rendeltetésének: törvényszerű statutumok utján a' hozott törvények áldásait kifejteni, a' mult törvényhozás nagy czélzatait elősegíteni, a' jövődönnek hathatósan elibe munkálni. Ezekben véltem hát feltalálni az irányt is, mellyet az időszaki sajtónak e' tekintetben szem előtt kellene tartania. — Végre még az említett eszközök leg-hatalmasbika a' törvényhozás. Erre nézve, valamint nézetem szerint alkotmányos országokban a' törvényhozó hatalomnak kettős hivatása van, egyik: a' jelen szükségének megfelelőleg követni a' közvéleményt, minthogy a' mit a' nemzet nem akar, az törvénynyé nem válhatik; másik: ugyanazt a' jövő törvényhozásra előkészíteni: ép a' szerint, gondolám, kellene az időszaki sajtónak is e' tekintetben munkálkodni; részletekben fejtegetni, miket — in thési — a' közvélemény már elfogadott; figyelmet gerjeszteni azokra, mik még távolabb vannak, 's e' szerint a' végczélt a' nemzeti meggyőződéshez minduntalan közelebb hozni. — Az eszközök e' háromságának mindenikére nézve pedig tisztán állott előttem, hogy a' nemzetet önmagával 's körülményeivel leplezetlenül megismertetni a' legelső föltétel, minden haladás, minden javítás nélkülözhetlen előzménye.

A' mi már a' „mikép?“ kérdését vagyis a'

modort illeti: mindenek előtt szükség volt meg-
 enlékezni, mikint más hirlapot 's más könyvet
 írni. Könyv lehet írva a' jövődőségnek, könyv
lehet írva a' választottak kicsi számának; hirlap-
nál a' létel föltétele: úgy írni, hogy sokak által
olvastassék. 'S azért bizonyossá bátorkodom ten-
 ni a' tisztelt grófot, hogy ha hirlapot írna olly
 hangon, mint minden munkái 's „A' kelet népe“
 is írva vannak: minden bizonynnyal igen számos
 olvasókra számolhatna; mert könyvei valóságos
hirlapi hangon 's — mint maga mondja — dara-
 bosan, töredékesen, 's rendszerét nem
 a' Hirlap eddigi életének rövid napjai, de 15
esztendő alatt sem kimerítőleg írvák; de
 ha írna a' számtudománynak száraz hangján, mely-
 lyet hirlapszerkesztőknek javasol, maga azonban
 még 24 éves könyvirásban sem követ, szerkesz-
 tési hivatalszobáját néhány hónap alatt minden bi-
 zonynnyal bezárhatná. — 'S így aztán a' „logikai
 egymásutánnak szoros tudományilag kimért tacti-
 cája“ sok hasznót tenne e, vagy nem volna e tán
 még azon tacticánál is szerencsétlenebb, melly az
 embert két pad közti helyzetbe teszi, 's laptakint
 majd nyugati, majd keleti széltől csapkodva, a'
 léghen lebegtetí? szerényen kételkedni bátorko-
 dom.

Politikai hirlapok továbbá, nem úgy mint a'
 tudományos folyóiratok, legnagyobb részben csak
 mulékony érdekre számolhatnak, 's az utókorra
 legfőlebb is csak historiai kútfők gyanánt juthat-

nak el; mert a' változékosság 's olvasmányi érdek levén életük föltétele, általában véve inkább arra valók, hogy gondolatokat ébresztszenek 's elveket állítsanak föl, a' fölébresztett gondolkozást bizonyos ösvényre vezetőket, mintsem egy rendszeres tannak minden legkisebb aprólékos részleteit cathedra-ticus szórszálhasogatással keresztülbonczolgassák. Ügyekezniök kell a' hírlapoknak — gondolám — minden oldalról meghányás-vetés után tisztába hozni minden kérdéseknél az alapeszméket, mellyek a' részletek kigyalulásánál biztos criterionul szolgálhassanak, miszerint a' fölébresztett gondolkozás eme' tisztába-hozott alapelvek nyomán innen egy, amonnan más ágazatot fejtegetve, idő folytával egy egészet állítson elő, a' nélkül, hogy a' változékosság tekintetét szem elől veszítené. Hogy gyakorlat világosítsa, miket kívánok ezek alatt értetni: bátorkodom a' Pesti Hírlapnak azon czikkeire hivatkozni, mik a' büntetőjog körébe vágnak, vagy az ösiség eltörlésének módjairól értekeznek. — Ezek szerint (jól vagy rosszul) abban állapodtam meg, hogy ügyekezsem könnyen írni, mert hírlapok nagy közönségnek irvák; gondolatimat szívesen ereszszem keresztül, mert lelkesíteni a' jóra, és elhamvadni nem engedni a' lelkesedést, mert gondolkozásra ébresztetni, 's ébren tartani a' felösztönzött gondolkozást — tűztem ki czélul szerkesztésemben, természetesen ez általános szabályt a' színvegyítésben és árnyéklásban dologok

's körülmények különbségéhez alkalmazandó: miszerint a' törvényhozási nagy kérdéseknél, mikre nézve a' közvélemény immár az izgatás korát túléltte, inkább a' hidegebb fejtegetés, — a' beligazgatásiaknál pedig, a' mennyire kell, és a' polgári élet körébe tartozandóknál, különösen a' philanthropicus ügyek körül, melegebb szózat használtassék, úgy mindazáltal (mennyire értelmem gyarlósága engedendi), hogy a' szív melegébe mártott tollal irt gondolat rideg meztelenségben is képes legyen kiállani a' bonczoló logica taglalatát. —

Ez a' Pesti Hirlap genesise. Hogy az, a' mi egycsesen az én tollamból folyand, fogyatkozássoktól hemzsegni fog, nem csak tehetségeim silányságánál fogva, de azon okból is igen jól tudtam, mivel egy hirlapszerkesztő, a' dolog természeténél fogva, örökké 24 órai rögtönzésekre van kárhoztatva, és egy cikkelynek elkészítésére soha még csak 48 órát sem fordíthat; de ép' ezért alapítottam reménységemet, kivált a' részletesb fejtegetések iránt, azon erősbek közremunkálására, kiknél a' Pesti Hirlapnak előszavában kifejezett elve 's iránya rokonszenvre talál; ép' azért panaszkodám több ízben lapjaimban, hogy az időszaki sajtó nem eléggé méltányoltatik, hogy kevesen veszik tekintetbe, mennyi jót lehetne tenni általa, hahogy a' nemzet legjelesbjei, kikhez bizodalommal tekint föl a' hon, a' hirlapokat mintegy a' nemzeti értelmesség raktáraivá alakítnák.

Ha már ezeknek ellenében valaki azt monda-

ná: „az irány nem jó, az elvek helytelenek, 's hirlapot szerkeszteni más szempontból kell:“ talán lehetne általánosan felelnem: „meglehet; ember, gyarló ember vagyok, hibázhatok, sőt bizonyosan hibázok is számtalanszor; azonban imre itt a tény! a' Pesti Hirlapot, minden hibái, minden fogyatkozásai mellett is, csakugyan vannak a' kik pártolják, és pedig nem csekély számmal; van egy nevezetes része a' közönségnek, melly azt a' közvélemény egyik organumának elfogadta; és — istennek hála! — azon hatalomnál fogva, melly a' nyilvánossághoz csatlakozik, már eddig is sikerült némi jót eszközölnie: azért tehát tessék a' maga elvei, a' maga iránya, a' maga modora szerint egy más hirlapot alapítani; egy nemzet életében sok színvegyület, sok árnyéklat van, és egymás mellett mindenik megfér; legyünk türellemmel egymás iránt, végcélunk nem különbözhetik: azért hát fussuk a' pályát egy becsületes versenyben mint vetélytársak, ne keljünk harczra mint ellenségek; és ha egy erős kéz előmbé vág, leszálllok örömezt, nem érdemlettem meg az életet.“

Igy szólhatnék tán általánosan; de gróf Széchenyinek mást kell mondanom. Gróf Széchenyi nem mondja, hogy a' Pesti Hirlap iránya rossz, és elveit nem állítja helyteleneknek; sőt miután pusztán modora miatt a' Pesti Hirlapot minden polgári vétkek legirtózatosbikáról, a' nemzetgyilkolás vétkéről vádolná — igenis, uraim! nemzet-

gyilkolás vétkéről; mert hiszen egyenesen azt mondja: hogy „a' Pesti Hirlap sirba dönti a' magyart,“ hogy „elsűlyesztő átokba bonyolítand mindnyájunkat,“ hogy „egy irtózatos revolutionarius syllogismus antecedense;“ és mikint hangzanak mind azon rémletes tirádák, miknek ha csak árnyékuk, de még csak árnyékuknak árnyéka is valóságban épülne: a' Pesti Hirlap szerkesztője megérdemelné, hogy még mielőtt a' halálos büntetés eltöröltetnék, mint Haman magasra függesztessék; és mind ez egy nyomorúságos hirlap modorának következtében! — gróf Széchenyi, mondom, még akkor is, miután a' Pesti Hirlapot illy irtózatos vádakkal meggyalázta, a' nemzetgyilkoló lapnak általános irányát nem csak nem rosálja, sőt egyenesen helyesli, és elveit legnagyobb részben magáéivá teszi, sőt legédesb atyai érzések közt jobbadán magáéinak ismeri. Már kérdem én: egy illy lapnak ellenében, mellynek — a' gróf saját szavai szerint (150 's köv. lap.) — „iránya nem más, mint az emberiségnek megmenteni egy nemzetet, megmenteni minden esetre magunkat; de mivel nem elég, gyalázattal többé el nem bukni, hanem élni; élni is kell nemzetünknek, 's mi több, szerencsésen és dicsőséggel, tehát annak elérésére közre dolgozni, hogy Hunniában a' lehető legnagyobb szám minél előbb mind szellemi, mind anyagi tekintetben szerencsés legyen, 's ekkép, mert a' köz

szerencse a' legnagyobb dics, feldicsőt-
tessék a' magyar" — egy illy lapnak ellené-
ben, mellynek céljáról, irányáról az élethalálos
harczra kelő ellenség is illy vallomást tesz, melly-
nek elveit osztja (117 l.), mellyről azt hiszi,
hogy általa csudákat művelhetni (97 l.), hogy a'
pangó rész, meg a' szomszéd, meg a' külföld
által értelmi súlyunk 's országlási képességünk
mértékeül fog vétetni (99 l.), — kérdem én: egy
illy lapnak ellenében mit lehetett várnunk, remél-
nünk gróf Széchenyitől. a' honszeretetnek, a' nem-
zeti kifejlődésnek legelső bajnokától? sőt (mivel
szerintem a' kötelességek hosszú lajstromában leg-
felül áll a' „polgár“ szó, 's én a' polgári pályán
kegyelmet senkinél, 's még a' legnagyobbnál is
csak kötelességet ismerek) kérdem: mi volt volna
gróf Széchenyinek kötelessége? nemde meginteni,
ha tévedni vélte, a' szerkesztőt, és bölcs tanácsá-
val éltetni, és utba igazítani, és tudatni vele, mit
tart rég kiszámított terve combinatiójá-
ban, a' szoros logikai egymásután sze-
rint napi rendre tartozandónak, nehogy a' Pesti
Hirlap, vétken 's akaraton kívül, valamikép az
érdemes grófot combinatióiból még jobban
kiforgassa, 's még a' legjobbak által is csak
sejtett, de tisztán senki által fel nem fogott rend-
szerének akadálya legyen, — nem ezt lehetett
e várni gróf Széchenyitől? kinek — saját vallo-
mása szerint (117 l.) — tacticájához tartozik:
„bajnoki elszánással vágni ide, vágni

oda, természet szerint jobbadán négy szem közt, nehogy a' hiuságon ejtett sebek a' nagyobb nyilvánosság által szinte nagyobb ingerültségbe jöjenek; vagy pedig, ha magas állásánál fogva a' Pesti Hirlap szerkesztőjét — ki lapjának mindjárt legelső soraiban megkérte az erősbeket, hogy gyöngeségét gyámolítanak — hazafias tanácsára, ok- 's eszmecserére méltónak akármi okból nem tartotta: nem azt várhattuk e, hogy böles nézeteinek közlésére a' Pesti Hirlapot minél gyakrabban organumul használandja? 's ha Szentkirályinak „Haladjunk! de mikint?“ című — igaz, csak szaggatott alakban kijöhetett — cikkét jónak nem találta, maga fogná megmondani, mikint haladjunk? — Istenemre mondom! e' honban sok jeles értelmesség található, 's polgártársaink között sok tisztelt név áll: de senki sincs, kinek számára nagyobb örömmel, szaporább készséggel nyíltak volna meg a' Pesti Hirlapnak bármelleyik hasábjai, mint gróf Széchenyi gondolatának, kit e' részben a' kiadó által mindjárt kezdetben különösen meg is kéretni legelső kötelességeim közé számítottam; de, kérdem: mit tön a' gróf, hogy „a' haza legtávolabb, legbeterogenebb ereibe közvetlen ható hirlap (971.), melyet a' szomszéd 's a' külföld értelmi súlyunk mértékének tartand, vagy legalább hirdetend,“ ha már annak tartatik, valósággal azzá is váljék? — Kérdem: mit tön mind ezek he-

lyett? — A' szerkesztőnek soha egy tanácsló szót nem szól, nem üzen, őt soha értekezésre föl nem szólítja, a' Pesti Hirlapba soha egy utbavezető betűt nem ír: ellenben, míg például Deák a' szerkesztőt bíráló tanácsával éltetve, három hónap után is azt írta, hogy a' Pesti Hirlap még sokkal rövidebb ideig élt, mintsem batását megítélni, felőle bírálatot hozni lehetne, a' nemes gróf azonnal, már az első egy-két szám megjelenésével, a' Pesti Hirlap ellen szenvedélyesen kikel; a' casino teremeiben és minden férfikörben, a' hol csak megfordul, ékesszólásának minden fegyvereivel azon dolgozik, hogy a' magasabb körökben a' Hirlap ellen ingerültséget, gyanakodást, gyűlölséget teremtsen; szakadást eszközöl, hogy a' Pesti Hirlap rovására szakadást hirdethessen; 's már februarius 20-ika körül egy derék polgártársunkat azzal eresztí el magától: „Engem lekötelez ön, ha megmondja az egész világnak, hogy én Kossuthal hajba akarok kapni, 's hirlapja ellen már hetek óta irok.“ — Februarius 20-kán már hetek óta!! 's végre a' 6-ik hónap végével, midőn még a' Hirlapnak csak távolról sem volt ideje rendszerét (mire a' grófnál 15 év sem volt elegendő) kifejteni, hatalmas nevének 's roppant érdemeinek egész erejében, 24¹/₂ íves könyvével sujt le irgalmatlanul a' Pesti Hirlapra, 's a' szenvedély hevének, a' felhőkig esigázott képzelőtehetségnek minden fegyverével megtámadottat nemzetgyilkolásról vádolja!

nem mivel iránya rossz, mert azt helyesli; nem mivel elvei hibásak, mert ezeket jobbra magáéinak ismeri; hanem mert modora fonák, mert a' szívhez 's nem az észhez szól!! — És mind ezt tette a' gróf — korán sem hirtelen fölhevülésből, hanem több barátai 's jóakarói tanácsának, sőt kérésének ellenére (372 l.), kik — a' mennyire tudom — ő méltóságát az őszinte barátság hű szavával értesítették, mikint a' Pesti Hirlapnak országszerte éppen nem azon hatása van, melyet pesti lakának dolgozószobájában képzelt volt. — Én nem bonczolgom a' kebel redőit, mert isten nem vagyok, nem kutatom e' bánásmód kútfejét és a' célzatot, melyből csergedez; hanem tényeket, nyilvános tényeket beszélek el, 's honunknak, a' mely van, 's honunknak, a' mely lesz, ítéletére hivatkozom; — a' nemes gróf pedig engedje meg, hogy ha gyanúsításai, kísértetkiáltásai csakugyan megtermettek volna kormánynál vagy nemzetnél gyümölcseiket, — engedje, hogy azon szavakat intézzem hozzá, mikkel „Világ“-a XXIII's XXIV lapjain ugyancsak ő maga egykoron gróf Dessewffyt szólította meg: „Kegyedben a' becsületes ember minden lapon megvinni látszik az indultatos íróval;“ — 's most, midőn tán hidegebb vérrel gondolkozik kelet népe 's hirlapom felől, örvend e, hogy tehetségem köreit honunk java fölemelésében tán összébb szorította? — De nem, — nem szorította; sőt, ha valaha nem csalt a' po-

liticai számtan calculusa, erősen hiszem, hogy valamint ép' ellenkező hatással működött eddig a' Pesti Hirlap, mint a' gróf gondolja: úgy ellenkezőjét eszközölni a' gróf annak, mit talán eszközölni vélt, ha úgy gondolá, hogy a' Pesti Hirlap vagy egy szigorúbb könyvvizsgálat szirtein fog hajótörést szenvedni, vagy a' nemzeti bizodalmatlanság örvényébe merülni. — De legyen bár, hogy e' hitemben nem csalatkozom: mégis — ilyen az emberi viszontagságok természete! — valamint fájdalom dulja keblemet, hogy gróf Széchenyi ellen védelemre kelni kénytelen valék: úgy ha győznék, könyezni tudnék győzelmemen.

És mielőtt a' tisztelt gróf egyes gáncsainak taglalatába bocsátkoznám, idején 's helyén lesz talán két kisértetnek szemébe nézni, melly mióta a' Pesti Hirlapnak szerencsétlensége van a' nemes gróf oppositioját tapasztalni (e' szerencsétlenség pedig ép' olly régi, mint a' Pesti Hirlap élete), bizonyos körökben megjelenik; hiszen tudja nyájas olvasóm, hogy a' hol kisértetek iránt megvan a' hit, ott ritkán marad el a' kisértet; mert ha egyéb nem, akad egy póznára akasztott lepedő, 's kiben erős a' hit, a' lepedőben minden bizonynyal rémet lát, fejét egész kéjelemmel hóna alatt hordozót, mint boldog emlékezetű Sz. Dienes. — Egyik kisértet: hogy a' Pesti Hirlap nem tetszik gróf Széchenyinek 's főrendű barátinak: tehát meg fog oszlani a' főrendi o p p o s i t i o. Másik: hogy bizony valami roszt akar (tán épen e' megosz-

lást) a' hatalom, midőn a' Pesti Hírlapot élni hagyja. —

A' mi az elsőt, a' főrendi „oppositio“ megoszlását illeti: jól vagy rosszul, bennem azon hit fészkelte meg magát, hogy ha Landerer ur a' Pesti Hírlap kiadását nyáron kezdi meg, midőn mágnásaink Pesten nincsenek: a' főrendi szabadelmű oppositio megoszlásának eszméje aligha szőnyegre kerül; így azonban a' nemes grófnak alkalma volt a' revolutionarius syllogismust, a' nagy birtokosok gyűlöletessé-tételeét 's vagyonaik elkobzását, bizonyos, általam igen tisztelt körökben geniális szónoklatának varázs szavaival annyiszor emlegetni, miszerint — tagadhatlan — akadtak ezen körökben némellyek (de csak némellyek), kik szakadást 's magokat concessiókra kényszeríteni nem-engedést emlegettek; más részről itt sem hiányzott az ármányos káröröm boszantása; miszerint hiszen most, midőn jog és igazság emlegetetik, 's nem kegyelem és nem concessio, egyben másban majd csak kenyértörésre kerül a' dolog, 's meglátjuk, mit tesz némelly híresztelt liberalismus. — Ezen kárörömös dongó seregnek gyanusítgatásait — gondolom — bizvást figyelem nélkül hagyhatjuk; de az elsőre nézve kötelességemnek tartom, a' Pesti Hírlap barátaival, kiket e' hírek talán aggasztanak, közleni nézeteimet.

A' politicalai gondolkozás árnyéklatai az általános elvek részletes alkalmazásánál tűnnek ki határozottan; 's miután e' téren a' törvényhozás még

eddigelő többnyire csak olly módon járt el, mint a' ki partról féllábbal a' jeget próbálgatja, 's az eddigi szabadelműség épen a' legkényesebb kérdésekben többnyire némelly anyagi engedélyek körül forgott, mellyek bár az engedélyezőknek itt-ott érzékeny áldozatukba kerültek is, csakugyan kegyelem színét viselték, de épen azért, ha minden országgyűlésen ismételtetnének is, örökké csak alamizsnák maradnának, mellyek lecsillapithatják a' pillanatnyi éhséget, de tartós megelégedést, állandó jólétet egyeseknél sem, nemzeteknél még kevesbbé eszközlenek, legkevesbbé pedig minálunk, hol „A' kelet népének“ megjelente után alkalmasint minden szabadelmű magyarnak alapelvei közé tartozandik, miképen szellemi alapokon kell anyagi kiképzésünknek emelkedni, és nem viszont: én igen természetesnek találom, hogy ha majd a' magyar alkotmány kifejtése, vagyis — határozottan szólva — az körül szönyegre, mire nézve a' nemes grófnak egyetértése olly édesen rezgett át keblemnek örömhúrjain, midőn a' 76-ik lapon olvasám: „terjesztések Hunnia határai közt a' magyar alkotmánynak áldása mindenkire:“ ha majd szönyegre kerül, hogy a' nép nemzetté legyen (mert polgári religiiónnak sok évek óta minden napos buzgó fohászatát foglalá szavakba a' nemes gróf, midőn a' 124-ik lapon felkiált: „Oh isten! hol vagy te nemzet még!“); igen is természetesnek találom, hogy a' magyar polgári bajnokok

dicő sora, melly a' vész napjaiban törvény 's alkotmány mellett érzkebellet állott mint egy férfiú, apróbb töredékekre fog megoszlni, 's az általánosan magokéinak vallott elvek alkalmazásából egyik többet, másik kevesebbet, egyik gyorsabban, másik halkabban akarand. Ha ezt az „oppositio“ megoszlásának nevezzük, hogy e' megoszlásnak előbb vagy utóbb okvetlenül el kell következnie, arról meg vagyok 's mindig meg voltam győződve; és hogy ha a' Pesti Hirlap azon nagy kérdések közül, mellyekben nemzetünk jövődjének „szíve ver,“ egynek vagy másnak megérlelését korszerű fejtegetések által elősegíteni szerencsés lehetne, az említett megoszlást is siettetné, ezt tagadni egyáltalában nem akarom; valamint azonban ez a' nemzeti kifejlődés mellőzhetlen stadiumai közé tartozik, 's azért tőle egyáltalában nincs mit tartani, mert — miután a' nemzeti test kifejlődési munkálkodását nem csak nem akadályozni, de sőt előmozdítani a' kormány részéről igaz hajlandóság mutatkozik — azt, a' mi valósággal a' kor szükségéhez tartozik, mire nézve a' nemzet valósággal megért, azt a' közvélemény, minden illyes szakadáskák mellett is, az ohajtások sorából kétségtelenül jogok polczára emelendi, 's a' véleményi szakadásnak egyedüli sükere legfőlebb az leend, hogy az egy-két évig tartóztatott „engedély“ engedélyszínét elveszti, 's mint a' kénytelenségnek hozott, és többé sem a' vágyakat sem az igényeket ki nem elégíthető késő

adó, hideg közönyösséggel fogadtatik azon nemzet által, mely azt hála 's köszönet érzelmei közt egy országgyűléssel előbb hangos tapsokkal fogadta volna (emlékezzünk bár az örökváltsági törvény genesisére): úgy én azt is nyíltan kimondom, miképen én a' haladási kérdések sikjani véleményszakadást a' főrendi „oppositio“ megosztlásának ép' úgy nem nevezhetem, valamint e' véleményszakadások miatt a' főrendi „oppositio“ megosztlásától egyáltalában nem tartok; 's a' ki ettől tart, a' ki ezzel fenyegetőzik, annak jellem ócsárló véleményét alkotmányunknak lelkes elsőszülöttei tömegben úgy mint egyenkint nehezen fogják jó néven venni. — Én legalább egészen más véleménynyel vagyok ezen lelkes testületről, 's valamint a' főrendi táblánál illy szokatlan számmal 's helyből nem távozó kitűréssel föltűnését a' legdicőbbnek tartom az időknek diadalai közt, mik surlódásinkból kiörlődtek: úgy akár a' szellemet tekintsem, mely a' „Főrendi Naplóból“ szól felénk, akár pedig eszembe juttassam, hogy maradjon bár alkotmányunk jelen ki nem fejlett állapotjában, vagy terjesztessenek ki jótéteményei Hunnia határai közt mindenkire, mint gróf Széchenyi kívánja, 's én is ő vele: minden esetre nem lesz ember a' magyar földön, kinek „az alkotmány megőrzése 's a' szabadság fentartása“ inkább érdekében állana, mint a' magyar mágnsok azon részének, mellyről a' „Főrendi Napló“ 483-ik lapján írva vannak a' nemes öntudattal teljes szavak: „Füg-

getlenek vagyunk, mert semmit sem várunk, semmit sem kívánunk senkitől.“ **S** azért ez érdek, e' függetlenség és e' hazafiság nekem kezesek, hogy (Zichy Ödön grófnak azon beszédénél maradva, melyből a' fentebbi szavak idézvék) nem csak ő rájuk nézve „a' haza és az igazság szeretete azon ragyogó csillagok maradnak, melyek vezéreik a' political nehéz pályán, 's melylyeket szemök elől el nem veszítnek; de sőt napról napra szaporodandik e' független jeles hazafiak száma, kik ősi alkotmányunk fentartásaért minden áldozatra készek, és Mucius Scaevolával mondhatják: *Est longum post me agmen idem petentium decus.*“ — Ez az én hitem; és valóban e' független jeles hazafiaktól nemzetünk jövődjének kifejtése olly nagy részben függ, 's olly dicső a' polgári erény, melyre alkotmányunk jóvoltából hivatvák, miképen habár egy-két mágnásnak országgyűlési követté választását azon oknál fogva ohajtsam is, hogy kapcsul szolgáljanak a' rendosztályzatok társalgási egybeforrására, melynek arra, mit az angolok parlamenti jargonjokban „out of doors“ (kapunkivüli) politicának neveznek, igen nagy befolyása van: mindazáltal ezen egy tekintetet 's még némelly különös körülményeket (minők, nézetem szeriut, jelenleg Pest megyében egy igen tisztelt barátomra nézve fenforognak) kivéve, hibának

tartom, ha egy lelkes magyar mágnás országgyűlési követséget vállal, 's kezeit utasítások által megkötöttni hagyva lép oda, a' hol nélkülözhető, és elmarad onnan, hol függetlenebbül munkálkodhaték, 's hol reá szükség is van. — Azonban, ha hitemben mégis csalatkoznám, ha csakugyan akadna valaki (mit egyáltalában nem hiszek), a' ki megsértett hiuságból, vagy tulajdonkép nem is tudom, mi okból, hűtlenné válnék zászlójához: ez előbbutóbb más okból vált volna hűtelenné, mikor aztán, meglehet, a' csalódás még keservesebben esik vala. A' derék megmarad helyén, 's őt el nem veszítjük; amazt nem kár elveszteni.

Azonban ne téveszszük a' tért, uraim! Más az önkénynek opponálni, más a' haladási kérdések síkján küzdeni. — Itt a' szerepek gyakran változnak. Valamint az oppositio soraiból lehet — talán — hallani, hogy a' házi adó fizetésébeni részesítés kívánsága a' vagyontalanoknak vagyonosok elleni harcza (!! — tehát „à bas la canaille!“): úgy más részt azon sorokból, mellyek nem az oppositio sorai, hallottunk szövegeket, merészeket a' haladás síkján versenyre hini a' legerősebbeket is. (Lásd: „Főrendi Napló“ 476 lap.) — De még azok közt is, kik eddig a' haladást vallották jelszavoknak, akadhat egy osztály, mellyről a' Pesti Hírlap 32-ik számának vezércikkében írva van: hogy „barátai voltak a' szabadelműségnek, míg kegyelem színében jelentkezhetett; de a' gondolat fejökre nőtt, 's érzelmeket sérti a' kor, melly-

nek kegyelem nem kell, melly jogot 's igazságot követel"; és ezekről áll — talán — hogy a' Pesti Hirlap, melly ezen kornak organuma szeretne lenni, nem kegyelemkoldulási, hanem jogkivánsi hangjával őket a' szabadelműségtől visszariasztja. — Meg kell itt jegyezni, miképen a' Pesti Hirlap ezen kort, mellynek kegyelem nem kell, melly jogot 's igazságot követel, nem teremtette, hanem ellenkezőleg ezen kor teremtette a' Pesti Hirlapot: az hát e' részben is a' kornak idézete, nem idézője. 'S ha vannak, kiket e' kor sért, azoknak visszahökkenése, midőn sikra kerül a' dolog, el bizonyosan nem maradt volna: itt hát a' Pesti Hirlapnak vétke csak annyi lehet, hogy alkalmat nyújtott megtudni ma, a' mi holnap megtörténendik; 's tán ez nyereség inkább, hogysen veszteség, mert megszününk magunkat mystificálni, 's tudjuk, mi számolásunkban a' tétleges, mi a' vétleges mennyiség. — Azonban lássuk, tulajdonképen miről van a' szó? Sajnosan megmagyarázza ezt gróf Széchenyi a' 127-ik laptól a' 135-ig, az emberi kebel gyarlóságainak azon igen nevezetes gyónásával, melly őszinteségnek a' millyen szép, ép' olly váratlan — hogy többet ne mondjak — a' lelkes hazafinak tollából, kinek a' honszeretet olly édes szent kötelesség, — azon gyónással, melly — félek — a' nemes gróf egykori panegyristájának szárnya legjobb tollát tépte ki; 's mire nézve a' nemes grófnak leghőbb tisztelői tán szívverőket adnák, ha nem-írottá tehetnék. — Ezen nevezetes gyónás így kezdődik: „Ha köz-

katona volnék, elkínózhatnának, agyonlőhetnének bár tizszer is, de hat pénzecske zsoldombul, míg élek, egyet sem venne el tőlem senki is, mondom egyet sem, melyet azonban jó kedvemben tán koldusnak nyujtanék.“ — Aztán jó egy másik hasonlat a' királyról és alkotmányról; egy harmadik a' püpos hátról, melyet ő maga nevetne legjobban, de rögtön vége annak, ki mielőtt maga nyitná meg a' tréfát, gúnyra fakadni orozatlan volna. Végre jó a' magyar mágnás, ki „a' maga előjogait ép' olly szent sajátának tartja, mint a' véletlenül öröklött pénzt, erőt, véletlen nyert szépséget, jó főt, szerencsét, véletlen nyert népszerűséget, jó feleséget, 's kinek keble, erszénye minden engedményre tárt; ha azonban elbizottságban valaki azt hiszi, hogy szaporábban hajthatna azon czélhoz, melly régóta ki volt tűzve már, még mielőtt tudomásunk volt róla — mond a' gróf — és mielőtt hire keletkeznék, az csakugyan gazda nélkül számol; mert az indiscrete hajtott engedményező foga fejejét mutatja le- mint felfelé, csép mint szurony felé, 's egyetlen egy hajszájának felső, alsó vagy akár-melly erőszak általi kirántását sem tűri, ámbár édesörömet arra is rááll, hogy egészen megnyirják, de csak jó móddal!!“ — Befejezésül pedig: „erősebbek vagytok, megtörtetek, de azért mi vagyunk a' becsületesek, és ti a' rablók!!“ — De hogy egy kis senyegetés se hibázzék, tudunkra adatik, miképen „mig ennyire jutna a' dolog, a' pitypalattyi haladóknak — 's számolhatnak rá —

még többször be kell ütni fejüket!!“ — Ennyiből áll, uraim, a „magyar mérföldnyi szóalkaton keresztülvitt“ nevezetes confessio! — És mind ez kinek ellenében? Azon hirlapnak ellenében, melynek legelső szava volt, hogy „csak azon javítás tartós, mely igazságon épült, valódi szükségén segített, 's a' nemzet életéből önkényt fejlett ki;“ — mely azt kívánja, hogy „a' törvény mindenek előtt jogszerű legyen, mert hiú bölcsesség az, melyet a' jog tekintete nem vezet; de a' jogszerűség határai közt kövesse a' józan politica sugalásait, és ne felejtse, hogy a' századokon át emelkedett országépület roppant boltjainak árnyékában millió élet, millió érdek nyugoszik, mely az igazság mellett gyöngéd figyelmet 's kiméletet is követel;“ — és e' hirlapnak ellenében illy szerencsétlen confessio! és kitől? Ugyanazon lelkes hazánkfíától, ki „A' kelet népe“ 111-ik lapján a' Pesti Hirlap feladataul tűzi ki: „azon ügyekezni, hogy a' régi várt minél előbb, de gyökeresen 's nem mindig mázolvá, foltozva lehessen tágitni, reformálni, és úgy, hogy omladozó boltozati alatt egy élő se veszítse életét, hanem nagy és kicsi, hatalmas és gyenge dicsóul felemelkedő falai közt fellelje honát,“ — és a' lelkes hazafitól, ki ezt ír, kinek ezen értelme a' hirlapból idézettel gondolatról gondolatra megegyezik, illy váratlan confessio! egy hirlapnak ellenében, mely még az ősiségre nézve is mindig azt ajánlá, hogy a' bajon úgy kell segíteni, miszerint a' létező érdekek kö-

zül is minél kevesebb sértessék; egy hirlapnak ellenében, melly minden kérdést legelőször is jog-szerűség szempontjából szokott fölvenni, 's a' jog tekintetét politicának alárendelni soha sem szokta; melly annyiszor kimondá, hogy a' cél nem szentesít eszközöket, 's még a' jog is jogtalanná válik, ha jogtalan eszközökkel támogattatik; illy hirlapnak ellenében illy confessio! és csépek 's erőszak emlegetése, 's olly fenyegetés! és a' fenyegetésnek sikert készíteni 24 íven át annyi tömérdek gyanusítgatás! — És az ember csak tudhatná, miért? mert a' Pesti Hirlap szerkesztője, annyira szem előtt tartá a' körülményeket, annyira számba vette a' gyarlóságokat is, hogy példaul a' házi pénztár terheiben részesülés fejtegetését mindekkorig halasztgatta, mivelhogy azon körökből, melylyek a' gróf szerint minden engedményre olly igen készek, csak a' legelső megpendítésnél is haragos ingerültség szózata hangzott, 's a' vagyontalanoknak vagyonosak elleni harcza emlegettetett; — pedig ez olly kérdés ám, mire nézve a' gróf még a' hadi adó elvállalására is késznek nyilatkozik; és én valóban különös figyelemmel kísérendem a' gyűléseket, hogy a' nyilvánosságnak átadhassam a' minden engedményre kész jeles hazafiak neveit, kik a' gróf szavát beváltva, a' hadi és házi adónak általa javasolt elvállalását indítványozni sietendnek. Erre már csak nem mondhatja senki, hogy a' Pesti Hirlap indiscret hajtogatásra kényszerített valakit; mert a' hadi adó elvállalásának

kérdését elannyira meg nem érett dolognak tartom, miszerint ha mágnásaink részéről nem jött volna indítványba, szavamat kötöm le, hogy a' legközelebbi három év alatt nehezen volt volna fellőle a' Pesti Hirlapban szó; de most már természetesen lesz, lenni kell; mert hiszen azon hat pénzecskék egyike, miket gróf Széchenyi jó kedvében a' koldusnak nyújt; — ámbár még illy körülmények közt is kijelentem, hogy midőn a' méltóságos gróf (a' mint következetességétől mást nem is várhatunk) Pest vármegyének országgyűlési utasításokat előkészítő küldöttségében a' hadi és házi adó elvállalására indítványt teend: én, ki olly indiscret hajtogatásról, a' célznak hamarabbi elérésére kergetésről vádoltatom, indítványát ez idő szerint alkalmasint csak a' házi adónak az 1715-iki, 1764-iki 's mostani mennyiség egybevetéséből kijövendő kulcs szerint elvállalására fogom módosítani. — Feljajdul ez a' szerencsétlen confessio, hogy a' birtokot, meg a' születést akarjuk nivellálni, 's a' nyomorult czimeket és előjogokat elkobzani. — Én istenem! bizony, bizony „difficile est satyram non scribere;“ és ezt mind gróf Széchenyi beszéli, a' ki más részről az alkotmánynak mindenkire kiterjesztését indítványozza olly tisztán, mint a' hogy a' Pesti Hirlapban mindekkorig megmondani szabad nem volt, — ő mondja, ki a' Pesti Hirlap irányát helyesli, 's elveit atyai érzéssel magáéinak ismeri! Vagy talán a' pusztá

modor nivellál birtokot és születést, 's ez veszi el a' „nyomorult“ előjogokat? Bizony, bizony — még egyszer mondom — „difficile est satyram non scribere!“ — A' birtokra nézve a' Pesti Hirlapnak elve az, 's azt számtalanszor ki is jelenté: hogy jogszerű tulajdont, vagyis határozottan szólva tulajdont — mert a' mi nem jogszerű, az nem tulajdon — a' status senkitől el nem vehet, a' nélkül, hogy teljes tökéletes kárpótlást nyujtana, 's ilyen mellett is csak akkor, midőn a' kisajátítást az ország közjava parancsolja; 's én e' részben, megvallom, szigorúbb lennék, mint gróf Széchenyit ekkorig egyik másik vállalatnál tapasztalók. — A' születési nivellatióra nézve meg van mondva, hogy e' nemzetben a' nivellatio eszméje nem veszen erőt a' historián. — Czímek? ám tessék bennök gyönyörködni félelem nélkül; a' Pesti Hirlap elannyira nem akarja elkobozni czímeiket, miképen bizonyossá tehetem a' nemes grófot, hogy czíme a' Pesti Hirlapnak egy ember életén át eszébe sem jut; — a' mi pedig az előjogokat illeti: egy gyönyörű előjoga van a' magyar mágnásnak, az: hogy ő született törvényhozó; ehhez a' Pesti Hirlapnak sem elve sem modora nem nyult, csak kérte: érezzék, e' szép előjognál fogva mire hivatvák; kinyilatkoztatá véleményét, hogy a' nemzet örömet fogadandja őket vezéreivé; és ez ellen hasztalan lobban haragra gróf Széchenyi, mintha csak azt mondanók: örömet meghagyunk benneteket a' képzeletben, hogy vezéreink vagytok,

mig arra mentek, merre nő viszünk és sodrunk; —
 ez ellen valóban haszontalan a' feljajdulás; mert
 hiszen felejtí a' gróf, hogy csak modor ellen szól,
 's elvben közöttünk különbség nincs; 's így a' de-
 ferált vezéri szerep ellen számtudományi okok sze-
 rint legalább addig nem kellene neheztelgetni, mig
 a' vezérek 's a' vezérlettek czélban irányban nem
 különböznek. — Egyébiránt illy dolgokra nézve
 is tisztába kell jőni; a' mystificatiók ideje lejárt, 's
 azért én egyes véleményemet leplezetlenül kinyi-
 latkoztatom, miképen nézetem szerint egy nemzet
 political életében a' vezéri szerep a' nemzet bizo-
 dalmától függ, véleményekben vezér csak az le-
 het; kit a' közvélemény annak elfogadott; a' köz-
 vélemény pedig pusztán szép szeméért vezérré
 senkit sem fogad, hanem fogad azon tények 's el-
 vek miatt, mikkel a' közbizodalmat megnyerte: itt
 hát a' vezérség nem valamelly imperatori szerep,
 hol a' vezérlettekre csak örökös rabszolgai vak en-
 gedelmesség vár; itt a' vezérséget a' közbizoda-
 lom föltételezi, 's a' melly pillanatban ennek vége
 van, azon pillanatban lesz vége a' vezérségnek
 is. Ah! de a' nemzetek nehezen válnak meg a' bi-
 zodalomtól, és a' ki egyszer elnyeré, csak ma-
 radjon önmagához hű, elveszítui nem könnyen fog-
 ja; és senki se vélje, hogy a' közvéleményt vezér-
 leni fogja, hahogy a' nemzet gyarlóságainak ügye-
 sen hizelgene. Az ébredés korát éljük, uraim! Gróf
 Széchenyi nem hizelgés által lön vezérünkké, ha-
 nem mert olyakat tön és tanított, a' miket jóknak

ismertünk el; és vezére marad a' közvéleménynek, valameddig olyakat tesz és tanít, a' miket jóknak ismerünk el; sőt ha kisebb dolgokban tévedni véljük is, valameddig irányban czélban nem különbözik, a' közbizodalom övé marad; — de legyen akárki bár, a' ki vak hódolatot követelve, a' közvéleményt eszméletlen játékköveknek tekintené; vagy ha ezt nem, olly utnak indulna, melyet a' közértelmesség helybe nem hagy, az vezéri levélét önmaga szakitná szét. — És itt van helye kérdenem, 's a' magyar főrendeket kérdenem: érzik e; érezhetik e magokat megbántottaknak az által, hogy a' Pesti Hirlap 14-ik számában, az itt előadott elvek nyomán, kijelentém hivatásukról véleményemet, szerencséseeknek vallván őket, ha nevükhöz olly historiai emlékezetek csatolvák, miknél fogva első lépésöknél, melyet a' hazafiság ösvényén tesznek, egy nemzet figyelme fordul rájuk, míg mások e' figyelmet, hasonló személyes tehetség mellett, talán egy egész élet munkaküzdésével sem képesek magokra fordítani; és hibáztam e, midőn azt mondtam, hogy helyzetök szerencsésénél fogva a' főrendek hivatvák, nemzetünknek rájuk fordított figyelmét a' közbizodalom megnyerésére használni, — hivatvák, elsők lenni a' munkában, kik elsőszülöttek a' jogokban, — hivatvák, a' nemzetboldogítás és alkotmányos életfejlemény békes ösvényén elől vinni a' közvélemény zászlóját, — kérdeni én: nem gyönyörű hivatás e ez? Azonban én a' csábítgatáshoz

nem értek, 's nem is akarok érteni, 's azért nyíltan kimondom: ha volna, ki e' gyönyörű hivatás következtében a' nemzettől azt követelné, hogy minden személyességből kivetkezzék, és megtagadván saját értelmét, őt imperatori teljhatalmú vezérének ismerje el, 's magának a' vakon-követés dicsőségénél egyéb tennivalót ne tartson fen, — a' ki ezt követelné, az megfélemlítkeznék magáról, nemzetéről 's e' nemzetnek alkotmányáról; megfélemlítkeznék arról, hogy országunk szerkezete nem a' hegyi skótok clan-rendszere, hanem olly alkotmány, mellynek alapja: „nil de nobis sine nobis.“ 'S azért nyíltan ismételem: velettek, általatok, ha nektek tetszik; nélkületek, ellenetek, ha kell. — És miután ezt nyíltan kimondám, tiszteletteljesen kérdezem alkotmányunk elsőszülötteit: nem tartanak e gyalázatnak, olly bábnemzet tagjainak lenni, nem esnének e kétségbe olly népcsoport jövője fölött, mellynek kebelét még csak ennyi önérzet sem dagasztaná? és kérdem: mi van ebben, a' mire gróf Széchenyinek joga volt volna feljajdulni, hogy születést akarunk nivellálni és előjogokat elkobozni?! — elkobozni, gróf ur? és kegyed vádol minket, hogy ingerlünk, — kegyed, a' ki minket rablónak nevez, és megfenyeget, hogy fejünket még többször be kell ütnünk! Ez e a' hideg számoló logica, mellyre nagyságod országlási rendszerét alapította? — Előjogok elkobzásáról tudtomra senki sem álmodik, hanem arról, a' tisztelt gróffal

egyetértőleg, igen sokan gondolkozunk, hogy békés törvényes uton, a' nemzeti meggyőződés önmagából kifejlése által, alkotmányunkat kifejtsük, és ha vannak akár itt akár amott olly előjogok, melyeknek megszűnését az alkotmányos kifejlés föltételezi, vagyis inkább melyeknek megszűnésében áll egyenesen az alkotmányos kifejlés, oda kívánunk dolgozni, hogy mindnyájan, még az illetők is átlássák, miképen igazságosnak lenni nem áldozat, 's ki a' szabadságot megosztja, az nem veszít; melly meggyőződésnek következtetésében aztán a' királyi felség és nemzet közakaratajából, a' fenálló alkotmányos formák útján és által, az alkotmány kifejtése lépcsőről lépcsőre elkövetkezik. 'S nehogy e' kifejezésem általánossága miatt valaki vádolhasson, hogy fennen hangzó üres szavakat szólok; vagy pedig azon *tactica* útján járjak, melly az embert két pad közt a' földre teszi: határozottan kijelentem, miképen czímek ellen harszókra kelni eszembe sem jutott; a' főrendeknek azon egyedüli előjogát (mert hiszen többel törvény szerint a' nemesség fölött nem is birnak), miszerint az országgyűlésen születésöknél fogva személyes ülésök és szavazatuk van, nem csak elkobozni nem akarom, sőt inkább, nemzetünk political 's alkotmányos körülményei következtetésében, annak szívem mélyéből örvendek, sőt azt jogaink ótalma 's alkotmányos életünk kifejlése egyik garantiájának tekintem, 's azt gondolom, hogy e' részben

még csak a' coordinatio sem olly szükséges, mint a' királyi városoknál, sőt—tartózkodás nélkül szólva — mielőtt alkotmányunk egy kissé jobban kifejlődnék, nem is kívánatos, miután mágnásainknak csak a karniok 's ezen előjoguk becsét lelkesen érezniök kell, hogy a' nemzetnek 's ebben önmagoknak is legnagyobb jótevői legyenek, 's alkotmányos életünk jogszerű kifejtésének legfőbb dicsősége övék legyen. — Ezen előjogot tehát megtámadni, vagyis (hogy azon szóval éljek, melyet gróf Széchenyi István szótárában föllelhetni nem véltem volna) ezen előjognak a' többi osztályok érdekeit neki uszítani, eszem ágában sincs: ellenben ohajtom, hogy a' ki mint részesül a' közállomány jóvoltiban, akkint részesüljön annak terheiben is: tehát az adó-nem-fizetési előjog lépcsőnkint megszüntessék; — kívánom továbbá, hogy a' javak világában szabadság uralkodjék, azaz: hogy kiki szerezhessen fekvő birtokot, 's azt a' törvény ótalma alatt egyenlő biztossággal birhassa, következőleg a' birtokbirhatási előjog, és az ösiségi nem előjog, hanem bilincs, és szolgaság szűnjék meg, de erre nézve is a' fenálló érdekek kimélése tekintetéből határidő szabassék, melly alatt az eddigi törvények engedményével élni lehessen; kívánom, hogy a' birtokosoknak tökéletes kármentesítése mellett, a' munkát, szorgalmat 's közvagyonosságot gátló urbéri állapot expropriáltassék; kívánom, hogy a' milly ótalmat, minő biztosságot ad minden önkény

ellen a' törvény a' legelső mágnás személyének, ép' olyat adjon a' legutolsó paraszt személyének; hasonlót kívánok vagyon tekintetében is: következőleg azon előjogot, miszerint más ember vagyonának rovására a' familiáknak (magyarul szólva) financz-operatiók általi conservatiója kezeltek, megszüntetni kívánom; nemkülönben a' hivatalviselési előjogon is tágíttatni, az örökös kiskorúságot szülő népgyámság előjogán pedig fokunkint egy kicsit szűkíttetni ohajtók; végre, a' mint ezek szerint kiebb terjesztetnek az alapok, melyekből alkotmányunk szelleme politiceai jogok gyakorlatát következteté, ép' ugy terjesztessék kiebb az ezen jogokbani részesülés is.

— Ime tehát nyílt vallomásom az előjogokról! Ezeknél a' Hirlapban ekkorig nem több volt mondván, hanem kevesebb; a' gróf a' Hirlap elveiben atyailag egyetért, sőt a' miket itt mondok, azokat (kivevén talán a' hivatalviselhetési jogon tágítást, miben azonban ellenkezni bizonyosan nem fog) maga már régen javasolgatja: azért hát alkalmasint joggal mondhatom, hogy ha tollát nem egy bizonyos megfoghatlan boszankodás's a' rémlátásig felcsigázott képzelődés vezérlette volna, elkobzásokról és rablókról és csépekről nem szól vala, még kevesbbé fenyegetőzik; vagy pedig ha mégis fenyegetőzik, ugy — megvallom — nem vagyok képes összeegyeztetni a' nemes grófnak két állítását; t. i. hogy a' magyar alkotmánynak áldása Hunnia határa közt mindenkire kiterjesztessék, de az elő-

jogok el ne vétessenek!! és e' kettőt annyival kevesbbé tudom összeegyeztetni, mivel tán százszor is olvashatni „A' kelet népében,” mikint roszalja a' nemes gróf, ha újraöntés helyett nyomorult foltozás kerül szőnyegre.

Azonban e' két, egymással homlokegyenest ellenkező állításnak mégis van kulcsa; az t. i., melly a' nemes gróf fenidézett névezetes confessiójában van letéve, 's melly minden változatokon keresztül csak ennyit mond: én adok engedélyeket, mikor jó kedvben vagyok, kegyelemből is; de óvakodjatok a' követeléstől, mert ha követelni vakmerősködtek, rablót kiáltok, fogam fehérét mutatom, 's nem adok semmit, ha megöltök is. — Ezen őszinte nyilatkozás ellenében, azok után, miket főntebb mondék, hasonló nyílt kijelentéssel tartozom, 's ez ennyiből áll: Alkotmányunk kifejlésének a' nemzet szabad meggyőződéséből kell történni. Minden javításnál meg kell vizsgálnia, igazságos e, a' mit kíván? igazságtalant soha se kívánjon; de a' mi igazságos, azt követelje, a' közvélemény egész erkölcsi súlyának mérlegbevetésével követelje. Ha valakinek ez nem tetszik, róla nem tehetünk; — egy alkotmányos nemzet nem alacsonyíthatja le magát koldusszerepre, — egy alkotmányos nemzet, melly hivatását érezi, 's föllépett a' haladás ösvényére azon nyílt szándokkal, hogy hivatásának megfelelni törekedendik, nem kárhoztathatja magát, néma hallgatásban várni, mikor méltóztatik ama' confessionarius közle-

gény kegyelmesen jó kedvben lenni, 's hat pénzecske zsoldjából egyet vagy mást tán koldusnak vetni. Nyomorult, gyáva nemzet volna az, melly alkotmánya daczára, minélfogva joga van megkívánni, hogy semmit róla nélküle, kegyelmi készsége alapítaná jövődjét — kegyelmet még fejedelmétől sincs joga kívánnia; de igazságot még attól is, kinek joga van jó kedvből alamizsnát nyújtani, joga van rossz kedvből nem nyújtani; pedig magán a' nemes grófon látjuk, hogy a' rossz kedv néha a' legnagyobb embernél is beköszönt.

„Humour has sometime his hour with every man.“*)

Én hát részemről hazám jövődjét ingatag szélsélytől függőben látni nem szeretném; és a' melly nemzet ezt nem érezi, annak kebeléből hibázik minden életem, annak jövődje nincs, az csak egy „élő szobor,“ vagy inkább egy váz, mellynek csontjait életizmok helyett sodronyok fűzik össze. — És így, tiszta becsületes akarattal, de a' hasonlóan tiszta becsületes akaratú véleménykülönbség iránt teljes türelemmel, azok közé tartozom, kik jogot 's igazságot követelnek, az elmesurlódás mezején mindenkit szabad közremunkálásra hívnak meg, miszerint megvitassuk, e' vagy ama' javaslat igazságos e? 's ha igazságos, a' „logikai egymásután“ szabálya szerint korszerű e? de ha látjuk, hogy a' közvélemény mind egyik mind másik kérdésre igennel felelt, annak a' törvényes-

*) A' szeszélynek van órája minden embernél.

ség morális súlyával követelését nem függesztik fel attól, valljon e' vagy ama' magas állásu hazánkfia jó kedvben van e? És ha volna ezen alkotmányos nemzet tagjai közt, ki a' közvéleménynek azt felelné: „adtam volna, ha nem követeltek, jó kedvemből; de mivel követeltek, kegyelmes már nem lehetvén, igazságos lenni nem akarok:“ annak azt felelnők: — — de nem, nem fogunk elménczkedni; — csak azt felelnők, hogy hasonlít az adóshoz, ki hitelezőjét így utasítja el: fizettem volna jó kedvemből, de mivel követeled, fillért sem adok; — és e' hasonlatot tán nem egészen rosszul választám, miután gróf Széchenyi mondá, hogy nem népnevelés, nem ez, nem amaz, hanem bizonyos kötelességérzet felébresztése van napi renden; a' kötelesség pedig adósságtermészetű, 's remélem, senki sem lesz, a' ki tagadná, hogy makacsságból ki nem rugni, kegyelmesdiségi daczból a' hazán boszút nem állani, bizonyosan azon-kötelességérzethez tartozik, mellynek a' nagyérdemű gróf 15 év óta olly lelkes hazafisággal engedelmeskedik, 's mit — remélem nemes lelkületétől — kegyelemnek sem tart, sem kíván tartatni. — „Igen — mondja talán a' méltóságos gróf — de minek mind ez? miután a' készség megvan, 's édesörömetest ráállunk mindnyájan, hogy egészen is megnyirjanak, de csak jó móddal;“ — mire egész alázatossággal azt felelem: nyirni, sem jó sem rossz móddal, senki sem akar; mit nevez

*Elértem
azt amit*

a' nemes gróf jó módnak? nem tudom; ha talán azt, a' hogy „A' kelet népe“ irva van: úgy azt követni jónak nem tartom; a' Pesti Hirlap egyébiránt a' magyar főrendeket meg soha nem támadta, valamint a' nemességet, polgárságot 's parasztságot sem; hanem megtámadta a' visszaélést, szeretetlenséget, kicsapongást, a' mint egyeseknél vagy cotteriáknál, bár itt bár amott mutatkozott; minélfogva meg sem tudnám fogni, miért kel a' nemes gróf harcra ellenem, hacsak az alulról, bár méltó leczkézés türhetlenségét nem emlité; különben pedig a' nemes grófnak fenidézett confessióját a' magyar főrendek confessiójának részemről nem tekinthetem, — nem, a' kiemelt mindenre-késztség tekintetében; mert például már csak a' házi pénztár terheibeni részesülésre nézve is hallottuk a' vagyontalanoknak vagyonosak elleni harczát emlegetni; — vélemény tekintetében szinte nem; mert a' nemes gróf igen jól tudja, hogy a' tennivalók logikai egymásutánjára nézve is sokan vannak főrendeink között, kik a' nemes gróffal egyet nem mindenben értenek; mint például a' nemes gróf a' hasznos ismereteket terjesztő egyesületet (melly véletlenül „alulról“ indítványoztatott) még első keletkezési eszméjében is nevetségessé tenni iparkodik: ellenben, hogy másokat ne emlitsek, gróf Batthyány Lajos azon egyesület létesítésére 500 ezüstforinttal adakozott; — de a' Pesti Hirlap elleni antipathiában sem vehetem a' nemes grófot főnemeseink organumának; mert há-

lás érzéssel mondhatom, hogy ez osztályban számosan vannak, kik a' Pesti Hirlapnak barátai, 's annak, általában véve, még csak modorát sem rosszallják (általában, mondom, mert egyes szavakat, szóalkatokat, sőt czikkeket én magam is rosszlok, 's mig a' nemes gróf annak csaknem minden eddigi czikkeit fölvehetőknek itéli, én nyíltan megvallom, hogy sok cikk föl vételét csak részint a' körülmények szentségtelen kényszerítésével, részint a' hosszas fontolgatásra időt nem engedő 24 órai rögtönzés kénytelenségével menthetek), sőt főnemeseinek közül a' Pesti Hirlap nem csak barátokkal, pártfogókkal, hanem dolgozótársakkal is dicsekedhetik; de tekintsük bár a' nemes gróf nyilatkozatát a' magyar főnemesi rend nyilatkozatának, igen könnyű lesz a' dolgot egyeztetni: méltóztassanak sietni a' kegyelemmel, hogy, követelni időnk ne legyen. Azonban akár mint legyenek is ezek, annyi bizonyos, hogy a' közszellem az, mellynek ébresztését a' Pesti Hirlap magának feladatul tűzte ki; melly feladatot egynémellyek gyarlóságávali coquettirozásnak feláldozni jónak nem vélném, mivelhogy csak azon javítást hiszem állandóan gyümölcsözendőnek, melly a' nemzeti meggyőződésből önkényt fejlett ki; és ha ezen feladat közben egy-két hazánkfia történetesen engedne is a' hiúságos gerjedelmeknek, ha igazán bántaná érzelmöket a' kor, melly jogot 's igazságot követel, a' veszteséget minden esetre sajuálanunk kellene, azonban több mint bő pótlékot nyújtana he-

lyette a' nemzet fölébresztett közszelleme, — olly gazdag pótlékot, miszerint úgy gondolom, hogy a' Pesti Hirlap károsnak, vagy szakadást okozónak e' részben sem fog mutatkozni.

A' második rém, mellynek szemébe kell nézni, az: hogy a' hatalom valami rosztat akar (tán éppen a' főrendi oppositio megoszlását), midőn a' Pesti Hirlapot élni hagyja. — Erre az előrebocsátottak után már igen röviden felelhetni; mielőtt azonban felelnék, szükségesnek tartom megemlíteni, hogy a' kik „A' kelet népe“ némelly helyeiből ezen gyanusítást huzzák ki, a' nemes grófot minden bizonynyal nem jól fogják fel; mert hiszen meg kellene emlékezniök, mikép a' nemes gróf mindig azon volt, hogy a' nemzet és kormány közti bizodalom kötelékeit szorosabbra fűzze, ne pedig szaggassa, 's azért is mindig arról törekedett a' nemzetet meggyőzni (311.), hogy „a' kormány szándoka nem rossz“: már most hát gróf Széchenyi politicalai következetessége bizonyosan joggal megkívánhatja, hogy ellenkező irányt, ellenkező törekvést róla senki föl ne tegyen; — azonban tagadni nem lehet, akadnak, kik e' rémet emlegetik. Nézetem szerint ez még azon időknek viszhangja, mikor egy nagy hazánkfi, ki egy jeles megyének 7 országgyűlésen át édes hazánkhoz rendithetlen jellemmel örökké hű követe volt, 's kit a' nemzet közbánata kísért sirjába, — egykoron az országgyűlésen bizonyos indítványt tőn, de midőn látná, hogy azt a' királyi

személyuök pártolja, indítványát visszavette; „mert
 — ugy mond — én ugyan most is jónak találom;
a' mit indítványoztam: de valami bajnak kell benne
lenni, miután innen pártoltatik.“ — Ezt mint
 curiosumot följegyzé ugyan a' chronograph: de én
 ugy gondolom, csak tréfa végett; mert saját be-
 látásának e' tulságos bizalmatlansággal azon érde-
 mes hazánkfia valóban nem nagy dicséretet mon-
 dott volt. Azonban hozzon ez időkről majdan
 ítéletet a' historia, multak multjának előzményei-
 ben meg fogja lelmi az ariadnei fonalat, melly őt
 a' bizalmatlanság kútfejéhez elvezérlendi; annyi
 minden esetre igaz, hogy e' kornak immár vége
 van; a' sejlődő nemzet eszmél, 's öntudathoz jut-
 va, nem ösztön-, hanem okszerűleg intézi lépéseit,
 's a' jót, mivel jó, örömmel fogadja, akárhonnán
 jó. Az 1836-iki országgyűlés e' részben, mond-
 hatnók. korszakot tön; mert több mint egy kér-
 désben tapasztalók, hogy a' kormány mind azon
engedélyeket, miket a' nép javára indítványozott,
egyenesen az ugynevezett oppositio segedelme által
vitta ki. Akkor is akadtak, kik a' „timeo Da-
 naos et dona ferentes“-t emlegeték; akad-
 tak, kik gúnyolgaták az oppositiot: látná meg,
 mikép csak a' kormány kezére dolgozik, melly nem
 akar egyebet, mint az adó fundusát szaporítani. —
 Akarjon bár, a' mit tetszik: „weis ich doch, was
ich will“ — mondá marquis Posa-val az op-
 positio; a' népnek sorsán akarok javítani, akar-
 nek erkölcsi engedélyekkel, mert csak ezeké az

állandó siker; de nem tehetem; e' helyett anyagiakra szólitanak fel, 's én elfogadom, mert a' népnek ez is javára válik, 's én ezt ohajtom. — Igy veszem én föl a' jelen állapotot is. — Mintán a' mult országgyűlésen országos dolgaink azon fokra értek, hogy a' haladás szüksége a' kormány részéről is nyíltan elismertetnék, természetesnek kell találnunk, hogy az eszmecsere 's elmesurlódás nyiltabb tért nyer; mert hiszen e' nélkül alkotmányos nemzetnél, mellynél hozzájárulása 's beléegyezése nélkül a' legroszabb törvényt sem lehet jóra változtatni, a' javítva-haladás lehetetlen. — Ez a' dolgok természetében fekszik; ki a' czélt akarja, annak akarni kell a' törvényszerű eszközöket is: azért hát nézetem szerint a' legszívesebb örömmel 's bizodalommal kell megragadnunk ez alkalmat; mert még lehetünk győződve, hogy akármilyen cél rejlenék is a' háttérben, minden lépés, mellyet ez uton teszünk, hazánkra nézve minden esetre nyereség. De valljon mi lappanghat a' háttérben? Én ugyan nem azon uton jártam, járok 's fogok járni, míg csak élek, mellyen a' kormány titkaihoz juthatni: annyi erőt azonban mégis tulajdonítok szememnek, hogy a' szítán átlát-ni képes vagyok. És én a' dolgot ekképen látom: Gróf Széchenyi azon ohajtását fejezé ki a' mult országgyűlésen: bárcsak a' kormány alkotmányos szemüvegen tekintené dolgainkat, 's vezérelvül venné föl, hogy az alkotmányos Magyarországot más uton módon kell kormányozni, mint a' nem-

alkotmányos tartományokat. A' mult országgyűlés vége óta úgy látszik, ezen ohajtás már nem pusztá ohajtás: kormányunk tehát — csekély nézetem szerint — azt gondolhatá, hogy ha nemzetünk kifejlődésének szabadabb tért nyit, ez által egy részről alattvalóinak boldogságát mozditja elő, a' mi tisztében áll; más részről pedig a' magyar nemzet bizodalmát szorosb kapcsolatokkal magához fűzi; és hogy e' részben nem rosszul számolhatott, mutatja épen e' napról napra növekedő bizodalom, mellynél kormánynak nagyobb kincse nincs; és ha az 1823-iki események megbizonyították a' világnak — mint gróf Széchenyi a' „Világ“-ban mondá — hogy „Magyarország fejedelme hatalmas ur, mert élő fiatal nemzetben uralkodik,“ és ha — ismét gróf Széchenyi szerint („A' kelet népe“ 267 l.) — 1839/40-ben „olgy gyönyörű lelkesedéssel vívott a' magyar, minővel ha mind belülről mind kívülről pro aris et focis megví, nincs hatalom, melly csorbát ütne nemzeti 's alkotmányos szüzeségén,“ — valóban, midőn a' kormány Europa színe előtt nyílt homlokkal mondhatja: „im! nézzétek e' nemzetet! mennyi erő, mennyi ifjuság, mennyi lelkesedés lakja kebelét, 's napról napra mint fejlík, erősödík, lelkesül, és e' nemzetet én hozzámm nem csak soha nem tántoritható hűség, de naponkint erősödő bizodalom is köti:“ én valóban csekély eszemmel úgy gondolom, ezt mondhatni

mégis csak nyom valamit a' világpolitica mértékében; és ezt mondhatni, azt hiszem, nem rossz számvetés. — E' nézetet látszik igazolni a' nemzet és kormány közös érdeke, nemzet és kormány közös dicsősége; miért is nem látni okát, miért keressünk a' háttérben mellékes cél-lappangást, miután a' dolog magyarázatára ez a' kulcs, úgy látszik, elegendő; még kevesbé helyesellietném pedig a' haszontalan scrupulositást, melly — nem tudom, minő gyanakodás miatt — vonakodnék használni az ajánlkozó alkalmat, mellynek mezején, ita csak egyetlenegy eszénét hoztunk is tisztába, minden lépés, mellyet előre tevénk, nyeretlenné többé nem tehető nemzeti nyílt nyereség. És valóban különös véleménynyel lehetnek a' kormány belátásáról, a' kik úgy hiszik, azért enged szabadabb mezőt az elmesurlódásnak, hogy az oppositiót megoszlassa, 's a' nemzet figyelmét magáról elfordítsa. — Ez a' tactica ollyasmihez hasonlítana, mintha valaki fáklyavilágot gyujtana a' sötétben olly célból, hogy a' figyelmet magáról elfordítsa; — a' ki egy nemzet kifejlődésének szabadabb tért nyit, az nagyon csudálatosan számolt volna, ha úgy hinné, hogy a' fejlettebb nemzet kevesbé fog rá figyelni; hiszen e' fejleményhez épen az tartozik, hogy a' nemzet éberebb, 's mindenre, mi a' közérdekbe vág, nagyobb figyelemmel van, és így kormányának eljárására is; mert semmi sincs, a' mi közlelőbből, közvetlenebbül érdekelné, mint épen ez. —

Az oppositio megoszlásáról pedig már szólottam: itt tehát csak, a' dolog természeténél fogva, azon meggyőződésemet nyilatkoztatom ki, hogy a' jogai védelmére mindig kész magyar, bár a' haladási kérdésekben száz fraetióra oszlanék is (a' mi magában is csak úgy volna káros, ha e' megoszlás mellett egészben nem haladnánk), mindig egy tömegbe fog összeforralni, valahányszor jogot és alkotmányt védeni kell, és fog olly lelkesedéssel vinni, mint vívott 18³⁹/₄₀-ben korán sem egy vagy más individuumért, hanem a' köz nemzeti jogokért, miket a' véletlen (ha úgy tetszik) ezen individuumokkal ugyanazonított, 's mellyeket a' gróf maga „legszentebb nemzeti jogoknak“ nevez, 's mint illyekért maga is vívott lelkesen, férfiasan. — Végezetül még meg kell jegyezmem, miképen a' nemes gróf tévedésben van, midőn a' 99-ik lapon állítja, hogy a' Pesti Hirlap megjelenése előtt „hirlapban a' könyvvizsgálat tágabb kört nem engedett még, mellyben a' szabadelműség szabadabban gyakorolhatná lelki erejét.“ Én e' tágabb kört, még mielőtt a' Pesti Hirlapnak csak híre is keletkezett, a' magyar időszaki sajtó egyik másik termékeiben vettem észre, 's épen ez észrevétel ösztönzött, mint már fentebb mondtam, elvállalni a' szerkesztést; később ismerni vágyván, mennyire csak lehet, a' tért, mellyre számolhatnék, a' könyvvizsgálati szabályokkal megismerkedni törekedtem: minélfogva bizonyosan mondhatom,

hogy a' szabályok, mellyek szerint a' könyvvizsgálat minden hirlapra 's így a' Pesti Hirlapra nézve is kezeltetik, már régiebbek, 's tulajdon azok, mik szerint napfényre jöttek más hirlapokban azon czikkek, mellyeknek napfényre jötte a' még csak eszmében is sokkal később keletkezett Pesti Hirlap szerkesztését elveimhezzi hűséggel elvállalhatni reményt nyújtott.

Átolvasám az eddig irottakat, és nekem úgy látszik, hogy futólagos elmélkedéseimben vannak adatok közbeszöve, mellyek az olvasó közönségnek talán nyújtanak dolgokról 's körülményekről annyi felvilágosítást, miszerint a' Pesti Hirlap elleni egyes vádak méltánylását kinekkinek bölcs belátására bízhatnám. Azonban, kivált azon oknál fogva, nehogy valaki bizonyos dolgokról véleményemnek hátrataratásáról vádolhasson, nem mellőzhetek némi részletes taglalgatást.

P r o g r a m m a.

A' nemes gróf az 59. lapon programját ad egy hirlapról, a' minőt ő jelen körülményeink közt kívánna. Én e' programjáról úgy vélekedem, hogy annak egészben megfelelni, azt mint ideált valószínű, talán sehol, Magyarországon legalább, sajtonk 's egyéb mindennemű állapotaink körülményei

közt, bizonyosan nem lehet; 's ha mégis lehet, én nem érzek magamban annyi tehetséget (sőt egy pontra nézve akaratot sem), hogy azt valósíthatnám; de bár van egy pont benne, melyet én nem helyeselhettek: mégis az egészet együtt, e' kis árnyékoldala daczára, czélban olly üdvösnek, eszközlésben olly hatalmasnak hiszem, miszerint bizonyossá merném tenni a' nemes grófot, hogy ha ezen hirlap-ideált valósítandja, minél hamarabb befog a' Pesti Hirlapon teljesedni, mit annak már születésekor én magam jósolék: hogy erősebb előtt le kell a' szinpadról szállania, mert illy hirlapnak ellenében nem érdemlené meg az életet. De hiszen mit a' nemes gróf a' 214-ik lapon csekély tollamnak egyik értéktelen szülöttjére nézve igen helyesen megjegyzett, hogy t. i. arról nincs mit vitázni: „miért nem irtam valami jobbat, miután dat pira, dat poma, mint a' latán mondja, és rossz ember, ki többet tesz, mintsem bir,“ ez igen alapos észrevételt az egész Pesti Hirlapra nézve igényelni bátorokodom, bizonyossá tévén a' tisztelt grófot, hogy nem sok ember van az egész hazában, ki olly kevéssé volna megelégedve a' Pesti Hirlappal, mint én magam. De mivel a' nemes gróf ideálját valósítani gyöngé vagyok, mivel távolról sem felelhetek meg azon magas várakozásnak, melyet csekély személyemről — mint több helyen mondja — táplált, 's alkalmasint az egész honban csak maga táplált: kérem, ne vegye bűnnek gyarlóságomat, 's ne kiáltson nemzetgyilkolónak, mivelhogy hir-

lapom nem valósítja azon programját, melyet ő velem soha sem közlött; 's ne kiáltson annyival inkább, mivel egész political életemben nem volt alkalmam olyast tenni, mi a' grófot illy magas várakozásra jogosíthatá. Országgyűlési 's törvényhatósági tudósításaim csak mások gondolatait tolmácsolák; az, mit a' nemes gróf „áldozati nimbusnak“ nevez, legfőlebb csak jogokhozi szilárd ragaszkodás körül foroghatna: 's így én valóban oka nem vagyok, hogy a' nagyérdemű gróf olly, minden alap nélkül tulcsigázott várakozással fogta kezébe, következőleg olly csalódással is tette le kezéből a' gróf állítása szerint előre felhőkig emelt hirlapot, melyet előre felhőkig emelni már csak azért sem lehetett, mivel megjelenése előtt egy héttel szerkesztőségemről én magam is még csak egy szót sem tudtam. Illy körülmények közt tehát még nagy szerencsémnek tarthatom, hogy hirlapom irányában és szerkezetében legalább némelyekre nézve közelítőleg eltalálhatám azon — általam egész tökélyben soha nem valósítható — programját, melyet most a' gróftól kitűzve látok. — Nézetem szerint pedig vannak illy pontok. — Nevezetesen a' gróf feladatul tűzi ki a' Hirlapnak: „hogyan körülményekhez képest majd halkkal, majd gyorsabban izgatná a' nemzeti testet.“ (Erre az izgatásra, mint körülmény szerint elismert szükségre, bátorodom olvasóim figyelmét előre kikérni.) A' Pesti Hirlap bevezető cikke pedig így szól: „Tegyük közzé, nemzetivé öröm- és bánatnak, hűség- törvényes-

ségnek, bajuk hiánynak minden érzetét, melyet a' nemzet szívében egy hangrezgésre találni, köz, magas és szent érdekek jogosítanak." — E' kettő, gondolom, egészen egyre megyen. — „Hasson ma a' szenvedelmek lecsillapítására, majd ismét — ha kell — a' végitéleti tárogatóként életre 's kötelességteljesítésre riaszszon fel" — mond a' gróf. — Ez, általában véve, a' Pesti Hirlap idézett szavaiban befoglaltatik; alkalmazási tekintetben pedig bátorodom sok mások között a' szenvedélyek lecsillapítása iránt emlékeztetni a' hevesi történeteket, az ifjuság közt jelentkezett ferde irányt, a' játékosságot, a' más ajkuak iránti gúnyos szeretetlenséget tárgyazó czikkekre; — a' kötelességébresztés pedig mindannyiszor előfordul, valahányszor törvények iránti tiszteletlenséget, visszaélést, vagy közérdekek elhanyagolását észrevenni gondolám. — E' részben tehát ismét megegyezünk. Mondja továbbá a' gróf programmája: hogy „az elkülönözött részek egymás iránti viszonyait felvilágosítani, közös érdekeiket velük jobban megismertetni, eldiribolt erőnket egy-egy célra egyeztetni" — volna egy illy lapnak feladata. — Erről a' Pesti Hirlap előszavában írva van: „Szabad tért nyitunk az észnek, értelemnek, jóakaratnak, hogy szükkeblőséget mint elbizakodást egyaránt kerülve, vak előszeretet, vak előgyülölség nélkül, higgadt kebellet 's ama' mérséklettel és illedelemmel, mely a' jó szándék és igazság bélyege, megvitassák és előkészítsék a' napnak nagy kérdéseit, mikben a'

honnak jövődjöje rejtezik, — miszerint mindenik törvény egy-egy socialis meggyőződést mondjon ki.“ Itt hát elv, irány ismét egyre megy. A' nemes gróf ugyan szememre veti, hogy habár szándékom ez volt volna is, a' tacticát tévesztettem el, mert egyesülés helyett „az eloszlási, napról napra inkább elágazó örvény százszorta aggasztóbban tántog, és kézfogási, egyetakarási tekintetben mint vert had napról napra kisebb csoportokra szakadozunk, mióta egünkön feltámadt a' Pesti Hirlapnak lángözőne“ (337 l.): de én ennek ellenében bátran hívom fel tanúmnak nemzetem közéletét, 's nyílt homlokkal merem állítani, hogy a' gróf rémet lát, eleven képzelőtehetségének kísérteti szülöttjét, 's nemes gerjedelme hevében felejt, hogy azon mult téli pesti kör, melynek a' nemes gróf tisztelt középpontja volt, nem a' nemzet még, 's hogy az ő fölhevülésében a' nemzet legtávolabbról sem osztozott. Jól tudom én, hogy a' Pesti Hirlapnak tömérdek ellensége van, 's ez másképp valóban nem is lehet; tudom azt is, hogy a' Pesti Hirlap 's annak szerkesztője sok megtámadásnak van kitéve: de ez mind illeti a' Pesti Hirlapot, nem a' közdolgozat; mert ezekre nézve bátran hivatkozom az egész országra, hol van egyetlenegy vármegye, melyben bomlásnak-indulás mutatkoznék? ellenben én nevezhetek törvényhatóságokat, melyekben a' szenvedélyek meghiggadtak, az engesztelődés közszelleme naponként erősödik; hivatkozhatom a' nemzet és kormány közti bizoda-

lom növekedésére; említhetek közérdekű nagy kérdéseket, mellyek a' nemzeti közvéleményben egy hatalmas lépéssel előbb állanak, mint állottak 1840 végével; említhetnék elveket 's eszméket, miknek helyességét a' nemes gróf nyíltan elismeri, mellyek mintegy köz-elfogadás fokán állanak olly körökben is, hol kevés hónapok előtt még említésök is hallatlan volt. — Távol vagyok én a' gondolattól, hogy ez örvendetes tüneményt a' Pesti Hirlapnak tulajdonítani vakmerősködjem, ez volna valóban minden igények legnevetsegesbike: de annyi minden esetre bizonyos, hogy a' Pesti Hirlap ezt nem gátolá, és el nem rontá, sőt a' nyilvánosság 's időszaki sajtó természetében fekvő hatátnál fogva, a' többi hirlapokkal együtt 's egyetemben, annyiban talán előmozdítá, mennyiben gondolatokat és-gondolkozást ébreszteni minden hirlapok segítenek; a' minthogy valóban tapasztalhatók, mikép egy korszerű eszme, melly az időszaki sajtó egyik vagy másik organumában feltűnt, kisebb nagyobb körben végiggyűrűzött édes honunknak sok vidékein, és nem egy megyében, nem egy városban láttuk, mikép az ige testté is lön. — És vegyük bár a' javítási kérdéseket, mik a' Pesti Hirlapban ekkorig szönyegre kerültek, remélni merem, mindeniknél ki fog ötleni az ügyekezet, meggyőzni minden néposztályt, hogy a' javítás minden résznek közös érdekében áll. — E' részben is azon czél felé iparkodik tehát a' Pesti Hirlap, mellyet a' gróf programjában ki-

tűzve látunk. — De ott van még az is: hogy „nem arról kellene vitatkozni, vajjon kell e tenni? mert ez a' többségtől már rég elfogadva van; de azt kell fejtegetés tárgyaul venni: mit kelljen művelni, 's ezt mi módon? tehát a' teendők sorát ok-szerinti logicába szorítani, és kijelelni a' felette nehéz egymásutánt.“ — Erre nézve a' Pesti Hirlap előszavában ezeket irtam: „Nem az a' kérdés közöttünk: haladjunk e, avvagy megálljunk, mikint József napjáról írva van? hanem az, hogy: mit és mikint?“ E' részben tehát elvileg tökéletesen egyetértünk; a' mi az alkalmazást illeti: mindenek előtt megjegyezni kérem, hogy a' Pesti Hirlap sokkal rövidebb idő óta él, mintsem az olly „felette nehéz egymásután“ kijelelését bevégezhetné volna; lám a' grófot nem kötötte le munkájában a' tömérdek változékosság szüksége és ezer parancsoló körülmény tekintete: mégis miután hónapokat dolgozott, miután munkája folytatában többször ígérte, hogy leplezetlenül feltárja rendszerét, — végtére mégis csak máskorra-biztatással kell beérnünk. De figyelmet érdemel azon kedvetlen körülmény is, hogy okom volt gyakran panaszkodni a' Pesti Hirlapban, miképen az időszaki sajtó hatáskörét kevésbé méltányolják épen azok, kik ez uton legtöbbet tehetnének, mivelhogy a' nemzet bizalmában magas fokon állanak; gyakran mondtam, hogy az időszaki sajtó csak úgy felelhet meg jótékony rendeltetésének, ha az egész nemzeti értelmesség raktárává lesz; és itt őszintén megval-

lom, hogy a Pesti Hirlap részletes fejtegetések tekintetében reményemnek mindeddig meg nem felelt; mert azon kitűnő capacitások közül, kiknek közredolgozására számolni bátor valék, némelyek egyébbel levén elfoglalva, nem léptek a' térre, mellyen őket mint tájékozó vezérpontokat a' nemzet, mondhatnám, fájdalommal nélkülözi; de van olyan is, mint például maga a' nemes gróf, az erősbek legerősbike, ki a' helyett, hogy a' részletes fejtegetésekben a' nemzeti értelmességnek vezérlő segédelmére föllépett volna, mennykövekkel sujt le magára az eszközre, mellyel azon jót eszközölhetni; sőt annyira megy, hogy ámbár a' sajtószabadságot elméletileg az áldások legnagyobbikának mondaná: mégis azt, ha valljon jó 's tanácsos volt e mirálunk a' sajtónak szabadabb mozgást engedni? gyanusítva kétségbe hozza. — Hogy pedig én mint szerkesztő a' részleteknek minden legkisebb körülményen keresztülvitt hosszú fejtegetéseivel csak ritkán léphetek föl, 's inkább csak az alapelveket jegyezem ki, mik a' részleteknek öngondolkozás általi kifejtésére számítvák, a' dolog természetében fekszik; mert hiszen szerkesztő vagyok, kinek csak a' mások által nyújtott anyagok elszerkezése is minden idejét elfoglalja, úgy hogy én részemről megvallom, külföldön sem ismerek hirlapot, mellynek szerkesztője a' szerkesztés mellett csak ennyi eredeti dolgozatokkal is lépne föl hirlapjában, mint én a' Pesti Hirlaphan; 's így tőlem még hosszabb, még

részletesb fejtegetéseket kívánni, mondhatnám, képtelenség volna (a' mit hiszen a' gróf tán nem is kíván, sőt azt is sokalja, a' mit irok): ellenben igen is jó számolás és általam forró hálával fogadandó jó számolás volna, ezen fogyatkozásokon segíteni, 's akár egészben, akár pedig — mint például Bezerédj az urbéri viszonyok, Szentkirályi az ősiség, gróf Teleki Domokos 's még egy más hazánkfia Erdély, Bernát Zsigmond a' vallásos unio, Fáy András egyebeken kívül a' nemzeti játékszin ügyében tön — egyes kérdésekben a' részletes fejtegetést munkarészül tűzni ki, melly fejtegetésekkel a' lapot magát egységi viszonyba hozni hogy a' szerkesztő soha el nem mulasztja, köztudomásra hivatkozni bátorkodom. — De hiszen ép' a' most idézett 's még idézhető több jeles nevek bizonytságot tesznek, miképen habár nem minden név tűnt is fel ekkorig a' Pesti Hirlapban azon körből, mellyet a' nemes gróf vezértestületnek nevez: még is tűnt fel ekkorig is annyi név 's e' nevekkel annyi részletes fejtegetés, hogy az ezer alakú változékosság mellett, melly political hirlapoknál életföltétel, a' még csak félévet élt, már is egy vastag könyvvel megtámadott Pesti Hirlap szemrehányást bizonyosan nem érdemlett. — A' mennyiben pedig ezen fejtegetések törvényhozási tárgyak körül forognak, mikre nézve a' nemes gróf „szoros tudományilag kimért rendszeres egymásután“ kijelelését igényli: szabad legyen kérnem, engedjen időt, 's legyen türelemmel véleményem iránt, miszerint

én azt gondolom, hogy ezen systematicus resuménak ideje majd csak az országgyűlést megelőző utolsó félévben lesz; addig eszméknek kell fejlődni és eszméknek kell surlódnia a' téren, melyet a' közel jövőendő feladatahoz tartozandónak a' közvélemény mintegy kijelel. — De nekem úgy látszik, hogy a' nemes gróf nem akar azon álláspontra lépni, melyből egy hirlapnak belgazdaságát intézni kell. Ő megírta „Stadium“-ában a' XII törvényjavaslatot; — ámbár, mint a' következő mutatta, nem épen mindenre nézve volt szerencsés a' körülmények szerinti logikai egymásutánt eltalálni, minthogy némelly dolgot (példaul az urbért) kifelejtett, mit a' közvélemény legelső szükségnek tartott; másokat fölvetett, mikre nézve adja isten, hogy a' közvélemény a' jövő országgyűlésig elég erőre fejlődjék, akkoron azonban még bizonyosan fejlődött nem vala; ismét másokat javasolt, mikre nézve azóta véleménye tökélyesedett, úgy hogy most azoknak ellenkezőjét javasolná *). A' nemes gróf, mondom, megírta XII javaslatát, és azzal könyve befejezve lön. Hahogy hirlapot hasonló szoros tudományi rendszerrel írhatja hét alatt, bármelly szóbőséges módor mellett is, alkalmasint bevégezné hirlapírást; mert hat

*) A' „Stadium“-ban az volt, hogy a' nemes adómentesen birjon minden nemesi földet; ma pedig már általános adózás javasoltatik kivétel nélkül. Ez azonban korán sem ellenkezés, hanem csak időszerinti fejlemény.

lét alatt bizonyosan elmondhatná a' legközelebbi országgyűlésre jós „stadiumát“, hacsak a' büntetőtörvénykönyvet §-ról §-ra előkészíteni nem akar-ná, a' közönség által minden bizonynnyal nem olvasandót. — Mennyire azonban a' hirlapírási szempont, a' szerkesztés hatalmát haladó körülmények 's idő és helyismeret engedék, még a' logikai egymásutánra nézve is bátran állithatom, hogy ki a' Pesti Hirlapot figyelmére méltatta, bizonyosan fel fogta találni a' szerkesztőnek e' részbeni véleményét, mert az több helyütt világosan és határozottan kimondatott. Lehet, hogy e' vélemény hibás: de lehet, hogy a' grófé lesz hibás, ha egyszer megtudtuk, mi az övé; itt a' végítélet minden esetre a' közvéleményt illeti, 's én nem fogom magamat megszégyenítve érezni, ha okokkal mutattatik meg, hogy hibáztam, midőn kimondám, mit tartok első betűnek a' nemzeti munkás erő kifejtése ABC-jében. — Ezeket valóban nem azért fejtegetém, hogy a' Pesti Hirlap programját vagy oeconomiáját igazoljam, mert erre nézve igazolásra nincs szükségem; nyiltan léptem föl a' közönség előtt szándékommal, 's a' részvét és pártfogás, melyet a' Pesti Hirlapnak, illy hatalmas név megtámadása mellett is, tapasztalnia szerencséje van, nem nimbusokra, nem várakozásokra, hanem tényekre épül, mivel a' Pesti Hirlap előre még csak hirdetve sem volt; de fejtegetém azért, hogy megmutassam, mikép a' nemes gróf megtámadása nem az értelemnek szoros tudományilag kiszámolt születtje, ha

nem csak egy megfoghatlan ingerültségből eredett boszankodási syllogismus; mert hiszen ép' azon úton ügyekszem járni, mellyet a' gróf programmája jelel, csakhogy járok csekély tehetségem 's nehéz körülményeink mértéke szerint; a' gróf pedig ideált kíván, mit egész tökélyben valósítani én képes nem vagyok, de talán senki, 's így — legalább „A' kelet népe“ után ítélve — a' gróf magasem; és pedig elannyira nem, hogy ha csak ép' ellenkező modorral és tacticával nem írná hirlapját, mint a' minővel könyvét ír, saját programmájától sokkal messzebb tévedne el, mint a' menynyire attól a' Pesti Hirlap távolban jár; és pedig eltévedne azon egyetlen pontra nézve is, melylyet programmájából mint olyat kell említenem, mire nézve merőben ellenkezünk nézeteinkben; ő t. i. olly hirlapot tartana jónak, melly a' szerencsésb születésűeket áldozatokra csábítgatná, az alantabb állókat pedig egy kis béketűrésre édesgetné. — Ez az a' tactica, tisztelt olvasó! mellyel az ember két pad közt a' földre kerül; ez az a' bizonyos határozatlanság, mellynek political színe nincs, melly midőn mindenkivel jól akar lenni, mindenkivel igen rosszul van; — a' kinek tetszik, ám írjon illy hirlapot, egy nemzet életében sok színvegyület, sok árnyéklat van, és egymás mellett mindenik megfér; a' Pesti Hirlap programmájában ez a' csábítgatási édesgetési cél kitűzve nincs, 's míg én szerkesztem, belé sem jő; sőt inkább ohajtom, és ebben látom nemzetem jövődjének „nemtőjét“, hogy

igazság és jogérzet hasson át e' honban mindenkit, és törvényszerűséggel párosult öntudat ébredjen még a' legparányibbnak lelkében is; de mondhatom azt is, hogy a' nemes gróf, eddigi munkái után ítélve, hasonlóképen mindent jobban tud, mint csábitgatni 's édesgetni; eddig még soha nem is csábitgatá nemzetünket, 's ezért birja is a' köz nemzeti tiszteletet; legujabb munkájában pedig ettől ismét igen távol van, mert én legalább kevesebb csábitgatást, de nagyobb türelmetlenséget más ember véleménye iránt, határozottabb csalhatlansági igényt, nagyobb gyámnoki követelést, mindentroszra magyarázni törekvést, az ellenséges indulatoknak felriasztását és — hogy szavaival éljek — egymás elleni uszítását soha nem véltem észrevenni, mint „A' kelet népében“ észreveszek, azon tisztelt gróf munkájában, ki azt véli napi renden lenni, hogy jobbra fordulva csábitgassunk, balra fordulva édesgessünk. Méltóztassék a' nemes gróf megengedni, hogy ezeknek ellenében kimondjam: miképen, nem említvén a' pusztán philanthropicus ügyeket, hol — igenis — irgalomra- 's áldozatra-buzdítás kell, 's miknek a' napi szükségeket nem mellőzhető hirlapok által bizonyynyal figyelembe nem lehet nem vétetniök, minden egyébire, nevezetesen a' javítási kérdésekre nézve a' Pesti Hirlapnak kitűzött elvei közé tartozik, azt mutogatni, hogy „mit az igazság követel, annak elfogadása nem áldozat, hanem kötelesség mások iránt és kötelesség saját érdekeink iránt; az így elismert igaz-

ság létesítésében azonban követni a' józan politica sugalásait, mellynek nem szabad felejtetni, hogy „az ezredes országépület boltjai alatt millió élet, millió érdek nyugoszik, melly az igazság mellett gyöngéd figyelmet's kiméletet is követel.“ Meglehet, hogy ezen ut nem olly sima, mint mellyet a' nemes gróf ajánl; meglehet, hogy véleményemben csalatkozom; ám méltóztassék czáfolgatni, de czáfolat ne használjon gyanusítást, ne ijeszsen fejbetörésekkel, ne iparkodjék e' szakadozott nemzetben, hol a' rémlátás különben is olly igen honos, egy szegény hírlapszerkesztő ellen fölingeregni a' kormányt, föllázítani mindenkit, a' kinek csak birtoka, czíme, előjoga van. és mozgásba hozni a' hatalomnak féltékenységét; mert ez mind nem ok, hanem szenvedély, mit a' nemes gróf már csak azért is mellőzhetett volna, mert a' 269-ik lap szerint bizonyosnak hiszi, hogy „a' Pesti Hírlap, ha eddigi modorja mellett marad, hitelét napról napra soványabbra öröli, kiesik a' divatbul, 's elfelejtetik, vagy megsemmisül;“ a' miből szoros tudományilag egyenesen az következik, hogy egy illy lap bizony legroszabb akarattal sem gyilkolhatná meg a' nemzetet, de még csak azt sem, kit a' nemes gróf e' szó alatt sejdítenül ért.

Szerkesztés. — Népszerűség.

„Tisztán állott előttem — úgy mond a' grófa a' 97-ik lapon — a' szerkesztői tiszt-

nek majdnem kigázolhatlan bokrosságu feladása, 's azért nem is vártam eleinte csudákat, mert csaknem lehetetlen annyi megrögzött, megcsontosult és ellentétben levő érdekek közt dadalmasan keresztültörni, — tudtam azt is, mennyit kell sokszor tenni ad captandam benevolentiam, csak hogy az embert meghallgassák.“ — „Nem lehet tehát nem helyesleni, hogy publicumának nevelése volt a' Pesti Hirlap szerkesztőjének legelső célja (248—249 l.), mert mit ér olly hirlap, mellyet senki nem olvas.“ — Azonban a' 251-ik lapon már bizonyos gyanúsító gúnnyal mondatik, hogy „a' szerkesztőnél a' közeli érdekek a' rá nézve 'enyim' felé tulhajolt, azaz újságát coûte que coûte „teljék mibe telik“, bártörik, bár szabad, népszerűvé kívánta tenni“, — 's (257 l.) „népszerűség utáni szomjának mindent alárendelt,“ — és (136 l.) „olly uton indul, melly egyenesen mind az alkotmányt veszélyezteteti, mind a' magyart;“ — de mind a' mellett is a' nemes grófnak (142 l.) „nincs a' szerkesztőnek sem személye, sem eddigelé kitüntetett legfőbb elvei, sem irányzatai, sem általában a' Pesti Hirlap ellen legkisebb kifogása;“ — csak az a' baj, hogy „hiányos és visszás tacticája 's rossz

modorja által sirba dönti a' magyart;" de azért „benne már is sok jó van, 's folytatását legőszintébben ohajtja, sőt megszüntét valódi közcsapásnak tartaná" (143 l.); 's azért azt csupa pártfogásból forradalomra vezető, nemzetgyilkoló lapnak kiáltja ki, 's ellene hatalmat és félelmet, büszkeséget, gyarlóságot, makaesságot, hiúságot és minden emberi szenvedélyt felkölteni ügyekszik; ámbár „ha eddigi modorjából, a' szívandalgások és szívsgalások modorjából ki nem lép" (ez a' magyart sirba döntő hirlap), „okvetlenül kiesik a' divatból, és elfelejtetik, vagy megsemmisül" (269 l.).— Ezeket korán sem azért állítam így össze, hogy következtetlenséget mutogassak; mert igen jól tudom, miképen az illy kiszaggatott szóalkatoescák egészen más érfelműek, ha saját helyükön 's logikai kapcsolataikban, mint mikor így összeillesztve tekintetnek; hanem ohajtám a' nemes grófnak saját munkája tükörében megmutatni, mikint bánt a' Pesti Hirlappal, 's milly gyöngé mezőre áll azon megtámadó, ki a' megtámadottat önnön példájával illy fegyverekre szólítja fel. — Egyébiránt, az idézetek nyomán, csupán a' népszerűség-hajhászai vádra nézve tartozom egy kis felvilágosítással a' nemes grófnak.

Ezen vád eredetét veszi némelly szavak balmagyarázatából, miket a' nemes gróf a' Pesti Hirlap 14-ik számából kiszaggatott. Azt mondám t. i., hogy „szép hivatás vár olly hazánkfiára, ki-

nek a' születés vaktörténete olly nevet adott, mellyhez érzelemmagasító historiai emlékezetek csatolvák, mert csak szólnia, csak tennie kell az irányban, mellyet hazafiság jelel, 's első léptében felkarolja őt ama' roppant erő, mi nélkül ma már az ébredés korában egy nemzettel sikeresen még csak jót sem tehetni — a' népszerűség. Hiú törpe lélek az, melly népszerűséget mint czélt vadász, de rossz számoló, melly azt könnyelműen eljósza. Legyen bár nagy, de nagyot nem tehet; hasonlíthat a' mágnestűhöz, melly a' hajónak utirányt mutat, de utra soha nem mozdíthatja.“ — Ez volt, a' mit én mondék, 's ebből a' nemes gróf egészen ellenkező értelmet von ki, nem akarom mondani: szörszálhasogatásból, mit ő rabulismusnak szeret nevezni; hanem alkalmasint azért, mert hirlapírásnál a' rövid epigrammaticus styl kénytelenség lévén, midőn hoszan nem írhattam, homályossá lettem.—Csakhogy nem hibáznék talán, ha megkérném a' nagyérdemű grófot, méltóztatnék irántam követni, mit egykor gróf Dessewffy től maga iránt követelt, midőn Montesquieu szavaira emlékezteté, miszerint ha egy írónál az általános szándokot jónak látjuk (pedig a' nemes gróf nem csak szándokom tisztaságát kétségbe nem vonni kegyeskedik, de sőt irányomat is helyesli, 's elveimet jobbára magáéinak ismeri), sokkal ritkábban csalatkozunk, ha a' kétértelműeknek látszó helyeket az általános jó szándok szempontjából ítéljük meg, mint ha részileg rossz értelemben vesszük.

Általán véve, midőn a' nemes gróf általi megtámadtatásomat olvasnám, nem tagadhatom, gyakran rémlett előttem, mintha jelenleg azon szerepet vette volna föl ellenemben, melyet 10 év előtt a' „Taglalat“ tiszteletreméltó szerzője vön fel ő ellenében, 's mintha igen gyakran emlékeztethetném a' nemes grófot egyre másra tulajdon azon szavakkal, mikre ő egykoron a' „taglalót“ emlékezteté, minthogy azon mély tiszteletnél fogva, mellyel a' gróf iránt — „bár tépje személyemet tetszése szerint“ — változatlanul viseltetni soha meg nem szünöm, igen elevenen szoktak tartalomdús iratai emlékezetem előtt lebegni.

Ezen népszerűsége nézve már a' tisztelt gróf abban akad fel, hogy a' roppant erő általi felkaroltatást említettem; mert — úgy mond — a' mechanica törvénye szerint nem a' felkarolt, hanem a' felkarolók visznek: tehát ime! kibukkan a' „veres fonál“, mutatkozik a' felsőbbiséget nem tűrő tömegek erejére hivatkozás, melly felkarol, 's „viszi és sodorja a' felkaroltat, ha magát mint lelketlen törzsök felkaroltatni engedi, azon ki nem gázolható tévutakba, melyekbe eddigelé minden féket szakasztott, szenvedelmeit követő nép eljutott“ (88 l.); miből aztán még azt is következteti, hogy a' Pesti Hirlap „az ábrándozások édes mámorába úgy belésülyeszti a' népet, miszerint jaj annak, ki a' nép csalhatlan inspiratióinak vakon nem hiszen.“ — És

mind ez, uraim, ezen egy szavacskából: „felkarolás”, mely szavacska az én szótárom szerint, midőn nem a’ mechanicáról, hanem a’ keleti saját-ságaiban olly drága kincset bíró magyar nemzet polgári életéről van szó, csak annyit teszen: hogy a’ nemzet az illy választottat bizodalmaival ajándé-kozza meg, mely bizodalmat, ősi szokás szerint, a’ bajdani királyválasztásoktól le a’ megyei, sőt tán helységi tisztválasztásokig, felkarolással szo-kott a’ nemzet bizonyítani, ’s a’ felkaroltat nem csak nem sodorja, sőt inkább vezérének tekinti. — És ha már az érdemes olvasó átvizsgálja, egyet-len szavacska értelmének szörszálhasogató elcsa-varásából minő roppant irtózatot dolgok következ-tetvék, Bacon inductivus rendszere nyomán, a’ nemes grófnak — — talán értelme által? — nem; uraim! hanem képzelőtehetsége ’s keblének hevült indulata által: bizonyossá teszem, hogy „a’ kelet népébeni” minden gyanusítással épen így jár.

Az idézett népszerűségéről elmélkedés más szavakkal ennyit teszen (ha már csakugyan magyarázni kell): Hajdan, míg nemzetünk többsége tétlen nyugalomban tepsedt, egyes emberek intézhették a’ nemzet sorsát; de ma már az ébredés korát éljük, eljutánk eszméletére alapjogunknak, mely biztosít, hogy „semmit rólunk nélk-ülünk”: ma hát már a’ nemzeti meggyőződés-nek ’s nemzeti akarataknak hozzájárulása nélkül egy alkotmányos nemzettel sikeresen még csak jót sem tehetni. A’ ki tehát nemzetével jót vá-

gyik tenni, nemzeti meggyőződést kell gerjesztene, a' nemzet akaratát kell megnyernie; erre pedig, t. i. az akarat megindítására, okvetlenül szükséges a' nemzet bizodalma; mert a' ki iránt a' nemzet bizodalommal nem viseltetik, vagyis más szóval: a' kinek népszerűsége nincs, az hasonlíthat a' mágnestűhöz, mely a' hajónak utirányt mutat, utnak de soha nem indíthatja. Ez, gondolom, nem a' leghibásabb okoskodás, minden esetre olyan, mely nem nyújt a' grófnak okot 's alapot, a' Pesti Hírlap szerkesztőjét gyanúsítani, hogy népszerűségi szomj által vezéreltetik a' szerkesztésben, és ennek mindent magánál és másnál alárendel. Annyival kevesbbé volt pedig oka a' nemes grófnak népszerűségi nemtelen szomjról 's az 'enyim' felé tulhajló közelebbi érdekről, vagyis más szóval: vastag haszonlesről vádolni a' szerkesztőt, mivel annyira elmagyarázott szavaimban világosan megmondtam: 1) hogy a' népszerűség csak azt karolja fel, a' ki szól és tesz az irányban, melyet hazafiság jelel; — és valóban a' ki más irányban szól és teszen, az népszerűségre az ébredés korában nem számolhat; — 's azért megmondtam: 2) hogy hiú törpe lélek, mely népszerűséget mint czélt vadász; pedig csak nem képzel tán még a' nemes gróf is olly balgán-ostobának, hogy felüssem a' hiuság, törpelelkűség bélyegét valamire, 's mégis azt tűzzem ki czélul magannak nyilvános életemben. — Nem, gróf ur, nem! népszerűségnek nem szabad czélnak

lenni; de ha valaki hazafi tettei által szerencsés volt nemzete bizodalját elnyerni, vagyis népszerűvé lenni: olly hatalmas eszköz (de nem czél, hanem eszköz, szent és magas czélokra) van kezében, miszerint talán nem épen rossz logicával mondtam: 3) hogy rossz számoló, ki azt könnyelműn eljátsza. — És azért valóban haszontalannak mondanám, ha olly igen szép nem volna, mit a' nemes gróf a' 88-ik laptól a' 91-ig mutogat, t. i. hogy azok a' valódi nagy emberek, kik „szent felmagasztaltatásukban a' népszerűséget úgy mint fejedelmek kegyelmét lábaikkal tapodták, hogy embertársaik javára, ha máskint nem lehetett, vérükkel is megvásárolják az örök igazság diadalát.“ És a' gróf hiszi (91 l.), hogy ha kisszerű szörszálhasogatásokba nem ereszkedem, ebben vele tökéletesen egyetértek; — igenis, nemes gróf! én illy szörszálhasogatásokba nem ereszkedem, én ebben tökéletesen egyetértek, sőt felejttem a' sárt, piszkot, szemetet, mit a' gróf fejemre szórt; felejttem, hogy e' hitet neki megköszönjem, 's férfias kézfogással tegyem le eskümet nagy hazánkfia kezébe, hogy e' hitéért soha nem lesz oka elpirulnia, e' hitben csalatkozni soha nem fog. Nyomorult porszem vagyok én, nemes gróf, és (istenemre! nem szerénykedő hiuság mondatja velem) a' leggyöngébbek egyike vagyok; de a' léleknek ezen erejére nézve versenyre merem hini a' legerősebbeket; 's mióta sok botlásokon keresztül férfikort érve, tisztába jövök enmagammal, állítsanak bár szem-

közt egy félvilág-uralta hatalommal, állítsanak szemközt felbőszült milliók népdühével, e' kebel a' maga meggyőződését csak egy hajszálig is soha fel nem áldozá, és feláldozni soha nem fogja, hanem hű marad örökön az ígérethez, mit lapjaim 1-ső számában mondtam, hogy „sem a' hatalmasok komor tekintete, sem polgártársaim heve soha el nem tántorít.“

Még egyszer köszönöm, szívem mélyéből köszönöm a' grófnak, hogy illy hitre méltónak tartott; — de kérdem: miért vonja meg tőlem egyik lapon, mit a' másikon önkényt megadott? miért illet a' rút váddal, hogy népszerűségi szomjnak minden egyebet feláldozok? — Kiről lehet ezt joggal mondani? Csak arról, ki a' nemzet előítéleteinek, hiúságainak, szenvedelmeinek hizeleg. — 'S ki merné ezt a' Pesti Hirlapról állítani? Hiszen ép' ellenkezőről vádol a' gróf; arról: hogy minden mocskot napfényre vonok, 's a' megrovásra méltó kivételeket szabálynak veszem. — Az ifjúságot gyanusítja a' nemes gróf, mintha engem bálványozna; 's engem, természetesen, hogy viszont az ifjúságot bálványozom. Ám kérdezem: ki mennydörög az ifjúságra az elkeseredett feddés szózatát kiméletlenebbül, mint én tevém, midőn a' heves vér indulatát tévutakra láttam fordulni? Amott, olly körökben, mellyeket szabadelműeknek ismerünk, lélekvásárlás kezdett lábra kapni; 's ki volt, a' ki füleikbe harsogá, hogy a' szent szabadság őket nem ismeri, és álarcz a' kép, mellyet viselnek? —

és hol volt egy kicsapongás, melly ellen kikelni, hol egy darázs-fészék, mellybe belényulni visszaborzadtam, midőn engedtetett 's lelkem ismerete parancsolá? — Nem, uram, nem! a' népszerűséget nem így vadászszák; 's ha ez uton mégis föllelném, azt legalább soha nem vadászott, de mivel bűn nélkül, mivel keblem hitének szűz megőrzése, értelmem elveinek soha meg nem tagadása mellett nyerém, mondhatlanul becses kincsémnek tekinteném, és nagyon vigyáznék, hogy azt könnyelműn el ne játszam. — Helyesen — mondja a' gróf — csak az a' kérdés: mit tesz, könnyelműn eljátszani? — Erre a' felelet igen egyszerű. Eljátsza népszerűségét, a' ki alapos okokat nyújt a' népnek gyanakodni, hogy kit bizalmával megajándékozott bizonyos irány, bizonyos elvek és bizonyos érzelmek miatt, eltávozik az iránytól, elvektől ('s ez elveknek természetes következményeitől) és érzelmektől, mellyek miatt őt bizalmával megajándékozá. És ha valakinél ezen eltávozást nem az „enyém“ felé hajlás nemtelen ösztönéből, hanem pusztá negédből 's a' gyermekkori balitéletekkel rokon viselkedésből véli eredni: arról azt szokta mondani, hogy: ez népszerűségét könnyelműn játszotta el. — Népszerűségét könnyelműn eljátszania még, nézetem szerint, általában minden alkotmányos nemzetnél, de különösen a' „keleties“ magyarnál az, a' ki kényszeríteni akarná a' nemzetet, hogy az ő, bár legbölcsebben kigondolt terve szerint „systematice“ éljen; a' ki megtagadván

a' nemzet tömegétől minden önállásu személyessé-
séget, a' legjobbat akarná ugyan vele, de ezt a' jót
autocratorilag vagy legfőlebb oligarchailag akar-
ná; — eljátszaná pedig ez által népszerűségét,
mert alkotmányos nemzeteknek van bizonyos öne-
gisége (subjectivitása), melly magát tárgygyá vagy
eszközzé súlyesztetni önbecsének érzetében nem
engedi, mellyet bizonyos örökös gyámkodás, bizo-
nyos kegyelmi szín bánt, minthogy általa megfosz-
tatva érezi magát a' jónak önerejéből kifejtése
örömétől és dicsőségétől; mivel az alkotmányos
nemzeteknek van bizonyos nemzeti értelme és van
bizonyos nemzeti érzelme; 's amahoz a' legdicsőbb
logicával is hiába fordul, ki ezt maga ellen fölzu-
ditotta. — És ezért hatalom a' népszerűség, és
ezért rossz számoló, ki azt könnyelműn eljátsza. —
Ezeket irván, távol volt tőlem minden czélzás; az
alkotmányos élet természetéből és a' magyar jellem
sajátságiból gondolám ez elméletet levonhatni; ha
volna e' honban, ki magát találva érezné: csak
rajzom helyességét bizonyítaná; annyit bizonyosan
mondhatok, hogy ha a' nemes gróf úgy véleked-
nék, ő lebegett szemeim előtt ez írás közben: ép'
ugy csalatkoznék, mint csalatkozott, midőn a' „Hi-
vatás“ czímű czikket magára vette; hiszen hogy
annak írása közben gróf Széchenyi István szemeim
előtt nem lebeghetett, már csak abból is világos,
hogy ott buzdítás van olly hivatásra, mellynek a'
nemes gróf — a' nemzetnek közhálájára — nem
csak régőta már megfelelt, sőt mellyet — mond-

hatnám — ő saját dicső példájával mintegy kijelölt.

De midőn a' népszerűséget alkotmányos nemzeteknél mint eszközt a' jóra fontosnak tartom, egyszersmind hiú törpe léleknek vallom, ki azt magának czélul tűzné ki; mert hiszen az nem tudná ma, mit fog akarni holnap; annak kebelében nem volna hitnek és meggyőződésnek szent ereklýéje. És ezért téved a' gróf, midőn azon váddal illeti a' Pesti Hirlap szerkesztőjét, hogy népszerűség utáni szomjában publicumának növelése volt legfőbb czélja. — Itt a' gróf czélt és eszközt összezavar. — Igaz, és már fentebb is mondtam, és újra mondom: hirlap életének legelső föltétele, hogy sokak által olvastassék, hacsak csak subventiójából nem akar egy pár száz olvasó mellett tengődni (mi nekem egyáltalában nem kenyerem), és erre figyelemmel lenni iparkodtam, és mindenkor iparkodandom: ez azonban korán sem a' „mit“, hanem a' „mikint“-et illeti; mert ez csak eszköz, nem a' czél maga. — A' Pesti Hirlapnak van színe, vannak elvei; ezen elveket soha sem titkolám, ezekhez hűtelen soha sem leszek, sőt a' legszilárdabb meggyőződéssel fogok hozzájuk ragaszkodni, annyival inkább, minthogy ezen elveket gróf Széchenyi István is helyesli, melly helyeslésben elveim helyességének újabb garantiáját találom. És itt van a' czél. E' czélra már — nem tagadom — olly modort ügyekeztem választani, melly legsikeresebben eszközölhetné, hogy a' gróf által is

jövähagyott elvekkel minél több ember megbarátkozzék, vagyis (a' gróf mondása szerint) hogy a' Pesti Hirlap népszerűvé legyen; más szóval: hogy a' Pesti Hirlap elvei is népszerűekké legyenek. És ha csakugyan igaz volna, mint a' gróf mondja, hogy e' részben nem a' legroszabbul számolék: azt gondolom, szoros tudományilag nem megtámadást, hanem pártfogást várhaték attól, kinek elveit népszerűekké tenni segitettem.

— E' szerint nyugodtan elmondhatván, hogy közös elveinkből, a' gróf által atyai érzéssel magáéinak ismertekből, sem népszerűségszomjnak sem más akárműnek legkisebbet is fel nem áldozék, — azt hiszem, beváltottam a' Pesti Hirlap előszavában tett ígéretemnek egyik részét, miszerint fogadám, hogy meggyőződésemtől polgártársaim heve el nem tántorít: legyen hát szabad megkérnem a' nemes grófot, engedje beváltanom ígéretemnek másik részét is, mely így szól: sem a' hatalmasok komor tekintete el nem tántorít.

Szív és ész.

„Országlási rendszerem alapja—mond a' gróf a' 156-ik lapon — hogy az észnek is külön működési köre van, a' szívnek is, és hogy országlásban egyedül az

észnek szabad működni, a' szívnek ellenben jóra nemesre gerjesztésen kívül még motszanni sem. — Ebből áll az egész.“ — És „ezzel már rég eléállott volna a' gróf (153 l.), ha szinte bizonyos nem volt volna, hogy illy okoskodásra a' magyar nem érett még;“ — (154 l.) „általánosan most sem hiszi, hogy illy tárgyrul hidegvérreli surlódásra megértünk volna“ (szegény értelen magyar!): tehát „korálja is e' tekintetben fellépését;“ de mivel „attul tart, hogy majd igen is késő jó, ám tehát isten nevében (155 l.) egyenesen megmondja, miben hibáz a' Pesti Hirlap szerkesztője, egyedül abban, hogy a' szívhez szól, a' helyett, hogy az észhez szólna“ (153 l.).

És itt a' nemes gróf egy szép lélektani értekezést tart, megmutatandó: mikint van külön köre az észnek, és külön köre van a' szívnek is; 's egyik a' másiknak körébe ép' olly kevéssé vághat, mint szem és fül egymáséba (160 l.). — Illy általános elméletek fölött vitázni, alkalmasint henye dolog volna; mert nem egy uj bölcselkedési iskola alapításáról van szó, hanem arról: valljon a' Pesti Hirlapnak akármellyik czikke kiállja e jogszerűség, igazság és józan politica szempontjából a' bírálatot? — Ha igen: ugy jó, 's gondolom, hiába fognók ellene vetni, hogy a' szívhez, észhez, vagy akár a' hátgerinczhez szól; ha pedig ki nem állja, azaz vagy jogtalan, vagy igaz-

ságtalan, vagy legalább politicátlan: úgy rossz, és haszontalanul mentenők azzal, hogy egyenesen csak az észhez szól. — Így van a' dolog országglási rendszerrel is. Mind ezt pedig csak specialis tárgyakra vagy vezérelvekre alkalmazva bírálhatni meg, 's nem lélektani abstract bölcsészettekkel; 's ha gróf Széchenyi e' helyett egy általános criteriont állított volna fel, mint például Bentham, melly minden egyes political tan helyességének megbirálásában mértékül szolgálhatandott: ez nekem alkalmasint biztosabb utmutatásul szolgált volna, megismerhetni a' hirlapszerkesztésben eddig elkövetett hibáimat 's tévedéseimet, mellyek — fájdalom! — bizonyosan igen bőven vannak, következőleg azon hibákat jövődőre kikerülhetni is, mint a' minő utmutatásul szolgál a' szív- 's észrőlí philosophema. Azonban kulsul hozaték fel, 's így nem lehet hagynom észrevétlenül.

„Ha emberek végett nem, úgy nem tudom, mi végett van a' társaság“ — mond egykor Sieyes, 's ez bár francia, mégis sokkal inkább értelmi szó, mintsem a' gróf is ne helyeslené. — Az országglási tudomány tehát nem olyan, mint a' számtan, melly a' mennyiség eszméjének pusztá jeleivel foglalkodik. Az országglási tan számvető részében emberek a' számok; ép' azon emberek, kik a' számvetésnek egyszersmind céljai is. A' status egy adott mennyiség, mellynek factorait, az embereket, vennünk kell a' minők, vennünk kell

egészben, a' nélkül, hogy e' vagy ama' lénytörédket kedvünk szerint a' számvetésből kitörölhetnők. Már pedig (távol a' tudományos szabátossáig igényeitől) az, a' mit a' gróf szívnek nevez, ép' ugy lényeges része az emberegésznek, mint az ész; 's így minden országtani számvető, ki a' szívet számolásából kifelejtí, vagy épen ki akarja törölni, mondhatni, szám nélkül számol, és cél nélkül is. — Igenis, az ember egy öszhangzó egész, melyet individualitásában ugy valaminat statust-alkotó összeségében önmagával öszhangzásban kell tartani, nem pedig egyes részeit egymástól elválasztani, vagy épen ellentétbe hozni egymással. 'S így, midőn emberről van szó, jónak csak azon tant vélhetem, mi szerint az ész javálja (helyesli), mit a' szív akar, 's a' szív akarja, mit az ész javál. Én tehát, a' gróf — szívet észtől elválasztó — rendszerének ellenében, bátor vagyok tisztelettel kérdezni: valljon nem biztosabb lélektani alapokra lenne e azon rendszer építve, mely a' szívet az észszel egybeolvasztani, 's emberi viszonyokat illetőleg bármiről szóljon, mindig olly modorban szólni ohajtana, hogy észt és szívet egyaránt megnyerjen állításának? Mert, mint mondám, az ember egy egész: jónak és okosnak kell lennie, hogy tökéletes legyen. Ezért áll a' morál elválasztthatlan kapocsban a' politikával; ezért igazak Berzsenyinknek a' gróf által is (Hitelében) idézett böls szavai: „Minden országok támasza, talpköve a' tiszta erkölcs.“ — Lám!

ez csak a' szív körébe tartozik, 's az ész körében csak a' jog lakik; de bár nem következik, hogy minden, a' mi erkölcs, egyszersmind jog is legyen: annyi bizonyos, hogy jog nem lehet, a' mi magában erkölcstelen.

Nem tudom, mit tart a' nemes gróf a' status végczéljának; de bármellyikét kövesse az eddig ismert iskoláknak, vagy tűzzön ki magas lelki tehetségeinél fogva valami újat, jobbat minden eddiginél: csekély értelmekkel is magamra merném vállalni, hogy végczélját az emberi lélekharmonia eme' rendszerével öszhangzásba hozom: ellenben azt is megmutathatnám, hogy akármit tartson bár a' status céljának, azt szív nélkül elteljességgel nem érhetni. — De olly gyakran fordul elő a' gróf munkájában némi szójárás, hasonló ahoz, mi Bentham tanjának alapját teszi: „a' lehető legnagyobb számnak lehető legnagyobb jóléte“, miszerint valóban csudálkoznom kell, hogy midőn politica és erkölcstan között a' legszorosabb kapcsolat van, a' nemes gróf mégis Bentham Deontológiáját nem fogadta el, holott political criterionát elfogadta. Pedig bizony Deontológiája igen alkalmas kulcsot nyújt a' lehető legnagyobb szám lehető legnagyobb jóléte rendszeréhez. Okosság és jóakarat (prudence et bienveillance) a' két ikercsillag, mellyet embernek minden tényben követni kellene, 's mellyre véganalysisben minden jó cselekedet visszavihető, legyen bár az magános emberi vagy közpolgári vi-

szonyt illető; és bizonynyal félszegnek, hiányosnak, sőt igazságtalannak fog higgadt taglalat után minden emberi tény, minden polgári institutio és minden törvény bizonyodni, melyből akár az okosság, akár a jóakarat (emberszeretet), vagyis másképen: az ész, vagy a szív, hiányzik; és az országlási tan mestersége tán ép' abban áll: e' kettőt összeegyeztetni, nem pedig különszakítani; miből aztán természetesen következni vélem, hogy ki a közvéleményre hatni kíván, mind a' két kútfőből kell merítenie: emberszeretetbe mártott tollal kell az okosság javaslatait szavakba foglalnia; más szóval (mint nem tudom ki mondá): gondolatait a' szíven kell keresztüleresztenie. —

Midőn e' szerint elmondám az alapnézetet, melyet a' Pesti Hirlap szerkesztésében követni jónak véltem, távol vagyok a' csalhatlansági igényektől, távol a' hiedelemtől, hogy minden, a' mit irtam, e' nézetnek megfelel tökéletesen: ügyekezendem mégis megmutatni, hogy a' miket a' gróf általános vádjai támogatásaul kiszemelt, bár a' szívhez szóló hangon irvák, mégsem félhetnek a' ész taglalásától, csak taglaljon az ész, 's ne a rémlátó hevült képzelet; vagy ha egyik másik állításom ki nem állhatná az ész taglalatát: legfőbb is olyannak bizonyodnék, hogy elmondhatnók róla, mit a' nemes gróf maga is mond: „rossz ember, a' ki többet tesz, mintsem bír;“ de országfelforgatónak, nemzetgyilkolónak bizonyára nem; — ezekről azonban alább leszen szó;

itt csak az iránt akartam véleményemet megmondani, hogy talán nem a' legbiztosabb alapon épül azon „országglási rendszer“, mely a' szívet számolásából kifelejtí, sőt hogy még csak ezen kifelejtés lehetőségének hiedelme is a' legszembetűnőbb önmystificatio, a' mint ezt gróf Széchenyi kézzelfoghatólag igazolja.

De minő bizonytalan mértéket is nyújt az illy általános, magában vagy semmit sem jelentő, vagy ha jelent, az emberi természettel össze nem hangzó theoria, azt épen a' nemes gróf mutatja meg, midőn elméletének gyámolául példákra hivatkozik. — Felhossa Angliát, 's ellentétbe helyzi a' francziákat. „Nézzük az angolt — úgy mond a' 180-ik lapon — miért olly nagy? egyedül azon gyökérok következtében, hogy habár nem is rendszerezve, 's üdvre egyedülileg vezető elv szerint, legalább valami nemzeti köztapintatnál vagy bizonyos szerencsés véletlennél fogva, jobbadán az értelem köréből kormányozza magát.“ — „A' gallus ellenben, lehető legfényesb 's annyira csábító tulajdoninak daczára, a' szabadságban örökleg ujoncz, aránylag ahoz, a' milehetne, vajmi alárendelt utakon botorkál (184 l.); mert országglási tekintetben jobbadán az érzelem és képzelet körében forog“ (185 l.). — Nem akarom ez utóbbi állitással ellentétbe hozni ama'

korábbit, miszerint csaknem minden civilisált népek (pedig, gondolom, a' francziák is csak ezek közé tartoznak) már kifejlődésük tetőpontjára eljutottaknak mondvák; még kevesebbé van szándékomban a' nemes gróf angol sympathiáiban gáncsoskodni, sőt ezen sympathiáit édes hazánkra nézve nagy szerencsének tartom; — csak azt akar-nám némileg kitüntetni, hogy az angolnak általam is bámult nagyságát az értelem köréből kormányozás elve nem fejti meg, sem a' francziák állását az ellenkező. Huzzunk egy kis egyenvonalt, ha úgy tetszik, 's maradjunk csak azon eseményeknél, mellyek ezen nemzetek állapotjára a' leghatározóbb befolyással voltak. — Ezek közé tartoznak főképen a' vallásos surlódások és a' revolutio. — Irtózatosa Francziaország történeteiben a' vallásos belháborúkról szóló lapok, az értelem kormányát rajtok bizonyosan hiába keres-sük; 's ha van e' közben történet, mellyről borzadással kell elmondanunk: ezt nem a' szív, hanem a' szívtelen hideg political számolás, ördögi lélekkel művelé, — bizonyosan ilyen a' Bertalan-éj. — Ellenben nézzük az angolokat: nekik ördögi észszel kiszámolt Bertalan-éjük nem volt; de mit mondanánk azon önmagát olly bölcsen kormányzó népről, melly keleti rabszolgasággal hódolt VIII. Henrik szultánszeszélyeinek; melly négy kormány alatt vallását négyszer változtatá; mellynél a' fanatismus kitűrőbb dühös szenvedélylyel 's hosszabb ideig szaggatá legvéresebb harczokban a'

nemzet kebelét, mint bármely más népnél; mely nyolcz millió lakost vallása miatt — mondhatnók, még csak tegnapig — minden political jogokból ki-tagadott, 's nyolcz millió polgár helyett nyolcz millió ellenséget nevelt; melynek országlási rendszerében a' vakbuzgó türelmetlenség és fanatizmus érzelme még ma is nagyobb szerepet játszik, és ép' e' pillanatban még nagyobbat játszani készül, mint más akárhol? — Mind ezekben annyi szenvedélyt látunk, hogy azt kellene hinnünk, egy illy nemzetből számüzve minden értelem. — Vegyük a' másik eseményt: a' revolutiót. A' nemes gróf méltó iszonynyal fordul el a' francia revolutio borzalmaitól, azt egészen a' szenvedély és érzelem tulcsapongásinak tulajdonítja, sőt annyira megy, hogy tért, időt, helyzetet, akaratot, dolgot, elveket és embereket és mindent felejtve, a' mi egy nemzet állapotjára befolyással lehet, saját békes polgártársait is illyesmiről gyanusítaná; azonban az angol sympathiák miatt nem jut eszébe, mikint az értelem-kormányozta angolok a' francia revolutio drámáját másfél századdal előbb egész a' királygyilkolásig dühöngve végigjátszották, csak azon különbséggel, hogy a' francia koronás martyr legalább nyilvános védelmet nyert: ellenben a' szerencsétlen Károly, a' nélkül, hogy csak védelmezője volt volna is, zárt ajtóknál halálra ítéltett; és azzal a' különbséggel, hogy az angoloknál a' political fanatismushoz még a' vallásos fanatizmus is hozzá csatlakozott; a' francziáknál pe-

dig ép' ellenkezőn. — És mind a' kettő örökre eltörölé a' királyságot, mind a' kettő respublicát kiálta ki, mind a' kettőnél támadt a' népből despotta, mind a' kettőnél elkövetkezett a' restauratio, és elkövetkezett király-száműzés és elkövetkezett egy uj dynastia: — és a' gróf mégis azt mondja, hogy a' francia az érzelem körében forog, az angol ellenben jobbadán az értelem köréből kormányozza magát; pedig lám! ha általános állítását a' történetekre alkalmazzuk, ép' azon két eseménynél, melly az angol nemzet állapotjára a' leghatározóbb befolyással volt, a' nagy angolok épen csak úgy (ha tán nem jobban) forogtak az érzelem körében, mint a' francziák. De nézzük tovább, mikép az olly igen uj reform-bill előtt a' lélekvásárlás volt, közelismerés szerint, az angol kormányrendszer valóságos alapja; mikép még most is apáról fiúra száll az egyik vagy másik párthoz tartozás; mikép néhány „véletlen“ szó többség a' mai whig-rendszert tory-kormánynyá, néhány hét mulva pedig ismét néhány szó többség a' tory-rendszert whig-országlassá változtatja; mellyek közül ha egyik jó, a' másikat — amannak ellentétét — okvetlenül rosznak kell állítanunk. — Nézzük Irland állapotját, 's ennek ellenében emlékezzünk meg, hogy az angolok — merő szívsgyalásból — a' négerek emancipatiójára 20 millió font sterlinget áldoztak, 's a' rabszolgatekreskedés megakadályozására — ismét csak a' legdicsőbb emberszeretetből — tengereken czirkáló

bajókat tartanak; — végre pedig emlékezzünk meg, hogy midőn az angolok országlási rendszerét anynyira bálványozó gróf a' Pesti Hirlap ellen olly élesen kikel, mivelhogy ebben roszul számolt irgalomra buzditást, vagyis a' szívhez 's nem értelemhez szólást vélt észrevenni, — ámbár csalatkozik, mert ha nem csalatkoznék, e' megrovását alaposnak ismerném el: akkor Angliában az alamizsna-rendszer rémitő kifejlődést nyer, 's az országlásnak szívvéreig szíja magát. — És mind ezek után — remélem — igazolva lesz állításom, miszerint azt hiszem, hogy országlási rendszert, pusztán olly szempontból, hogy a' szívhez vagy az észhez szól, fölvenni lehetlen a' nélkül, hogy a' fölállított elméleti szabályt az alkalmazás minden lépésnél meg ne czáfolná. — És megvallom, midőn az angol nemzet összes nagyságát mély hódolattal bámulom, beligazgatásában vagyis országlási rendszerében olly dolgokat találok, miket honomtól távol ohajtok mindörökre. — Nincs ország, nincs az egész világon, mellyben a' mellett, hogy a' vagyonosság a' néposztályokba leebb elgyűrűzött, mint más akárhol, a' pauperismus hydrája olly borzasztó, olly fenyegető alakban mutatkoznék. És miben találjuk ennek okát? Azon országlási rendszerben, mellyet a' nemes gróf, a' mindenható angol szellem iránti méltó előszeretetből, tisztán az értelem emanatiójának hiszen. Agriculturalis törvényhozása feneketlenül rosz; és innen van, hogy a' népesség aránytalanabbul tódul a'

néha vakító fényvel igéző műipar mezejére, mintsem a' statustest vérforgásának egészségtörvényei megengednék. Magának Ó-Angliának 's Walesnek 15 milliónyi népességéből csak 1 millió 500 ezer földbirtokos van, 's a' földműveléssel foglalatoskodó osztály összesen csupán 4,800,000-re rug; míg a' gyárnokok 2 millió 400 ezeret, a' kézművesek 2,630,000-et, a' boltosok (shopkeepers) 2,100,000-et, e' három osztály tehát együtt 7 milliónál többet teszen: és mégis az adórendszernek egyenesen csak a' nagy földbirtokosok vélt érdekét legyező fonásága ezen fogyasztó hét milliónak élelmét úgy megdrágítja, hogy az innen eredő súlyos bajoknak némi palliativ orvoslása végett a' magasztalt angol értelem alamizsna-rendszerhez folyamodnék, 's a' szegénység ügyét olly botorul rendelné el, minélfogva a' henyesség (még a' javított törvény után is) nagy részben joggal követelheti, hogy a' munkás szorgalom rovására hizlaltassék; miből viszont olly laktörvény (Heimathsgesetz) következék, melly által a' bűnén kívül elszegényedett ember alkalmas munkakör választásában gátoltatik. — Ezeket korán sem a' végett hoztam fel, hogy vagy az angol nemzet nagyságát ócsároljam, vagy a' francia országlási rendszernek elsőséget tulajdonítsak; mert hiszen, csekély nézetem szerint, a' magyar polgári alkotmány alapvonásai a' francziákéitól lényegesen különböznek; az angolokéihoz ellenben lényegesen hasonlítanak; minélfogva a' nemes gróf sympa-

thiáiban teljes lelkemből osztozom; hanem csak azért hoztam ezt fel, hogy megkísértem a' bizonyítást, miképen ha azt mondjuk: ez a' nemzet nagy, mert nem az érzelem, hanem értelem köréből kormányozza magát; ez a' hirlapszerkesztő zendülést okoz, nemzetet gyilkol, mivel a' szívhez 's nem az észhez szól: még tulajdonkép egyebet nem mondtunk, mint egy fennén hangzó phrasist, mellyet legelső vizsgálatnál üresnek mutat ép' azon értelem, mellynek tekintélyére hivatkozánk.

Modor. — Tactica. — Agitatio.

Il n'est que de s'entendre. Lui et moi sommes quasi d'accord, et ne nous en doutions pas. — Il se plaint de mon langage. Hélas! je n'en suis pas plus content que lui. Mon style lui déplait. — Oh! qu'il a raison selon moi.

P. L. Courier.

Nem tudom, irtak e hirlapi modor ellen könyvet valaha; de azt tudom, hogy ha olly érzékenyen nem bántana, hazám legnagyobb férfiát ellenemnek tudni, szerencsésnek kellene magamat vallanom, hogy csekély tehetségeim 's e' pályáni járatlanságom mellett is sikerült úgy szerkesztenem a' Pesti Hirlapot, miszerint még ezen tisztelt ellenem is csak modor ellen teszen kifogást. Isten

adja, hogy nagyobb gáncsot soha ne érdemeljek. Mert hiába, bármennyire ügyekezsem is fogékony kebellem fogadni a' nemes gróf állításait, nem tudok meggyőződni a' felől, hogy ha a' példanélküli megtámadást szenvedett hirlapnak iránya jó, ha elvei helyesek, ha csaknem minden eddig megjelent czikk fölvehetőnek ítéltetik (mind a' nemes gróf állításai): ezen hirlap pusztán modora miatt nemzetgyilkoló lappá válhassék. -- Modort védjek tehát! — mert hiszen elveket nem kell védenem — de valljon ez maga nem eléggé mutatja e, hogy védelemre nincsen szükségem? kivált olly könyvnek ellenében, melynek modora — ha modort védeni kell — épen azon ellenvetés ellen volna magát védni kénytelen, melylyel a' Pesti Hirlapot megtámadja.

„Megmondom, miben hibáz a' Pesti Hirlap szerkesztője — szól a' gróf a' 153-ik lapon — abban, hogy a' képzelet és gerjedelmek fegyverével dolgozik, és nem hideg számokkal, vagyis a' szívhez 's nem az észhez szól.“ —

Képzelet! és a' nemes gróf szól a' képzelet ellen, — a' nemes gróf, ki az 1840-iki országgyűlésben már-már egy francia conventet látott; ő, a' ki zendülést jövendő, IV. Béla idejével ijeszt, 's nem azért, mintha egy újabb Batu khán — bárha nem Szamarkandból is — fenyegetne, hanem mivel a' Pesti Hirlap a' szívhez 's nem az észhez szól! — Felhivom bírálatul a' közvéleményt: ítélje meg, hol van több képzelgés, az ephemer be-

csú hirlap rögtönzött cikkeinek legfellengősebbjében e, vagy gróf Széchenyinek 24 íves könyvében, mellynek nem egy óranyi röpke éledeletre számított tartalmasságánál, a' szerző nevénél és genialitásánál fogva nem lehet a' nemzet figyelméből hervatag virágillatkint elszállnia, mint a' hirlapnak; hol van több szívhez-szólás, e' könyvben e, vagy a' hirlapban? — Azonban örömet felhagyok az egyenvonal csábfeigyverével; ha csakugyan szívhez szól a' Pesti Hirlap, 's ha csakugyan hiba így szólania: hibámuak súlyán — Fouché szerint pedig politicában hiba több mint bűn — hibámuak súlyán a' nemes grófnak hasonló hibája nem könnyítene, legfőlebb gyarlóságomnak hizelegne. — Lássuk inkább, hiba e, hirlapban szívhez szólani?

Emlitém már valahol — hol? nem emlékezem, mert száz meg százszor megszakították szerkesztői foglalatosságaim gondolkodásom 's munkám fonalát — emlitém valahol, hogy három nagy osztályra különbözhetők a' dolgok, mik egy hazai hirlapban helyt találhatnak: törvényhozásiakra, törvényhatóságiakra 's egyediekre. Ügyekeztem azt is megmutatni, hogy emberi viszonyokat tárgyazó fejtegetésekből a' szívet egészen kiparancsolni nem is tanácsos, de nem is lehet; hiszen a' gróf maga is úgy utasít (164 l.), hogy a' szív tehetségeit kifejteni, kiképezni, nemesíteni legfőbb tisztt; és a' kettőnek kapcsolati szükségét igen világosan elismeri, midőn a' 176-ik lapon csak

azon cselekvésre üti a' helyeslés pecsétét, mit a' nemesen érző szív jelelt, de az értelem módosított, és tervezett hosszabb időre, bizonyos célra; 's csak annak gyümölcsét mondja édesedni évről évre mindinkább, mellyet a' nemes szív sugott, de a' kormányzó ész irányozott. Csak az tehát a' kérdés: tárgykülönbség szerint minő arányban kell az értelem okait az érzelem gerjedelmeivel támogatni? — Az e' kérdésre feleletből ki nem maradhat az agitatio fogalma: erről hát előbb szükség szólni.

Bűn és gyarlóság visszaélhet a' legszentebbel is. Történt, 's nem egyszer történt, hogy tudatlanság és szenvedelmek felizgattak nemtelen célokra, vagy céltalanul. — Más részről voltak 's vannak emberek, kik — mint Spanyolhonban II. Fülöp — azt gondolják, legalább színlük, hogy nemzetek életében a' sirkerti csend elégedésnek békes nyugalma; 's ezeknél a' hit vagy képmutatás kárörömmel ragadá meg az elriasztó jeleneteket, miket amott a' bűn és gyarlóság előidézték. És a' félelem nemleges gyönyörét vadászó gyávaság 's a' tespedésnek mozgástól undorodó lajhár-szerelme e' szóhoz: „izgatás“ — „agitatio“ — értelmet kötött, mi benne nincs; vagy ha van, kivétel és nem szabály; 's az „agitator“ szót political türelmetlenség mint bünbélyeget süté homlokára az embereknek, kik mozdítanak; holott az izgatás ember életének legtermészetesebb at-

tributuma, valamint mozgás minden életnek föltétele.

Quaequae immota quies nimium premit, illa
peribunt;

Sed quae continuo sunt agitata, manent.

Az ember mig él, gondolkozik; a' ki gondolkozik 's társaságban él, gondolatait másokkal kicseréli, szóval, írásban vagy képletekben; 's ez nem egyéb mint agitatio. Minden szó, minden hang, minden betű, a' gondolatnak minden nyilatkozata agitatio. Az emberélet e' természetes attributuma nélkül még ma is makkot ennénk az őserdők vadonaiban. Az agitatio tehát, magában véve, nem csak nem rossz, sőt nemzeteknél mint egyedeknél az életnek föltétele. Áll ez kivétel nélkül minden nemzetről, áll még azokról is, hol milliók fölött nyújtá ki vaskarját egy autocrator, kinek akaratja kényénél egyéb törvényt nem ismer; de kétszerezsen áll olly nemzetnél, melly gépi nullításra le nem súlyedett, mellyet akaratja nélkül még csak boldoggá sem tehetni. Illy nemzetnél az agitatio szüksége, általában véve, soha sem szünhetik meg; egyes kérdések igen, de az összes nemzet az agitatio korán tul soha sem emelkedhetik; mert ez annyit tenne, mint tulemelkedni az életen; életen tul pedig csak a' halál van, — nemzetek életében nincs feltámadás.^{2.2} — Hiszen emberi mű politicában, mint más akármiben, örökké tökélytelen marad, a' feltartóztatlanul rohanó idők örökké uj viszonyokat 's az uj viszonyok uj szükségeket idéznek

elő; és éreztetni ama' tökélytelenségeket, éreztetni az új viszonyok szülte új szükségeket, ép' ebben áll az agitatio. Ismételem tehát: egyes kérdések tulérhetnek, érnek is az agitatio stadiumán, de a' nemzet maga egészen túl soha nem érhet. — És ha igaz, hogy egy politicalai hírlap nem vétkezik, ha körébe ügyekszik vonni mindent, mit a' nemzet szívében egy hangrezgésre találni nagy, nemes és szent érdekek jogosítanak: szoros logica szerint annak is igaznak kell lenni, hogy a' nemzeti érdekek eme' tág mezéjén örökké lesznek tárgyak, mikre nézve a' hírlapok az agitatio stadiumán magokat túl nem tehetik a' nélkül, hogy koruk 's nemzetük mögött elmaradjanak, vagyis hogy hírlapok lenni megszűnjenek. — Erre nézve a' tisztelt gróf velem egyetérteni látszik; mert hiszen programmájában kötelességül tűzi ki egy olly hírlapnak, minőre most a' magyarnak szüksége van, hogy „a' körülményekhez képest majd halkkal majd gyorsabban izgassa a' nemzeti testet“ (59 l.). — Il n' est que de s'entendre. Nincs az egymást-megértéshez fogható dolog.

Azonban a' nemes gróf másutt örvendő helyesléssel mondja, hogy „a' mult országgyűlés végével hazánk néhány leghűbb, de egyszersmind legegészségesebb velejű fiai bátran kimondák, és e' szerint cselekednek is, hogy az agitatio-nak szüksége ideig-óráig megszűnt“

(47 l.). Ugy látszik első tekintettel, hogy ezen állítás a' fentebb idézettől némileg eltér: azonban nincs a' dologban semmi ellentét, legfőlebb egy kis félreértés, melyet könnyű lesz kiegyenlíteni.

A' malt országgyűlés végével énnekem is volt szerencsém összejöni, 's mint magyar férfiakhoz illik, kiket magánytársalgásban sem érdekel semmi elevenebben, mint a' közügyek, értekezni, részt pedig levelezni édes hazánk állapotjáról többekkel, kiket születés vagy nemzeti bizodalom azon országgyűlésben részt venni engedett, 's kik alkalmasint hazánknak a' nemes gróf által említett leghűbb, egyszersmind legegészségesebb velejű fiai közé tartoznak. — És midőn én, ki körülményeimnél fogva a' dolgok helyzetének ismeretéből kiestem vala, kérdezném: minő véleménynyel 's minő reménynyel avvagy félelemmel térnek haza az országgyűlésről? egyetemesen úgy nyilatkoztak: hogy miután a' nemzet és kormány közti surlódások véget értek, sem ok nincs, sem tanácsos nem volna, a' nemzeti ingerültséget éltetni, 's erőt és időt, mire a' haladás ösvényén olly nagy szükségünk van, az elvégre csakugyan mennyire annyira kiegyenlített mezőn emészteni. Minélfogva úgy vélekedtek, hogy miután a' történeteket nem-történetké isten sem teheti, legjobb a' multat aludni hagyni, a' surlódások folytatását nem provocálni, 's köz polgári életünkben vezérelvül venni, hogy a' jogvédelmi agitatio szüksége ideig-óráig megszűnt. — Ez vala hitök, véleményök. Ellen-

ben azt is kijelentették, hogy miután a' nemzeti lelkesedés négy éven át folytonos feszültségben volt, jellemünk sajátságánál fogva méltán félhetünk, hogy annyi erőnyilatkozás után pihenésre adja magát a' közvélemény, 's re quasi bene gesta megállván, majd ismét alvásra veszteget annyi időt, mennyit jogvédelemre kellett fordítania, miszerint aztán a' jövő országgyűlés kellőleg előre nem készítve találván a' közvéleményt, kénytelen lesz olly kérdések előkészítésével bibelődni, mellyeket készen kell vala találnia. — És ez volt félelmök a' jövődőről. És valóban nem is ok nélkül; mert ha már lélektanilag is bizonyos, hogy minden feszültséget ernyedés követ: nemzetünk jelleméről, magasztos fényoldalai mellett, sokkal inkább példabeszéddé vált a' szalmatűz, mintsem remélni lehetett volna, hogy a' minek elkövetkezését hasonló körülmények között, emberi természetünknel fogva, bármelly nemzetnél valószínűnek gyaníthatók, az épen minálunk fog kimaradni, kiket hajlamsajátság is oda vezet. — Volt még egy körülmény, a' melly e' hitet igazolá. Tagadni nem lehet, hogy voltak köztünk mindig olyanok, 's még ma is vannak, kik a' haladásnak ugyan nem szegülnek ellene: de azt őszintén nem is pártolják; hanem minden lépést bizonyos kényteleniségi nem-akarással tesznek, melly már a' kezdetet végnek szeretné tekinteni 's minduntalan megállapodni. Ugy vagyok értesítve, hogy ezen felekezet az országgyűlés utolsó óráiban, midőn egyetlen kis

beszélgetés egynél vagy másnál három évre irányt határozhat, igen sűrűen hallatá magát, miképen bizony elégedetten térhetni haza, 's minden kívánság, minden ohajtás legalább is három éven át valóságos indiscretio. — Világosnak gondolom ezekből, hogy midőn 'a' körülmények, 'a' nemzet hajlama 's' emberi természet sajátása ezen altatóknak olly hatalmasan kezökre dolgoztak: az aggodalom, mellyet emliték, távolról sem volt alaptalan. És épen innen magyarázható, hogy egy illy hirlapnak keletkezése, minő 'a' Pesti Hirlap lenni szeretne, hahogy ügyesebb szerkesztőre talál, már az országgyűlési körben mint kívánatos említettek; később pedig annak létesítésére, bár sikeretlenül, ép' azon körből lépések is történtek, mint ezt 'a' Pesti Hirlap genesisénél előadám.

E' nézeteket nemzetünk erkölcsi életének az országgyűlés berekesztése utáni állapotja igen szembetűnőn igazolá. A' követjelentési gyűlések, 'a' mellett hogy imitt-amott, de ezt is csak ritka helyütt, 'a' nemzeti haladatosságnak felvillanó sugárai által élénkítették, mondhatni: minden nyom, minden maradandó hatás nélkül enyésztek el; pedig én azon hitben vagyok, hogy 'a' követjelentési gyűlésekben kellene csirára fejleni 'a' jövő törvényhozás magvainak. — E' részben 1840 év 1836-tól nagy mértékben különbözött. Lekerülván szönyegről az erős ingerlők, mik 'a' nemzeti test életizmaait négy éven át feszítették; 's' 'a' kik e' feszülést még talán éltethették volna, kötelességük-

nek tartván nem temni, a' fáradságnak bizonyos neme látszott a' nemzeten előmleni. — — És néhány hónap múlva előkerült a' vegyes házasságok kérdése; 's a' mint minden rosznak van jó oldala, hazánknek leghűbb, egyszersmind leg-egészségesebb velejű fiai határozottan oda nyilatkoztak, hogy ezen kérdésnek előkerülése fogná kifejlődésünk processusát az elalvástól megőrizni. 'S valóban úgy lön.

Ezeknek valóságára nézve bátran hivatkozom mind azokra, kiket itt a' szó megillethet; 's azon következtést vonom ki: hogy a' nemes gróf fenidézett két állítása közt ellenkezés nincs; mert a' kormány ellenében az agitatio szüksége igenis megszünt; de a' nemzetéletre nézve általában nem csak meg nem szűnt, sőt a' nemes gróf is helyesli egy hirlap eszméjét, melly a' nemzeti testet körülmény szerint majd halkkal, majd gyorsabban izgatná. — És én a' nemes gróffal mind a' kettőre nézve tökéletesen egyetértek.

Már most kötelességemnek tartom, kissé fejtegetni, mikép gondolám én a' Hirlapban ezen körülmény szerinti halkságot vagy gyorsaságot egyes kérdések szerint alkalmazni. —

A' Pesti Hirlap 32-ik számának vezérczikkében ügykeztem a' haladási pálya három stadiumát röviden levázolni. Mondám, hogy első stadium: midőn érezzük, hogy a' dolog nem jól van úgy a' mint van, — az agitatio stadiuma; második: midőn meggyőződünk, hogy a' dolog másképp is le-

het—*discussio stadiuma*; harmadik: midőn azt mondjuk, másképp kell lenni, — *cselek és stadiuma*. — És kifejezém meggyőződésemet, hogy minden főkérdésekre nézve az első stadiumon már alkalmasint tul vagyunk, sokakra nézve pedig már a' harmadik stadiumban vagyunk. És az első stadiumon tul levők gyanánt emlitém: az ósiséget, az adót, az örökváltságot, a' birtokjogot, az országos közmunkákat, a' népnevelést, a' királyi városok állapotját. — Ebből látszik, hogy midőn az *agitatio stadiumán* magunkat tul lenni mondtam, nem szóltam a' nemzetéletről általában, nem annak mindennemű közérdekű viszonyairól; hanem szóltam bizonyos főkérdésekről, és — a' mint az egész szövedékből látszik — törvényhozási főkérdésekről.

És itt vagyunk az első osztálynál, melyet a' nemes gróf úgy, valamint én, hirlapi fejtegetésre alkalmasnak itél; t. i. a' törvényhozási tárgyaknál. 'S a' törvényhozási tárgyak kétfélék. Első rendűek, miket kiki saját véleménye szerint a' legelső országgyűlésen teendők sorába tűz; másod rendűek, mik távolabbról intenek felénk. — Ez utóbbiak, nézetem szerint, még nem egészen élték tul az *agitatio stadiumát*: de azért mégis napi-rendűek; mert a' közvélemény nem érhetik meg egyetlen éjnek átfordulatán; 's azért úgy gondolám, hogy illyesekről szólván a' Hirlapban, nem rosszul cselekszem, ha gondolataimat szívenem eresztem keresztül, vagyis részvétre ügyekszem a' szívet buzdítani, miszerint az értelmet *discus-*

sióra ösztönözze; de a' mennyire rajtam áll, soha sem mulasztom el, a' fontolgató értelem köréből kitűzni egy-két elvecskét, melyet csekély nézetem szerint alkalmasnak vélek arra, hogy a' részletek fejtegetésében azoknál, kiknél az alapelv rokon-értelemre vagy elfogadásra talál, irányul szolgálhasson; miután én ugy vélekedem, hogy a' *journalistica* (mikint a' Pesti Hirlap legelső számának *Értekezőjében* megmondattott) már nevénél 's rendeltetésénél fogva csak ephemer hatásra számolhatván, a' hirlapoknak legfőbb érdeme tulajdonképen nem abban áll, hogy elmondják a' szerkesztőnek 's dolgozótársaknak gondolatait, hanem hogy gondolatokra ébresztenek, 's ekkép észrevétlenül működnek, mint a' levegő. E' kérdéseknél tehát jónak véltem, ahoz tartani magamat a' hirlapszerkesztésben, mit a' nemes gróf a' 176-ik lapon ajánl; t. i. hogy a' nemesen érző szív jellegjen ki tárgyakat, miszerint az értelem ingert kapjon felfogni, 's módosítsa és hosszabb időre bizonyos célra kitervezze. — De az első rendű tárgyakkal, azokkal t. i., melyek ha nem hozatnak is talán tisztába a' legközelebbi alkalommal, de véleményem 's mások véleménye szerint is tisztába hozandók lennének, — a' dolog egészen másképp vagyon. Mincket magyarokat kebel fogékonyság 's political conjuncturák az utolsó 15 év alatt hamar érleltek; 's ez érlelésben senki egyesnek nincs annyi része, annyi érdeme, mint gróf Széchenyi Istvánnak.

Itt hát az izgatás korán tul vagyunk. És itt nézetem szerint a' Pesti Hirlap a' szívhez soha sem szól, 's ha szól, elismerem, hogy hibáz; de állítani merem, hogy ez. olly ritkán történik, 's vétkes vagy nem-telen szenvedelmeket ekkor is olly kevésbé ügyek-szik gerjeszteni, miszerint valóban, nem mondom, hogy gyöngédtelen bánás, de legalább rossz tactica volt, ellene annyi bűnváddal, annyi gyanusítással lépni föl, miszerint bizonyára nem a' grófon mult, hogy az élők seregéből már ki nem töröltetett azon hirlap, mellynek megszűntét valódi közcsapásnak tartaná; azért, a' mint látjuk, kezdet óta mindent el is követett életben-tartására!

Ám nézzük, ha ugy tetszik, egyenkint azon tárgyakat, miket az agitatio korán tul lenni elismertem. — Ott van az ősiség. Felhivok akárkit, olvassa meg a' Hirlap 23 's 24-ik számait, nem fogja e találni, hogy ugy a' vezérczikkék mint az Értekező fejtegetései egyenesen a' miké p? mezején, 's korán sem a' képzelet és gerjedelem fegyvereivel, hanem hideg számokkal, a' legaprólékosabb részletekre kiterjeszkedve dolgoznak; hacsak a' dolog fekvésének rövid historiai vázlatát nem venné a' gróf szívhez-szólásnak; vagy pedig azt, hogy miután a' módokról véleményeinket előterjesztők, Deák Ferencz követi jelentéséből idézek néhány gyönyörű sorokat, miket a' gróf szívhez-szólásnak keresztel talán, de én meg vagyok győződve, hogy azon közléssel az ügynek hasznos, olvasóimnak kedves dolgot

tevék, 's ha némelly részben talán az agitatio stadiumába tartozónak ítéltetnék is mind az, mit ennek erőtlen utánzásaul, itt-ott a' hideg számokkali fejtegetésnek utána ragaszték, talán nem hig velejű kapkodás volt; mert (hogy ez uttal csak az ősiségnél maradjunk) e' kérdés olyan, hol a' módokat részletekben fejtegetnünk kell, de fejtegetnünk azon elhatározott akarattal, miszerint a' jövő országgyűlésig a' cselekvés stadiumára érleljük meg; mert Deák is úgy vélekedik, hogy az ősiség mindinkábbi megszüntetésének jövőre a' törvényhozás első gondjának kell lenni. Már pedig midőn valamit a' cselekvés stadiumára akarunk vinni, ismét ki nem kell a' szívet felejtenünk számolásunkból; mert a' hideg ész csak a' rábirás okait mérlegeli föl, a' szív cselekszik; ezt a' psychologusok mind így tartják. Ekkép teljesedik be itt is, mint mindenhol, hogy a' szélek találkoznak; mert a' cselekvés stadiuma az izgatási stadium sajátágában osztakozik.

Hasonló szempontból vette föl a' Pesti Hírlap a' többi kérdéseket is, a' mennyiben már előfordultak hasábjain; mik közül, ámbár bizonyos tekintetben nem egészen a' törvényhozási tárgyak közé tartoznak, hármat kell idéznem, minthogy a' gróf vádjaival szorosabban összefüggenek; egyik: az örök váltság; másik: a' birtoktalanság; harmadik: a' büntetőjog.

Roszalva említi valahol a' nemes gróf, hogy a' Pesti Hírlap a' magyar alkotmányos régi várat

kivülről ijeszti. — E' vádját, megvallom, nem tudom, mire alkalmazzam, hacsak a' Hirlap 13-ik számának úgy vezércikkében, mint Értekezőjében vitatott örökváltsági kérdésre nem alkalmazom, minthogy ott az mutogattatik, miképen a' földesuraknak érdekökben fekszik az urbéri állapotnak szabad egyesség utjáni megszüntetése; mert ha így nem történik, előbb-utóbb a' kötelező törvénynek el kell következnie, 's ez valószínűleg nem lesz olly kedvező, mint a' szabad egyesség. Már ha ezt hiba volt megmondanom: úgy valóban isteni tehetséggel sem volnék képes megnyerni a' nemes gróf tetszését; mert ha most, miután tudom, minőnek kívánná látni a' Pesti Hirlapot, minden más tekintetet félretéve, egyenesen a' végett ragadnék tollat, hogy megkisértem, úgy írni, mikint a' nemes gróf kívánja, talán csak a' kérdéses cikket másolnám le. — Azt mondja valahol a' nemes gróf, hogy aprólékos részletekkel nem bibelődve, a' nemzeti nagy sebeket kellene felhoznom; — és ime! én az anyagi világban legnagyobb nemzeti sebnek tartom, hogy hazánkban a' föld nem szabad, 's nincs szabadság és nincs biztosság a' javak világában. A' nemesi birtokot békok közt tartják 's örökös bizonytalanságban tengetik az ősiségi törvények; a' jobbágyi birtokot megfosztják szabadságától az urbéri viszonyok. És ha szegény e' hon, ha csak egy közép-szerű aratás is inséget, két-három rossz aratás pedig éhséget okoz: azt hiszem, e' sebre nem lehet

találni biztosabb gyógyszert, mint — személyt önkénytől biztosító jó törvények mellett — e' szót: „szabad föld“. — Ha látjuk, hogy a' földnépe nagy részben munkátlan, rest és tunya: ismét hajlandó vagyok azt hinni, adjuk meg neki, a' nélkül, hogy a' földbirtokosnak csak egy fillérnyi kárt is okoznánk, a' szabad földtulajdon varázsingerét, és a' tunyaság szörnyének egyik agyaráát szakítottuk ki. Ha mondják, azon kell lennünk, hogy az alkotmány kiterjesztessék, de a' fenálló formák szerint: ismét azt felelem, mindenek előtt legyen szabad a' föld; mert a' szabad föld egyike a' két oszlopnak, mellyen a' magyar alkotmány jogépülete nyugszik. — Ha olvasom a' nemes gróf tanácsát, hogy az „enyém“ 's „tiéd“ közti viszonynak mindinkább ki kellene vétetni a' patriarchalis viszonynak bizonytalan köréből; ha látom, mikint panaszkodik, hogy újraöntés helyett nyomorult foltozás van napi renden: ismét és ismét azt mondom, szabadság és biztosság a' javak világában! és megmutogatom, hogy a' legroszabb számolás, e' világerejű szónak hatását palástoló féllépésekkel, „nyomorú foltozással“ akarni paralyzálni. — De hiszen elvben a' nemes gróf sem teszen kifogást; csak azt kívánja, hideg számokkal küzdjek, 's ne a' szenvedelem fegyvereivel; és én felhivom a' bíráló közvéleményt, nem a' historiától 's más nemzetek példájától tanácsot kérő hideg számolás szól e' Pesti Hirlapnak örökvéltiséget ajánló cikkeiben? — Vagy azt kívánja a'

nemes gróf, hogy az elkülönzött részek közös érdekeit ügyekezzenek velök a' Hirlap jobban megismertetni? 's nem azt teszi e, midőn a' jogszerűséget a' hasznosság elvével támogatva, mondhatnám mathematicai szabatossággal kimutatja, hogy az örökváltsági szerződést mind a' két félnek érdeke sürgeti? De már ép' ezen kimutatás a' hosszabb időre tervező értelem törvénye szerint megkívánta, hogy a' jövőendővel számot vetve, meggyőződést ügyekezzen támasztani arról, a' minek e' tárgyban a' törvényhozás útján szoros tudományilag mulhatlanul elkövetkezni kell; és ha ezt a' nemes gróf ijesztésnek nevezné, ugy kénytelen volna az önmystificatiót is pártolni, mellynek mégis egész életén át legszilárdabb ellensége volt. Én részemről azt gondolom, semmire sincs nagyobb szükségünk, mint körülményeink ismeretére; és ha valamelly kérdésre nézve a' szentségtelen jövőendőt valószínűleg előre láthatjuk, a' legszerencsétlenebb öncsalódás volna, bezárni szemeinket az időnek tanácsa előtt, csak hogy a' kegyelemosztási szint legyezhessük. Nemes Pest vármegye egyik gyűlésében minden political színezetűek egyetértésével közakarattal elhatározottat, jövő országgyűlésen az urbéri állapot expropriatiójára indítványt tenni; 's én senkit sem láttam az egész teremben, ki a' dologban kívülröli ijesztgetést látott volna, még kevesbbé láttam olly gyáva haszon-talan embert, ki — a' gróf mondása szerint — maga adná meg magának a' consilium abeundit, 's a' csá-

szárfürdőbe (de nem Budára) indulna. Én illyeseket nem ismerek; de ha csakugyan vannak: tiszta szívemből ohajtom, minél hamarabb adják meg magoknak a' consilium abeundit a' hazafiak soraiból, — mit fetreng a' bélpoklos egészséges emberek közt! én ezeket marasztgatni ép' olly hibának, mint maradásukat szerencsétlenségnek tartanám.

Nézzük már a' birtoktalanság kérdését, mellyről szólásom modorát a' nemes gróf annyi gúnynyal veti szememre. — A' Pesti Hirlap 9-ik számában elő van hozva azon állapot, mellyet a' jogtudósok nyelvén kell megneveznem, nehogy szavam alá ismét más értelmet tegyen a' gróf, t. i. az *incapacitas possessorii*. — Erre a' nemes gróf mindenek előtt akármellyik legközönségesebb bécsi alma-körteárusnő által szeretné tudtomra adatni (3581.), hogy Napoleont csak a' consulságig kísértem, mert hiszen az 1840: IX t. cz. 7-ik §-a (?) szerint mindenki szerezhethet urbéri ingatlant Magyarországon. — Nem tudom, hol lehet a' művelt emberek közti polemiának ezen hangjára szert tenni; 's megbocsát a' nemes gróf, ha e' felvillanást ő nála is sokkal inkább véletlennek tartom, mintsem hajlandóságot éreznék magamban, ezt is azok közé sorozni, mikről hálás érzettel mondom el, hogy a' nemes gróftól tanultam. Azért csak röviden annyit válaszolok: hogy nem csak azt tudom, miképen urbéri ingatlant szerezni mindenkinek joga van; hanem azt is tudom, hogy joga van azon ingatlantól robotra is járni, dézmát is adni

's a' többi, kinek illyesekben kedve telik; de már azt, hogy ennek mi köze az incapacitas possessorii-hoz, olly kevésbé tudom megfogni, mint azt, mikép kerül gróf Széchenyi István epochális könyvébe a' bécsi kofa. — Mondja továbbá a' nemes gróf (359 l.), hogy „az ősiség csak egy hajszálon függ, és bizonyosan le is szakad, hacsak az által meg nem erősödik, hogy jacobinus sapkát vonnak hegyibe, mikor aztán a' 9-ik számban lamentáló öreg szerezheth magának untig valót, ha pénze lesz, minthogy ingyen elosztatni a' hazát és minden szerzeményt a' sült galambot váró tunya, tudatlan, hóbortos színezetűek közt egyenlőn, soha nem vala senkinek szándoka, azokat tán kivéve, kik—.”

Ez aztán, érdemes olvasó, ama' hideg számokkal dolgozó értelem szava; ez a' cherubi modor, melly indulatot nem költ, és szenvedelmet nem ingerel; ez a' nagy vezéri tactica, melly a' nemzeti erőket vállvetésre édesgeti! — Minden esetre szükséges a' nemes gróf szótárával kissé megbarátkoznunk, nehogy félreértsük ő méltóságát, kinek ugyis annyiszor van szerencsétlenséggel félreértetni. Midőn a' nemes gróf e' kifejezésekkel él: tunya, tudatlan, hóbortos, hig velejű, nemzetgyilkoló, jacobinus 's a' többi 's a' többi, ezzel csak azt akarja mondani, hogy nincs velünk egy véleményen. — A' mi a' ja.

cobinus sapkát illeti: annyit tudok, hogy ezen főveg Magyarorszáiban — istennek hála! — nincsen divatban; de azt is tudom, hogy ha gyakran látnók illy kihívólag félreccsapva a' grand seigneuri tollas barettet, mint a' mikép azok hordták, kikről irva van, hogy sem tanultak, sem felejtettek: bizonyosan nem másé lesz az érdem, mint a' királyhoz és hazához tántorithatlanul hű magyar törvényszerűségé 's keleti komolyságé, ha Phrygia divatba nem jó. — Nem jó pedig, még illy provocatiók ellenében sem jó; azonban méltóztassék mégis a' nemeskeblű gróf megengedni, hogy őt Schiller-nek egy versére emlékeztessem: „Der Mensch versuche die Götter nicht! —

A' mi az ősiséget illeti: nagyon tisztetem a' nemes gróf hitét, miszerint azt már csak egy hajszálon függőnek tartja; minélfogva az ellenei szólást is szükségtelennek, sőt úgy látszik, károsnak hiszi. Isten adná, hogy e' hit, mellynek valóságát annyira ohajtjuk, a' közvélemény hite volna már! Azonban előttem seküsznek a' mult országgyűlési irományok, 's ott azt olvasom, hogy 1839-iki november 2-kán (valóban nem régi idő) a' pénzbeli elmarasztalást magokban foglaló ítéletek végrehajtása kerülven tanácskozás alá, minthogy az 1836: XV t. cz. azt rendeli, hogy az árverés útján szerzett nemesi ingatlan vagyon a' legtöbbet ígérőnél birói zálogképen marad, Deák kifejté, miképen ezen törvénynek illy állásban a' közbitel emelésére kívánt sikere nem lehet; mert olly vagyonba,

mellynek minden órán kiáll a' rudja, pénzét szorgalmát olly mértékben, hogy annak kellő gyümölcsét vehesse, senki örömet belé nem öli; — minek következtében szavazatra tétetett a' kérdés: kívánják e a' rendek, hogy az árverés-utján megveendő nemesi ingatlan birtok bizonyos idő után örökre maradjon a' vevőnél? Örökre, és így e' részben az ősiség eltörlésére, mindössze tisztán csak 14 megye szavazott. — És pedig valóban az ősiségről vala szó, a' mint csak az ungi követnek (Bernát Zsigmondnak) nyilatkozásából is kitetszik, miszerint ha valahol, Ungban olly régi családok vannak, mellyek magával Árpáddal osztoztak: mégsem irtóznak a' feudalismus ezen tapadékat egy tollvonással kitörölni alkotmányunkból. — Az ősiség ellen az 1836-iki országgyűlésen csak 10 megye szavazott, 's ezeknek száma 1840-ig csak négygyel szaporodott; minélfogva én valóban nem látom a' dolgot hajszálon, sőt inkább igen vastag hajóhuzókötelet látom függeni, miszerint még alkalmasint nem felesleges foglalatosság ezen kötelet koptatgatni. — Azonban ha az említett magyarjogtudós hécsi „csarnok-hölgy“ egy magyar halkufárral találkozónék: ez talán megmagyarázná neki, hogy az incapacitas possessorii-nak az ősiséghez 's ennek amához semmi köze, úgy hogy az ősiséget el lehetne egy tollvonással törölni, 's az incapacitas mégis megállhatna; és viszont el lehet ezt törölni, a' nélkül hogy az ármányos ősiség legkisebb csorbát is szenved-

ne. — És itt fekszik az ok, miért gondolom én, hogy a' tisztes öregnek „lamentatiói“ talán nem egészen haszontalanok, ha a' birtokjog megadására csak egy pár embert is hajlandóvá tettek azok közül, kiknek utasításából még ezelőtt másfél esztendővel 36 vármegyének követei az ösiségfentartására szavaztak. —

Igen de azt mondja a' nemes gróf: „olgy tárgyakat, mellyek felett már-már ki lehet tűzni a' diadali dandárt, nem jó a' Corpus Juris tömkelegébe visszavinni“ — Mire azt bátorkodom felelni: hogy *in hoc regno consuetudinario* igen nagy támaszt ad minden kérdésnek a' törvényszerűségi *praesumptio*; 's ha valami alól ezen gyámszékát sikerült elrántani, talán csak ép' ez által tétetik olly karba, miszerint ki lehet felette tűzni a' diadali dandárt. Azonban én az *incapacitas possessorii* kérdését ollyannak tekintem, melylyet minden haladék nélkül, a' törvényszerűség legszigorúbb megtartásával, jóra dönten, törvényhozási közbejövetel nélkül is csak minnagunktól függ; 's midőn ezt, egyszersmind pedig törvény és szokás közti ingatag állapotunkat egy, nézetem szerint igen világos példában ügyekeztem kitüntetni, korán sem vittem semmit vissza a' Corpus Juris tömkelegébe, hanem csak egy kis ingert ügyekeztem adni a' közvéleménynek, hogy még azon akadályon is tullépjen, melly a' bizonyos és elismert hasznosság daczára, a' csomó megoldását mindekkorig gátolá. — De tegyük föl,

hogy haszontalan dolgot művelék csekély kis figyelmeltetésemmel: azt mégsem hiszem, hogy el-
lene a' piaczi gúny helyén lehetne; még kevesbbé
hiszem, hogy helyén volna a' légből kapott birtok-
elkobzási gyanusítgatás 's azon ördögnek falramá-
zólása, melly ha illy provocatiókra csakugyan meg-
találna jeleuni, a' tréfát gonoszul megtorolhatná. —

Ezek szerint az idézett kérdéseknél nézetem
az volt: hogy előadásaim modora akkép változzék,
a' mint azokat egy részben az első stadiumot már
tulélt, vagy pedig még tul nem élt törvényhozási
osztályba; más részben pedig a' törvényhatósági
autonomia cselekvési mezejére tartozóknak véltem.

— Hasonló szempontokból vettem föl a' bünte-
tő jogi kérdéseket is. — Hogy e' tekintetben dol-
gaink nem jól vannak így a' mint vannak, hogy a'
személynek igényei elsőbbek, fontosabbak, mint
más akármi, egy szívvel lélekkel valljuk mindnyá-
jan; e' részben tul vagyunk az izgatáson; de mi-
nél általánosabb a' szükség érzete, annál sürge-
tősb kellék, hogy az alapelvek iránt a' közvéle-
mény tisztába jöjön; mert rendszeres munkáról
van szó, olyauról, mellyben az alapelv mindent
határoz. Téveszszük itt el az első lépést, 's a' lo-
gikai következetesség egy épületet rak reá, melly-
nek falai közül talán századokig nincsen menek-
vés; mert rendszer görcsös erővel ragadja meg
a' társas élet ezer viszonyát, belészövődik minden
ágaiba, körülgyűrűzi ezer rétesen mint egy óriás-
kigyó; és hasson meg bár idővel a' tisztább gou-

dolkozás, hasztalan bontunk le egy közfalat, hasztalan oldunk egyes hurkokon, hasztalan sikamlunk ki egy-két gyűrűzet szorongásiból; rendszert, ép' azért, mivel rendszer, foltozva javítani gyermekgondolat; ha valahol, itt igaz, mit gróf Széchenyi mond: hogy gyökeresen 's nem mindig mázolván foltozva kell reformálni. — A' rendszeres törvényhozás imé' kényes természete birta reá a' nemes gróf által magasztaltatni szokott angol fajt, hogy — igen kevés kivétellel — a' codificationnak ellensége lenne, 's csak a' szokásos törvényhez ragaszkodnék; mert azon véleményben van, hogy valamint minden egyébnek, úgy a' büntetőjognak is együtt kell fejleni a' népnek jellemével, szokásaival, erkölcsével, melyekben soha nincs állapot; 's így nézetök szerint amannak sem szabad megállapodni, hanem együtt kell fejlenie a' nemzet napontai fejleményével. Innen van, hogy egy angol vagy amerikai törvénytudónak egy egész könyvtára van szüksége, csak hogy hazája büntetőjogában honos lehessen; 's a' „rabulismusnak“, melyet a' nemes gróf annyira utál, hogy felhabzó szenvedély és harag nélkül még csak nevét sem képes említeni, tágasb mező nyílik, mint más akárhol. Én nem ócsárlom az angol fajnak e' véleményét; mert neki nem méregették soha gyámorvosi mindentudósággal cseppenként, drachmánként ama' lelki táplálékokat, melyek nélkül a' közszellem ki nem fejlődhetik; 's azért e' közszellem istenmelege éltetőn is hatja át institutióinak vérereit, és megóvjá a'

gyakorlatot mind attól, a' mi „rabuláinak“ poros könyveiben borzasztó vagy nevetséges foglaltatik, míg a' „művelt“ Poroszthonban, hol a' nevelés Európában legterjedtebb, de közszellemnek még csak hire sincs, a' rendszeres büntetőtörvénykönyv mellett még az embereket kerékbe törik. — Azonban ép' azért, mivel a' szellemet, melly az angol fájnaál a' zavaros szokás tarkaságából egy rendes életet idéz elő, körünkbe nem lehet átültetni, 's tán ép' azért nem, mivel vezéreink a' nap sugarát is drachma számra szeretnék beteg szemeinknek ki-
juttatni, — az angol rendszertelenséget ránk nézve igen rosznak tartanám. — Rendszer kell tehát; de rendszerre nézve, mint mondtam, minden az alapelvtől függ. — Már én gondolkoztam e' tárgyak körül, szétnéztem a' bölcselkedők elméleteiben, és megvizsgáltam az élet jeleneteit, megfontolgatám, minő eredményt idéztek elő az elméletnek kísérletei; és megvizsgálám nemzetünk e' részbeni állapotjait; és midőn az élet ezer torokkal kiáltá felém, hogy büntetőrendszerünkben a' mennyi lépés, annyi tévedés; midőn látám, mikint merítették ki az embertelenséggel határos szigorúság 's a' rettetés komor rendszere, ép' ugy valamint a' leglelkismeretesebb pontosság, minden legkisebb siker, minden legkisebb eredmény nélkül; midőn betekinték történeteink évkönyveibe, és láttam, mikint vesztegel a' nép műveltségi tekintetben századok óta mozdulatlanul, erkölcsben pedig súlyed naponkint: könnyű volt ugyan átlátni, mikép ez

állapot büntetőjogunk fonákságából egyedül ki nem magyarázható: de ha megfontolám a' kölcsönhatási kapcsolatot, melly a' néperkölc's törvények között szembetünőleg mutatkozik, lehetlen volt meg nem győződnöm, mikép büntetőjogunknál maga az alapelv gyökerében hibás, és foltozásokkal javíthatlan. Ezen meggyőződés következtében, csupán azon kéréssel, hogy alkotmányos nemzet tagja levén, legyen szabad, igény és követelés nélkül, más vélemények mellett az enyéimnek is állani, előadám azon elveket, miknek alaposágáról éveken át tartott fontolgatás után lelkemben meg valék győződve. És nem érdemelném meg, hogy alkotmányos nemzet tagja legyek, ha arról, a' minek alaposágáról mathematicai bizonyossággal meg valék győződve, másokat is meggyőzni nem törekedném. — Azonban hogy állott e' részben a' közvélemény? Ismerem az országgyűlési munkálatokat, ismerem a' törvényhatóságok utasításait, ismerem azt a' felületességet, mellyel sokan, kiknek idejük vagy kedvök nem volt e' bonyolodott tudománynyal bibelődni, elcsépeelt szó-járások vágáskörében tekintélyes homlokredőzet-tel mozognak, miszerint a' legvastagabb önmystificatio nélkül lehetlen volt nem látnom, mikép a' közvélemény oda hajlik, hogy ha a' törvényszéki bírák állandósíttatnak, botok 's fogságnapok száma meghatároztatik, 's célirányosabb tömlőczők építtetnek, a' büntetőrendszer-javítás be lesz végezve. — És ez boldogtalan egy tévedés! Ennek

ellenében két czélt tűztem ki a' Pesti Hirlapban magamnak e' tárgyra nézve; egyik: azon alapelveknek elfogadást szerezni, mik nélkül, ugy hiszem, nincs e' téren üdvösség, elannyira, hogy jobbnak tartanám, ha még egy ideig törvény nem hozatnék, mint más alapokra építve hozassék; másik: a' törvényekben felfalálható, de hanyagság 's politikai érdekek által eltemetett jogszerűségeket tisztába hozva, oda hatni, hogy a' törvényhatóságok, törvényes hatalmoknál fogva, tegyenek olly lépéseket, mellyek a' törvényhozásnak amaz üdvös elvekre alapítását előkészítsék. — E' végre azonban tisztán és leplezetlenül föl kellett tární a' mostani rendszer gyökeres hiányait; mert csak így lehet elérni, hogy haszontalan, sőt káros foltozás helyett gyökeres javítás következze, mint-hogy ennek a' körülmény- és tárgyismeret nélkülözhetlen föltétele. — Ezen felfogásból önkényt következtet, hogy az értelem okait a' szív gerjedelmével kellett támogatnom; mert ha valahol, bizonyosan itt e' mezőn áll, hogy hiú bölcsesség, melly okosság mellől az emberszeretetet, vagy pedig viszont, kifelejtette.

Legyen már szabad szerényen kérdezmem: miket a' Pesti Hirlap ezen (ott is világosan kifejezett) szempontokból a' büntetőjog körében fejtegetett; 's mik — minden igénytől távol mondom — már sem hangzottak el egészen gyümölcstelenül, olly „puhaszívű ábrándozások“ e, miszerint a' 24 éves megtámadás azokat (a' gróf sza-

vaivalélve) afféle magyar rodomantádokkal vélné ledönthetni, 's ellengyámokok hiányát gúnyoló szeszélylyel kipótolhatni? Pedig ez a' modor az, mellynek utánzására olly szoros tudományilag ösztönöz a' gróf, hogy emberi gyarlóságomnál fogva szinte munkámba kerül el nem tanulni. — Nevezetesen: a' Pesti Hirlap a' büntetések módjairól szólva, ügyekezett okokkal megmutatni, hogy a' verés jogtalan büntetés, de czélszerűtlen is; mert 1) nem javítja a' bűnöst; 2) nem oktat másokat; 3) a' bűnöst nem csak el nem rettentí, sőt legtöbb esetben még elfásultabb, edzettebb gonosztevővé változtatja; 4) másokra is elrettentő példaúl egyáltalában nem hat. — Ezen okok mellett hivatkozott a' Pesti Hirlap egy részről saját tapasztalásunkra, miszerint 1000 év óta bottal büntetünk, a' nélkül hogy sikerét tapasztalnók; mert büntetőrendszerünk sem javítólag sem elrettentőleg nem hat a' tömegre, 's a' tömlöczök napról napra tömvébbek, pedig nagyobb arányban, mint minőben a' népesség növekedik; más részről hivatkozott más nemzetek példájára, miszerint a' verés, mint célra egyáltalában nem vezető büntetés, olly tartományokban is eltöröltetett, hol a' lakosok nem kevesbbé állatiak, mint minálunk; példaúl Jamaicában, hol néhány év előtt még kény és kedv szerint korbácsolt rabszolga volt a' népességnek igen nagy része; — és hivatkozott arra, hogy ha valahol, bizonyosan minálunk javasolják a' körülmények a' botoz-

tatás eltörlését, minthogy a' büntetésnek ezen neme itt nem csak a' szégyen bélyegét veszítette el, mivel a' veréb-nem-öléstől egész az uton-álló-rablásig mindent, de mindent bottal gyógyítottunk; hanem még (különösen a' magyarnál és oláhnál) bizonyos elfásult hetykeséget szült, úgy hogy a' botnak szisszenés nélkül kiállása már a' férfias néperények közé tartoznék; — végre, mivel a' tudományból és tapasztalásból merített okok ellenében a' szójárásokban erős slendrián mindig a' nép állatiasságának elcsépelt szalmájával szokott előállani, a' Pesti Hírlap a' történetekre hivatkozott, hangosan bizonyítókra, hogy a' büntetőtörvények szelidülésével az erkölcsök szelidülése karöltve jár; — ügyekezett megmutatni, hogy a' melly nemzetnek törvényei durvaság, állatiasság bélyegét viselik, annak nem lehet állatinak nem lenni; mert törvény a' leghatásosabb nevelő, törvény a' nemzet erkölcsi állapotjának egyik leghövebb kútfeje, miszerint a' ki a' botoztatásnak célirányosabb büntetésre átváltoztatását a' nép műveltségétől akarná felfüggeszteni, hasonlítna ama' jámborhoz, ki felfogadja, hogy vízbe nem megy, míg uszni meg nem tanul. — És mind ezekből mit következtetett a' Pesti Hírlap? valljon azt e, hogy a' puhaszívű ábrándozásnak egy fölhevült pillanatában töröljük el a' botot, a' nélkül hogy javításra úgy valamint példaadásra sikeresebb büntetést tennénk helyébe? Gondolom, illy bolondnak csak senki sem tart (kivevén a' nemes grófot, mint mindjárt

meglátjuk). Következteté az, hogy a' törvényhozás útján célirányosabb büntetéseket kell kiszabni, 's a' fogházrendszert és börtöni disciplinát azokhoz alkalmazni; addig pedig, célirányos fogházak hiánya miatt többet tenni nem lehetvén, tegyünk bűn és politialis vétség vagy hivatalos hanyagság között különbséget 's műveltség és polgári állás szerint kivételeket: tehát ne botoztassuk például a' falusi bírót akármilyen kis elmulasztásért, csak úgy könnyedén, és ne botoztassunk, vesszőztessünk nyilvános piacokon; mert a' büntetőrendszert nem csak a' bűnös iránti viszony szűk szempontjából, hanem leginkább azon hatásából szükség tekinteni, mellyet a' néperkölcsekre gyakorol. — Ennyi volt a' Pesti Hirlap javaslata, és — istennek hála! — nem egészen haszontalanul.

Már most lássuk, miként hangzanak a' nemesség grófnak számtudományi bizonyossággal kimért logicateljes ellenokai, mikkel megbizonyítandja, hogy ez mind puhaszívű ábrándozás, melly a' magyart sirba dönti, és meggyilkolja a' nemzetet. — Halljuk csak! „Huszonötöt kap egy szerencsétlen; 's betű szerint nadrágukba esik szivük, és az igen is cifra poroszlók, kik alkalmasint becsületes, szinte szegény, de jóviseletű emberek, mint igazi ördögök jelennek meg a' szívandalgó, szép theoriákban elmerült embereknek, 's volna csak hatalmuk — mert hiszen ez ugyanazon laj-

torja, mellyen Marat és Robespierre kezdték pályájukat — és a' szennyes rongyokba burkolt, sápadt elfonnyadt arcú rabok, kik mint megannyi ártatlan áldozatok jelennek meg a' romlott vagy spartacusi képzelőtehetség tükreiben, a' rabok mondom nyernék a' czifra öltözetet, 's alkalmasint a' poroszlók a' huszonötöt, 's háta' tanács, melly illy embertelent rendelt, valljon mit nyerne még az? tán az utolsó viaticumot" (237—238 l.). — — — És im a' hideg kiszámítás, melly a' Pesti Hirlap okoskodásait porba dönti, im e' puha- és keményszívű ábrándozástól 's minden képzeleti rajongástól ment tudományos modor, mellyel a' Pesti Hirlap modora roszaltatik! — Nem gondolom, hogy ezen ábrándok ellen czáfolgatásra szükségem legyen, 's ha volna is, kötelességemben áll hallgatni; mert illynemű fejtegetésekbe könnyen becsuszkodhatna valami, a' mi ellenkeznék a' tisztelettel, mellyel a' nemes grófnak szívem mélyéből adózom. — Azért tehát a' nemes gróf modorában csak ennyit kiáltok fel: éljen a' hideg kiszámító logica!

„Statariumról szól valaki — folytatja tovább a' nemes gróf — és vagy elájulnak, vagy olly indignatióval fordítanak hátat, hogy majdnem az kerül statarium alá, ki se nem rabolt, se nem ölt, se nem gyújtogatott, és kit inflagranti meg sem

csiptek — — hanem ki — azt meri állítani, — — hogy statarium még néha tán szükséges, míg polgári lét, *nevelés*, megigazitott közvélemény, 's illy felette hasznos, sőt tán nem egészen szükségtelen előzmények az illy irtózatokat, más és humanusabb óvszerek által gyökeresen kipótolva, tökéletesen és örökre szükségtelessé nem teendik.“ — Ebben, a' phantasmagoricus előzmény után (és éljen a' hideg kiszámító logica!) rejlik a' tárgyról is valami, mire csak röviden azt jegyzem meg, hogy a' statariumnak irtózata nem a' halálos büntetésben áll, mert ezt más törvényszékeink is ítélnék; nem is abban, hogy a' statarialis bíróság rögtön ítél, mert ezt a' lehetőségig minden törvényszéknél ohajtanók; és nem is abban, hogy a' bírák nem szótöbbséggel, hanem közmegegyezéssel ítélnének, mert ez jól rendezett bírói eljárás mellett az angol eskütszékek jelesebb sajátságaihoz számíttatik; hanem abban állanak a' statarium irtózatai: hogy a' vádlottnak védelem nem adatik, és a' bírói eljárásból minden hiányzik, mit akár a' faggató akár a' vádló rendszerre épített büntetőjog bírói kény és bírói embergyarlóság ellen valaha felállított; — és ezt nem gondolom hogy a' népnek bármilly állatiassága nem mondok megkívánhatná, de csak menthetné is. — Egyébiránt, a' mi a' nevelésnek mint szükséges előzménynek említését illeti: legyen szabad egy részről megjegyezmem, hogy a' jól

rendezett büntetőjog a' nevelő institutiók közt nem a' legutólsó helyen áll; mert, ismételem: a' büntetőjog hatásának nem csak a' büntetendő bűnösökre, hanem az egész néptömegre kell számítva lenni; mert a' minden önkény elleni személyes bátorlét, melyet csak a' büntetőjog nyújthat; mert bűn esetében lehetőleg bizonyos és gyors büntetés, melyet a' nyilvánosság által ébren tartott közvélemény mintegy igazolt 's megerősített; mert ezen nyilvánosság és a' tetteleges részvét a' büntetőjog kiszolgáltatásában, melyet a' szabad népek főkincsöknek tekintenek 's a' t. — mind megannyi nevelőintézet, melly a' népjellemet tisztítja, 's bizonyos önbecsülést ébreszt, az erkölcsiségnek leghatalmasabb dajkáját. — Más részről legyen szabad azt is megjegyezmem, hogy ha a' nemes gróf a' nevelést csakugyan szükséges előzménynek tekinti: miért akarja mégis azt political jogoktól függeszteni fel? miért tagadja, hogy a' népnevelés nemzeti sakkjátékunkban a' most teendő legelső vonás; 's miért akarja útját állani népnevelésre célzó zsenge vállalatainknak, miket olly anyailag ápol anynyi őszinte kedély? — De hiszen erről alább egy-két szót. — Most a' büntetőjogi kérdésekre nézve még csak annyit kell megjegyezmem, hogy midőn a' nemes gróf torturák elleni felszólalásomat a' 243-ik lapon azért roszalja, mivel azokat naponkint kevesedő kivételeknek tartja, nagyszerű foglalatosságai miatt alkalmasint nem volt ideje, vagy nem érzett magában kedvet és hiva-

tást, a' dolog gyakorlati oldalával megismerkedni; különben nem futott volna el figyelme elől a' Pesti Hirlapban gyakran ismételt azon észrevétel, hogy a' torturák, et quidquid eo pertinet, nem kivétel, nem is személyességeknek beszámítható; hanem azon faggató rendszernek mellőzhetlen eredménye, melyet én a' büntetőtörvénykönyv kidolgozásában gyökerestül megváltoztatva látui ohajtának, 's ép' ezért tartottam 's tartom szükségességeknek azon, életből merített eleven fejtegetéseket.

'S im! ezekből áll, mi a' Pesti Hirlap módorának a' törvényhozási tárgyak osztályára nézve igazolására tartozott. Egyes tárgyaknak a' nemes gróf egyes megtámadásai nyomán fejtegetései némileg túl vittek azon osztály körén; de ép' ennél fogva gondolok a' másik két osztályra nézve rövid lehetni.

Vezérelvem, mint mondtam, az volt: hogy a' modort egyes kérdések állapotjához kell alkalmazni; legyen — gondolám — a' szó melegebb, hol figyelemre, részvétre kell gerjeszteni; legyen szárazabb, taglalgató, a' hol részletes fejtegetésekbe bocsátkozik; és ismét támogassa az ész okait a' szívösztonök gerjedelmeivel, midőn cselekvésrebuzdítás kerül szőnyegre; mert szívöszton nélkül nem csak nemes tett, de még csak tett sem születik általában. — És nem szükség talán fejtegetnem, hogy a' második osztályban, tudniillik a' törvényhatóságokban, fordultak 's min-

dig fordulandnak elő tárgyak, mellyek az első, — mások, mellyek a' második vagy harmadik, — mások ismét, mellyek — mondhatnám — mind a' három stadiumba tartoznak: miszerint ha valahol, bizonyosan itt e' mezőn kell talán a' hirlapoknak akkint működni, mint a' nemes gróf a' 176-ik lapon elméletileg tanácsolja, de gyakorlatát a' Pesti Hirlapnál mégis gáncsolja; t. i. hogy „a' szív jeleljen, a' szív sugjon, de a' kormányzó ész irányozzon, módosítson, tervezzen bizonyos célra;“ mihez én még azt gondolom hozzá tehetni: hogy mit a' szív sugott, az ész tervezett, annak véghezvitelére a' szív buzdítson; erre pedig nálunk magyaroknál alkalmasint nem kis szükség van, miután országos és megyei és városi levéltáraink és annyi megbukott vállalatok ezer torokkal kiáltják, hogy lelkesedésre könnyen ébredünk, 's a' „mikép?“ kérdését is értelmes tervezgetéssel kidolgoztatni nem resteljük; de ha ez megvan, értelmesen kidolgozott terveink legnagyobb részben a' cselekvés stadiumában elhervadnak; mert kevés, mondhatlan kevés köztünk a' kivitelnek vasakarátú embere, minőt gróf Széchenyi Istvánban tisztel a' hon. — A' kivitelbeni említett hanyagság még törvényeinkről is áll, mikép a' Pesti Hirlapban már több ízben — 's gondolom, sem szükségtelenül sem haszontalanul — érintve volt.

Végre még mi a' harmadik osztályt, t. i. a' köz polgári életet testületeknél és egyeseknél illeti: elismerem, hogy ez osztályba tartozó tárgyak-

nál a' szívhez-szólás — ha úgy tetszik, izgatás — igen gyakran fordul elő; ez azonban a' tárgyak természetében fekszik, miszerint hibává, vagy épen bűnné csak az által válhatnék, ha olly gerjedelmeket költene föl, mellyek vagy magokban, vagy a' köz nemzeti életre kártékony hatásuknál fogva, veszedelmesek: ellenben, csekély nézetem szerint, talán roszalást nem érdemel, ha olly irányban hat, melly a' köz nemzeti élet irányával megegyezik, 's olly véleményre, gondolkodásra, cselekvésre ösztönöz, mik az egésznek összhangzatos kifejlését előmozdítják, legalább annak gyűrűzetébe beléillenek.

Ez osztályba tartoznak mind azon czikkek, mellyekben a' polgárisodás igényei, a' jogszerű szabadságérzet, törvényesség, rendszeretet, erkölcsiség 's magasztos honszerelem valának czélul kitűzve. Ha talán egyik vagy másik czikknek elve vonatnék kétségbe, örömet megkisértendem a' védelmet, 's okoknak örömet is engedendek; de modor tekintetében, úgy hiszem, nem kell muto-gatnom, hogy illy tárgyak körül a' szívhez-szólás egészen helyén van; mert hiszen épen a' szív körébe tartozó dolgokról van többnyire szó. — De ide tartozik a' megtámadásnak egyik főpontja, hol talán legkézzelfoghatóbbilag bebizonyítá a' nemes gróf, mikép könyve nem egyéb, mint egy bosszankodási syllogismus, minőt, ha annyi sok talpraesett, bár kétségbe senki által nem vett classicus gondolatoknak és genialis eszmetöredékeknek kíséretében nem jelennék meg, csak a' rémületig

felcsigázott képzelőtehetség előzményére rakhatna az önmagát mindig több és több haragba belédisputáló szenvedelem. — Ezen főpont az irgalom tárgya körül forog.

Hogy az emberszeretetnek megvannak a' maga igényei, 's társas életben a' magános erény sokszor a' szentségtelen pillanat tettekre szólítja, miket a' számoló statusgazdálkodás elmélete roszalni tanít, de joggal csak akkor roszalhat, ha el nem mulasztá, megnyitni eleve a' kútforrást, és létre hozni az intézeteket, mik ama' pillanatnak elejét veheték, — ebben a' nemes gróf velem, remélem, egyetértend. — És én azt gondolom, hogy a' napi eseményeknek is szánt hirlapok, bárha még oly nagy cél felé legyenek is irányozva, bárha még oly magas szempontot tűztek legyen is ki magoknak vezércsillagul, a' philanthropismus igényeit hallgatással nem mellőzhetik. Tehetik ezt egyes célnak szánt folyóiratok; teheti ezt egyes különös eszmének organumául született journalismus, mint Angolhonban csaknem minden egyesületnek van illy organuma; de nem illy hirlap mint a' mieink, 's ezek közt egyike a' leggyöngébbeknek, mellyet énnekem van szerencsém vagy szerencsétlenségem szerkeszteni. És én őszinte vallomást teszek: hogy, gúnyoljon bár a' nemes gróf misericordianus fraternek vagy a' minek tesszik, míg a' Pesti Hirlapot szerkesztendém, a' társas élet philanthropicus részét sem lapjaim körén alól sem lapjaim körén kívül fekvőnek tekinteni

soha sem fogom. De arról is jót merek állami, hogy ha akár olly nyomorenyhitő intézet javára emelem szózatomat, melyet az okos emberszeretet gondolt ki azoknak gyámolítására, kik magokat gyámolítani tehetetlenek; akár pedig a' meg nem előzött inség enyhítésére hijam fel a' felebaráti szeretet irgalmasságát: birtokmegtámadást 's munkátlan henyesség pártolását senki sem fogja szavaimból kivonhatni, hacsak valaki nem akad, a' ki jónak látná, tacticául venni föl, hogy különben soha senkinek eszébe nem jutható fonák fogalmakat rakjon az egyszerű szavak alá, 's e' szerint zavart csináljon, csak hogy a' zavart arra foghassa, kit zavarcsinálónak tetszett jóslania.

Mindenek előtt mi azt az egyes sebeket kötöztető misericordianus fratert illeti, kiről mondatik, hogy vezér ne akarjon lenni, és viszont (102 l.): ez a' vezérségi szemrehányás annyiszor fordul elő a' nemes gróf jeles tollából, annyiszor emlegettetik: hogy minő bűn, másokat vezetni akarni ahoz való tehetség nélkül, miszerint meg kell mondanom: 1) hogy a' közvélemény vezetésében a' vezéri hivatal nem önajánlkozástól vagy kegyelmes kinevezéstől, hanem választástól függ: itt tehát hasztalan akarna valaki vezérleni, kitől a' közvélemény nem akar vezéreltetni; sőt ha valakit vezérének elválaszt is a' közvélemény, mihelyt a' választott érezni kezdi, hogy ő vezér, 's ahoz képest cselekszik is, azonnal letéttetik hivatalából. 2) A' Pesti Hírlap szerkesztőjének valami vezéri

szerepről ábrándozni, soha esze ágában sem volt, hacsak azt nem akarnók elvül venni föl, hogy minden hirlapszerkesztő, kinek hite 's véleménye van, kinek lapja nem pusztá másoló. gép, vezérnek akarja magát fölvetni. Hirlapok organumai a' közvéleménynek, 's organum és vezér nem egy dolog. Nem is tudnám, honnan e' gúnyos példázgatás, hacsak a' vezérczikk eszméjéből nem. Megengedem, hogy e' czim nem a' legszerencsésebb eszme volt, 's olly kevés erőt is helyezek benne, hogy méltóztassék a' nemes gróf más alkalmas czimet tanácsolni, azonnal örömet elfogadom; hanem annyit mondhatok, hogy minden igény nélküli ártatlan gondolat volt, melly semmit sem akart mást mondani, mint hogy a' vezérczikk olly czikk, melly a' hirlap azon számának irányát és specialis célját kimutatja, melly vezére a' hirlap azon számábani cikkeknél, de más semmi és senkinek. Ebben, gondolom, semmi vezéri botor követelés nincs. — Egyébiránt, ha egyik lapon azt olvassuk, hogy a' Pesti Hirlap egy revolutionarius syllogismus antecedense, hogy meggyilkolja a' nemzetet, hogy sirba dönti a' magyart, 's veszélybe bonyolítand mindnyájunkat; másik lapon azt olvassuk, hogy a' Pesti Hirlap jövődjöje divatbul-esés, elfelejtés, megsemmisülés; harmadikon ismét, hogy a' Pesti Hirlap ollykor egy misericordianus frater, kinek hatásköre egyes sebek bekötözésével már kimerítve: ugy valóban; ha fel tudnók is az e' három részletes

állítást egészbe foglaló kapcsot találni, azt minden esetre kérdezni mernők: méltó volt e a' megsemmisülésnek, elfelejtésnek, divatbul-esésnek rohanó fraternek oly vádakkal illetni, minőkkel talán még a' híres frater György, a' vasakarátú kormányzó sem volt illetve; vagy általában méltó volt e, egy illy szegény frater agyonverésére hónapokat vesztegetni, kivált ha az agyonverés még csak nem is sikerül oly mértékben, mint a' fejének mért dorongoktól a' nemes gróf lelkének életerős tölgyéhez gombakint tapadni ohajtó satellesecskék talán remélették?

Már most lássa meg az érdemes olvasó a' minden képzelgéstől ment hideg számoló logicával rajzolt bűvös-lámpási torzképet, melyet nem annyira a' Montesquieu fenidézett tanácsát követő criticus, mint inkább a' borzadalmak mesteri festője a' Pesti Hirlapnak irgalomra buzditó soraiból összeillesztett: „Látnak bús koldust, és megesik rajta szívük, a' mellette csinos hintóban vigan elhajtó ellen viszont keserűség támad bennük, 's volna hatalmukban, elvonnék ettől a' feleslegest, és adnák az emberiség szentügyének nevében az ügyefogyottnak. — — — (Itt következik aztán, hogy ők magok semmit sem adnak, et sic porro.) A' bús koldus többnyire nem valami semmirevaló gazember, nem valamelly kitanult hypocrita e — — az mindegy,

az nem vizsgáltatik — a' csinos hintó-
ban vigan elhajtó viszont nem valami
meleg emberbarát e, ez is mindegy, és
még kevesebbé vizsgáltatik; elég hogy
az elsőnek nincs semmije, a' másiknak
ellenben van valamije — — és azért
protectio az elsőnek, és anathema a'
másikra, és éljen a' nyilvánosság!“
(233—235 l.) — A' 103-ik lapon pedig: „Spa-
nyol hős, ki ha egynek egy forintja
volna zsebében, a' másiknak pedig
semmi sem volna zsebében, bizonyo-
san ezen utolsóinak fogná pártját“ 'stb.
— Miből aztán azon ismeretes, de a' Pesti Hir-
lap által is nem csak nem tagadott, hanem rész-
letekben fejtegetve is erősített bölcs axioma elő-
bocsátása után, hogy „munka 's nem irgalom
a' közgazdagság kútfeje“, következik a'
284 és 285-ik lapon egy borzalmas dictio, mely-
lyet a' Pesti Hirlap szavainak magyarázatából a'
gróf a' néptömeg szájába ad, 's melly így kezdő-
dik: „Pajtások! tudjátok e, miért ma-
radtunk mindekkorig annyira el?“ — —
— végződik pedig: „Kössünk frigyet a'
császárral, mint cholera ideje alatt,
és ne kiméljük a' kaputost 's a' t. —
míg a' drámának vége.“

Már kérdem én: hideg számoló bölcs előre-
látásnak kell e az illy beszédet tartanunk? 's ha
nem ismernők a' lelkes grófnak törvényszerűségét

's nemes gondolkozását, nem azt kellene e hinnünk, hogy *coûte que* (és *qui*) *coûte*, erőnek erejével zavart akarna előidézni, csak hogy a' zavart valakire ráfoghassa? — Mert hiszen ott van a' kereszténység legszebb imádságában közel kétezer év óta: „szabadíts meg a' gonosztól“, és nem jutott senkinek eszébe, e' szóra fölzendülni; azonban tartson csak a' nemes gróf e' szavakból olly dictiót, minőt a' Pesti Hirlap némelly szavaiból tartott; kezdje el: „Pajtások! tudjátok e, kiez a' gonosz, a' kitől hogy megszabadítson, az istent kérjük? — a' kaputos, meg a' — — — azért hát kössünk frigyet a' császárral“ 's a' t. — és valóban nema' grófon mulniék, ha minden békében marad. — Pedig így tön a' nemes gróf a' Pesti Hirlappal. Hogy annak szavaiból olly dictiókat senki sem magyarázott ki, szólnak a' tények; de engedje a' nemes gróf, hogy őt egy német szójárásra emlékeztessem: „Man muss den Teufel nicht an die Wand mahlen.“

És valljon mi hát azon „szabadíts meg a' gonosztól“ a' Pesti Hirlapban, miből a' nemes gróf illy dictiókat származtat le? — Leginkább a' 12-ik számú Hirlap vezérczikke „Halál és nyomor“ cím alatt. A' dolog ennyiből áll: a' budapesti német ujság 1841-iki 8-ik számában közre volt bocsátva a' pesti Rochus-kórházzróli hivatalos jelentés 18^{39/40}-ről: „Politisch-medizinischer Bericht“, hol is szórul szóra ezek olvashatók: „Ganz todt, als mittellose, oder verunglückte, auf den Strassen gefundene Personen

sind, zur Beerdigung eingebracht: Männer 94, Weiber 38, Kinder 148, Summa 280.“ — Megvalljuk, hogy sokkal inkább el valánk 's vagyunk foglalva, mintsem a' budapesti német ujság „Intelligenzblatt“-ját rendesen olvashatnók, 's így történt, hogy ezt sem olvasók; hanem egy igen érdemes pesti polgár figyelmeztetett rá, — ugyanaz, ki egy, a' nemés gróf kegyeire 's pártfogására méltatott igen jótékony közintézetet igazgat, melly szintugy magánosak egyesületének köszöni lételét, 's mellynek igazgató-választmányában a' nemés gróffal részt venni nekem is szerencsém van. — Igaz, hogy az idézett orvosi hivatalos jelentés nagyon kellemetlenül hatott reám, annyival kellemetlenebbül, minthogy többszöri megolvasás 's másokkali közlés után is akkint értettem az idézett sorokat, hogy a' 280 halott mind utcán lelt; és ez az, mit a' nemés gróf syllabizálni nem-tudásnak nevez. Azonban csekély czikkecském nem csak nem épült ezen fallacián, minthogy minden ilyenemű magyarázat hozzáragasztása nélkül a' hivatalos jelentés eredeti szavait betűről betűre idéztem; sőt inkább egy jegyzékben tüstint kijelentém, miképen többszöri megolvasás után úgy rémített előttem, hogy a' 280 halott nem mind utcán lelt, hanem részint ilyen, részint tehetetlenek; minélfogva elmélkedésemből csak azt hagytam meg, a' mi nézetem szerint még azon esetre is alkalmazható, ha e' számban csak 10 — 15, utcán lelt halott foglaltatnék. És ezen elmélkedés veleje ennyi-

ből áll: 1) hogy azon rendőrszolgák, kik a' holttesteket meglelték az utczákon, 's eltemetés végett behordták a' kórházba, meglelhetnék volna legalább három negyedrészből, míg holttest nem volt, 's behordhatták volna gyógyítás végett a' kórházba. — Hogy institutióinknál és különösen a' territorialis bíróhatalom elvét lehetlenítő polgárosztályzati különbségnél fogva, miszerint fővárosunkban is tán hatféle hatóság van, a' rendőrség nálunk nem igen dicséretes lábon áll, az minden rendszerető embernek közönséges panasza; és az institutiók eme' fonáksága olly zsibbasztólag hat még azon ágára is a' politiának, melly különben, az említett polgárosztályzati különbségek mellett is, életerős hatással bírhatna: miszerint épen nem állithatjuk, hogy fővárosunk rendőrsége kétségtelesenül csak a' szolgák hanyagsága miatt (minek azonban okát csakugyan főlebb kell keresni) a' legjobb volna az egész hazában. — A' félmeztelen gyermekeket kapuszögletekbe vonulva, dideregve látni minden pesti lakosnak alkalma van; és pedig épen gyermekek tesznek az említett 280 halottnak felénél többet. Ezért tettem észrevételt a' rendőrökről, kiket éjjel az utcán nem láthatni, és ellentétül emlitem az éjjeli kóborgók lármacsoportjait, melyeket igen is gyakran láthatni, egész városrészek nyugalmaát háborítókat, a' nélkül hogy valaki által csak meg is szólíttatnának azon fővárosban, mellynek kéjelmeit nevelni, a' nemes gróf igen helyes számolása szerint, a' teendők legsür-

getősbjei közé tartoznék. — És mégis a' rendőrséget tárgyazó néhány sor a' hatóságok gyűlöletessé-tételének nehéz bűnével terheltetik a' nemes gróf által; mit azonban, mint nem az irgalmassági rovatba tartozót, itt elmellőzök. — Elmélkedésem 2-ik része azt mondá, hogy az irgalmas érzet nem hiányzik e' nemzetben, alig van vidék, hol egy vagy más uton ne történnék valami, inséget és nyomort enyhíteni. És kérdezém: miért nincs ennyi nemes készségből több eredmény? — És e' kérdésre azt feleltem talán: hogy azért van nálunk annyi ügyefogyott, annyiszegény, mivel azok, kiknek van, szükkeblűek? vagy mivel a' hivatalosok elsőtül utólsóig, vagy csak nagy részint is, alkalmatlanok? — mint a' nemes gróf a' 279-ik lappon ollyasmit czáfolgatva említ, a' mit senki sem állított; korán sem; feleletem ellenkező volt. Azt mondam Bülaü szavaival: „in einer übel geleiteten Wohlthätigkeit besteht der edelste, aber nicht der unschädlichste Fehler der Zeit.“ Épen azt rosztalám és rosztalom: dass die Wohlthätigkeit übel geleitet ist. És megvallom, nem ujságot mond előttem a' nemes gróf, midőn említi, hogy „a' fővárosunkbani nyomor és inség nem került el a' hatóságok figyelmét, hanem hogy a' baj igen terebélyes, mert nincs pont az országban, hová aránylag több henyélő, több korhely és több valóságos ügyefogyott is tódulna; miért is e' baj

azok sorába esik, mellyeknek tartós enyhítésére olly alapok rakása szükséges, mik egyesek és egyes városok és egyes vármegyék körét túlhaladják. De azért ne higgyem, hogy mivel illy nagyot nem vihetni végbe tüstint, azért semmi sem történik.“ Valóban, nemes gróf! én ezt magam is mind egészen így tudtam és tudom; 's hogy így tudtam, maga azon cikk mutatja, mellyből nagyságod ellenem aunyi vádra vön okot és alkalmat; mert hiszen ép' azon cikkben világosan ezeket mondom: „Illy jelenetek, mint ez a' 280 halott; nem mulékony okok eredményei. A' baj főoka mélyen rejtezik. Ébredjen a' nemzet annak érzetére, mi a' közérdek, vegye föl szívverébe a' meggyőződést, hogy minden, mi a' természetsi erő teljes kifejlését gátolja, nyomort és inséget szül, 's árt még annak is, kinek érdekét legyezni gondoljuk. 'S ha e' meggyőződésből indulva, a' javak világába szabadságot és biztosságot hozott be, ha nem lesz kénytelen pirulva érezni, mikint a' földművelés, műipar és kereskedés bilincseinek lerázását időn túl elmulasztotta, a' munkásságot saját intézkedései által megcsönkította, a' dolgozó néposztály nevelését, melly a' nemzeti jólétnek lényeges föltétele, minden mértéken túl elhanyagolá — 's a' mi honunkban százados bajok gyöke-

res orvoslatának föltétele, a' birhatási rendszer kiegyenlítéséhez hozzáfogni nem mert, ha mind ezt pirulva nem lesz kénytelen érezni, 's a' szegénység ügyét (Armenwesen) czélszerűn elrendezé, az élelmetlenség fogyni 's vele nyomor és inség kevesedni fog." — Már kérdem én: hogy áll egy embernek ellenében, ki ezeket ír, a' fentebbi vád? kérdem: minő indulatú critica az, melly azzal terhel, hogy munkátlanságnak 's henyélésnek akarok boldogtalan tévedésemben gyertyát gyujtani, 's a' munkára és szorgalomra anathemát kiáltani? Kérdem: ezen elvek ellenében kellett e czáfolatul a' bölcs axiomát felhozni: hogy „munka 's nem irgalom a' közgazdagság kutfeje"? — az említett elvek alkalmasság e anyagszerűl szolgálni a' hideg értelemnek olly dictio összeférczelésére, a' melly így végződik: „ne kiméljük a' kaputost"? — Bár tetszett volna a' nemes grófnak megmondani, mikben találja fel a' nyomor és inség nagy baja enyhítésének sikeres eszközeit, ha ezek nem helyesek, nem sikeresek; és döntötte volna rakásra a' politico-oeconomicusok egész iskoláját, az emlegetni olly igen szeréttett Adam Smith-től kezdve (kit történetesen magam is tanulgattam) Listig; mert az általam említett alapelvek ezeknek tanításaival mind megegyeznek. — Ennyit az egyes hatóságok tehetségét túlhaladó orvoslatról. — A' mi pedig azt illeti, hogy az illető hatóság nem hunyja be sze-

meit ezen bajok előtt: azt is igen jól tudom; és tudom azt is, mennyire támogatatik a' magános jótékonyság által, melly valóban rémitő summákat áldoz minden télen a' szegények gyámolítására; mert hiszen az irgalmas érzet nem hiányzik e' nemzetben; de tudom más részről azt is, miképen e' tömérdek jótékonyság, a' nőegyesület egy intézetecskéjét 's a' kórházakat kivéve, csaknem egészen, sikert eszközölni soha sem szokott alalmaznákkal merittetik ki; 's Pestnek lelenczháza, de — a' mi legfőbb — dolgozóháza sincs; általában a' szegénység ügyének localis erő körébeni elrendezése még csak a' teendők közé tartozik. Ezért mondom, hogy „eine übel geleitete Wohlthätigkeit ist nicht der unschädlichste Fehler der Zeit.“ Néhány könyörületeselek erejük felett áldozzák az irgalomnak évről évre ujlag nemcsak előkerülő, de sőt növekedő adóját, mitől a' bölcsen intézett irgalom által kevés évek alatt (nem mondom egészen, mert ez soha sem lehet, hanem) legnagyobb részben megszabadulhatnának: mások ellenben azt gondolják, lerótták felebaráti kötelességüket, ha (mikint az idézett számban áll) a' nőegyesületi tánczvigalomra tiz garassal egy sorsjegyet váltanak, vagy az ujévi köszöntgetés alkalmatlanságát egy forinttal megváltják. — És ezekhez szólottam, hogy abból, mit az őrjöngő farsangra költenek, egy éjnek költségét áldozzák a' bölcsen intézett irgalomra, és sok nyomornak vennék

elejét. De itt már a' nemes gróf indignatióba jó, mivelhogy képzeletemben a' farsang potencirozott saturnaliák színében tűnik elő, — az „a' farsang, melly annyi embernek, a' lámpagyermektől, a' hideget tűrő fiakkértül kezdve, száz kezeken át a' hajfodrászig, annyi keresetet, 's így annyi kenyeret is ád“ (237 l.), mellynek hát, mint „baromias gyönyörmámornak roszalására Adam Smith még koporsójában is feleszmél — és éljen a' nyilvánosság új veres fonala!“ 's a' t. „És — kérdi a' gróf — kiket értettem? alkalmasint megint a' szegény mágnásokat, kiknél szerencsétlenségükre még nem kopogtatott be az izetlen képű sequester?“ — Már ezekre meg kell jegyezmem, hogy ha csak ugyan kellett a' mágnások közül is valakit értenem, épen nem azokat értettem, kiknél még be nem köszöntött, hanem inkább azokat, kiknél már beköszöntött az izetlen képű sequester, kik — azt hiszem — igen jól teszik, ha egykissé felhagynak a' potencirozott saturnaliákkal; de énnekem kevés alkalmam van azon magas körökben forogni, 's azért észrevételem inkább a' középrendben forgott, — azon középrendben, mellynek magam is tagja vagyok, mellynek hát életét közelebből ismerem, mint a' nemes gróf, 's mellynek körében nem egy családnak házi boldogságát dölja szét az őrzöngő farsang kéjvadászata erkölcsi és anyagi tekintetben; mire nézve meg lehet sikertelen, de bizonyosan nem veszedelmes felszólalásomon akárki nevéssen bár jóizűt, akárki

eszméljen föl miatta sirjában: Adam Smith bizonyosan nem eszmél föl a' borzadalmak legnagyobb kinaival; mert ámbár a' nemes gróf, alkalmasint azon suppositióban levén, hogy parányi olvasottságom Adam Smithig föl nem terjed, igen szereti őt ellenem authoritásul idézni: mégis történetesen a' dolog úgy áll, hogy az őrzöngő farsangot kárhóztató elveket épen Adam Smithtől tanultam, mert épen ő az, ki a' fényüzést roszalva, annak ellentétét, a' takarékossgot vette föl a' nemzeti gazdagság főeszközéül; miben történetesen még sok más nagy nevek is, mint például Filangieri, Sartorius, Malthus, Craigh, Montesquieunek híres commentatora Destutt de Tracy, és a' csaknem oraculosus Say, egyetértenek. — Így áll a' dolog, érdemes olvasó! a' kaputost nem kimélési dictio alapjával; így áll a' dolog azon váddal, hogy a' Pesti Hirlap a' munkátlanságnak gyújt gyertyát; melly vádakon én egyébiránt nem csudálkozhatom; mert miután a' 32-ik számban a' nép hátramaradásának okát abban fejeztem ki, hogy megszokta, önmagáról saját erejével nem gondoskodni, 's mindent mások kegyelmétől várni, a' nemes gróf azt mondja ugyan a' 282-ik lapon, hogy e' sorok Hunnia keveréknépének rest indolentiáját graphice festik: de azért mégis azzal gyanúsít, hogy a' nép által egészen más értelemben fognak vétetni, mint a' minőben irattak; — a' mi már mégis csak különös egy vád.

E' tárgynál akaratom ellen is hoszasabban kelle mulatnom; mert egyike azoknak, miket a' nemes gróf specialis adatul szemelt ki azon általános vádak erősítésére, mikről maga megvallja, hogy bebizonyíttatniok vajmi nehéz. — 'S most csak két rövid észrevételt kell még tennem. Egyik a' nemes grófnak azon állítását illeti, hogy a' Pesti Hirlap 12-ik száma idézett vezércikkének alapja koholmány, vagy egy ártatlan kis tévedés, melly egyedül Pest városa egy igen érdemes polgárának szavaiból vette eredetét. — Erre csak annyi megjegyzésem van, hogy nem azon érdemes polgár szavaiból, hanem annak figyelmeztetésére a' hivatalos tudósításból vette eredetét, melly tudósításnak szavait eredetiben, minden csonkítás nélkül idéztem, s egy jegyzékben utána is tettem a' lágyabb értelmet, mellyet azon szavaknak tulajdoníthatni. Az sem áll, hogy a' dolog akár koholmány akár ártatlan tévedés volna; mert a' Pesti Hirlap 15-ik számában olvasható e' tárgyban az illető kórházigazgatónak, ugyanannak, kitől a' tárggyul vett hivatalos jelentés eredett, világosító nyilatkozata, mellyből látható, mit ott a' szerkesztőség is megjegyzett, t. i. hogy a' dolog sokkal szomorítóbb alakban igaz, mint annyira rosszalt felszólalásomban gondolhatám. — Másik, mit meg kell említenem, a' rosszalsának azon logicája, hogy azért olly borzasztó, irtózatoss és veszélyes a' kérdéses czikk, mivel (2741) „fama crescit eundo: tehát a' 280 halottból már Sorok-

sáron alkalmasint 2800, a' Kunságon keresztül Erdélyig már 28000, végre egy franczhoni izgató lapban 280,000 lesz, a' mi valóban igen szép világba helyzi a' hatóságokat — és anarchiára vezet — — és illy hiedelmek nagyításával, felpaprikázásával a' hatóságok becsületesen iparkodó egyéneiben rossz vért okoz, a' közönségben pedig egyenesen azon gondolat alapját veti meg: nem volna e jobb az egészet felforgatni egy egészen új kezdet tétele végett.“ — Mire csak annyit jegyzek meg, hogy — — éljen a' hideg számoló logica! — Hónapok multak el, a' kérdéses.cikk rég felejtve van. és sem fama non crevit eundo, sem felforgató gondolatnak nyoma nem mutatkozik, sem a' hatóságok tekintete nem csökkent a' nép előtt, sem ('s ezt bizonyos tény gyanánt mondhatom a' nemes grófnak) a' hatóságok buzgósa nem szállott alább, mióta a' Pesti.Hirlap él, sőt talán ellenkezőleg van a' dolog.

„Halad azonban az idő, vastagszik a' könyv“ — mond a' gróf a' 19-ik ív kezdetén; 's én ez intés súlyát kétszeresen érzem, miután rendelkezésemre nincs elég időm, hogy sokat írjak röviden; vastagodó könyvem nagy részét pedig idézgetések töltik be. Azonban idő 's könyvvastagodási intésnek is meg van jó oldala. Érzem, mikint higgadt munka közben indulataim; 's így tán sietség közben is sükerülend keserőség nélkül felelni rö-

vid-keveset három nagy vádra, mi tulajdonkép a' vádak tömegének kivonata. 1-ső: a' birtok megtámadása; 2-ik: a' kiváltságos rend 's felsőbbség gyűlöletessé-tétele; 3-ik: a' Mirabeau-Marat-Pere-Enfantin-szerű revolutionarius syllogismus.

I. Birtokmegtámadás. A' gróf egykor a' „Hitel“-ben számtudományilag bebizonyítá, megnyit nyerne az ország, ha a' robot 's dézma megszüntetnék; de kárpótlásról, megváltásról egy szót sem tön; miből gr. Dessewffy azt következteté, hogy a' gróf kárpótlás nélkül akar dézmát, robotot megszüntetni; de bezzeg volt e' vádért mit hallania, mert a' gróf igen rossz néven vette, hogy birtokmegtámadási váddal illettetett, és szemére veté taglalójának Montesquieuvel, hogy ollyasmin párolog el bírálata, a' mi irva nem volt. — Vegye a' nemes gróf, birtokmegtámadási vádjára, tőlem is ezt feleletül. — Az urbéri viszonyoknak a' földesur teljes tökéletes kármentesítése melletti ki-sajátítása igenis elveim közé tartozik: ezt azonban, remélem, eléggé tisztultak közöttünk a' jogszerűségről fogalmak, hogy birtokmegtámadásnak mondani senki sem fogja; legkevesbbé pedig a' nemes gróf, a' kinek köszönhetjük legfőkép, hogy egy hid végett Pest-Buda városának vámszedési joga 's földje is (a' mennyire kellett) expropriáltott. — Ez így levén, bátran és kereken tagadom, hogy a' Pesti Hírlapban a' birtokmegtámadásnak még csak árnyéka is előfordulna.

Különben is a' birtokmegtámadási vád eléggé

meg van ezáfolva az által, hogy ha ez igaz volna, akkor a' nemes gróf elvben támadta volna meg a' Pesti Hirlapot; ezt azonban nem tévé, de nem is teheté; mert hiszen — és itt figyelmet kérek, mint a' gróf szokja mondani — azon concessiók, mikre „A' kelet népében“ ajánlkozik, százszor, de százszor továbbmennek, mint a' mit a' Pesti Hirlap eddig csak legtávolabbról is megpendített; t. i. a' gróf az alkotmányt mindenkire lehet ő legsebesebben ki akarja terjeszteni; elismeri, hogy általán véve Magyarországon a' földbirtokosnak igazi tulajdona nincs: az ősiséget tehát minél előbb ki akarja küszöbölni anyaföldünkről; — akar Magyarországon keresztükt átvezető biztos közlekedést társulatok által létesíteni úgy, hogy az ország a' vállalatnak száztól öt tiszta jövedelmét minden esetre biztosítsa; — akarja, hogy alakuljon legalább is 50 millió pengő forintnyi mesterséges pénzt kibocsátó nemzeti bank; — akar a' köznevelésről, ámbár nem mindjárt (s elég csudálatos, hogy épen erről nem mindjárt), gondoskodni; — késznek nyilatkozik, mindenféle adót, kivétel nélkül, hadit úgy mint házit, a' néppel együtt, testvérileg viselni, és pedig mindaddig legkisebb felelőség kívánása nélkül, míg a' nép adójáról sem számolnak; — kíván büntető törvényt, magára és csá-

ládjára és az ország minden lakosára egyenlőt és szigorút; — s végre ajánlkozik arra is, hogy a' haza védelmére írják össze vele és fiaival együtt az ország minden lakosit különbség nélkül, hadd huzzunk sorsot mindnyájan; — és mind ezen nagylelkű készség elszámálása után még három 'sa't. 'sa't. 'sa't. következik (335—357 és 362—368 l.). — Ezek után tehát azt gondolom, hogy a' ki illy engedményekre ajánlkozik, az indiscret rohanás miatt elvben a' Pesti Hirlapot teljességgel meg nem támadhatá; vagy ha megtámadhatná, csak azért tehetné azt, mivelhogy a' Pesti Hirlap keveset kíván; és a' gróf kívánságához képest valóban úgy is van; mert a' mit a' gróf ajánl, az minden lehető concessióknak maximuma.

Ha tehát a' nemes gróf a' Pesti Hirlap elveit meg nem támadta, de — az előbocsátottak szerint — következetességgel meg sem támadhatá: pusztán a' modor miatt birtokmegtámadási váddal illetni a' Pesti Hirlapot, anomalia; mire tulajdonképen felelni sem kellene.

Lássuk azonban, mit szemelt ki a' gróf véletlenül vagy nem véletlenül, a' birtokmegtámadási vádat s vele és általa a' kiváltságosak gyűlöletessé-tételét és revolutionarius syllogismust bebizonyítani. — Ezen irtóztatós megkülönböztetés a' Pesti Hirlap 18-ik számának vezérczikkét érte, melynek czíme: „Halottas házak“. — E' szám:

18 a' nemes grófot, mint mondá, 18-ik Brumaire-re emlékezteti; és ezen nem csudálkozom, mert valamint énnekem bizonyosan eszembe nem juthatott rossz néven venni, hogy a' nemes gróf által Aristoteleshez és a' dicső lengyel nemzethez hasonlítottam: úgy, remélem, ő sem fogja rossz néven venni, ha őt a' 18-ik Brumaire hőiséhez hasonlítom, ki olly igen ohajtá nemzetét nagygyá, dicsővé, boldoggá tenni, csak hogy jó kedvéből. avatkozást nem tűrő, szoros logikai terve rendszere 's kénye szerint.

Ezen czikkben egy elevenen-eltemettetés esete bocsáttatik előre, „mellyet — mint a' gróf mondja — a' Pesti Hirlap szerkesztőjének valami levelezője mesélt.“ — Mire csak azon alázatos megjegyzésem van, hogy azon esetet a' Pesti Hirlap szerkesztőjének nem levelezője mesélte, hanem a' Pesti Hirlap azt más hirlapból vette. — A' levelezési mesével méltóztassék e' részben más hirlapokat, 's különösen régi kedvencz pártfogoltját is, megajándékozni; — ámbár ez bizony magában legkisebb szemrehányást sem érdemel practicus embertől, miután könnyű belátni, hogy illyesmit hirlapoknak kikerülniök lehetetlen; 's ha itt ez esetben az egész történet mese volt is, más száz esetben azért, hogy czáfolatot, nyilatkozást, felvilágosítást, igazítást olvasunk ellene, korán sem mese, hanem csak ugyanazon egy dolgnak különböző képlete, a' mint különböző szempontból tekintetik. —

A „mese“ előzmény után az idézett cikkben egy kis elmélkedés van a halottas házokról és halottas szemléről, mik nálunk már 1771-ben a nm. helytartó-tanács által megparancsolvák, de azért ritkák mint fehér holló. — Erre a nemes gróf igen érdekesen elmondja véleményét, hogy egész Európában 20 év leforgása alatt alkalmasint elevenen nem temettetik el egynél több: illy parányisággal tehát bibelődni a Pesti Hirlapnak kár vala; 's hogy bizony minden nógatásunk mellett sem lesz jobb lábón a halottas szemle ezután, mint volt ekkorig. — Mind ezekre „hagyján“^a-t felelek; mert hiszen ha illy haszontalan a roszalott cikk, anynyi legalább bizonyos, hogy halottas házrólí sorai nem gyilkolják meg a nemzetet, 's a magyart sirba nem döntik; — a mint a nemes gróf a 214-ik lapon maga is, igen engedékeny critica szellemében, megbocsátja azon bűnömet, hogy becsesh themát nem választottam, 's valami jobbat nem írtam; mert „rosz ember, ki többet tesz, mint menyit bír“: de azért mégis az érintett cikk untig elégséges lehet az egész most fejledező magyar nemzetet homlokegyenest sirba döntené (208 l.).

Éri pedig e rettentő vád a Pesti Hirlapot e következő soraiért: „Hiában altatjuk magunkat egyes különvált jelenetek dicsérgetéseivel; ideje nyíltan kimondani, hogy az egészségi politia általában véve honunkban a legnyomorultabb lábón áll, bölcsőtől kezdve egész siriglan. Ez az, mi

a' gyermekgyilkolást előidézi; 's mi azt gondoljuk, teljesítők kötelességünket, ha rem gyauánt hóhért állitunk a' háttérbe. Az anyátlan gyermekek gyá-moltalan serege segélyért sir föl az égre 's az emberekhez; és mi azt gondoljuk, megtettünk mindent, a' mit tennünk kell, ha bérdajkához adtuk, kinek szabott bére évnegyedenként 4 pengő frt; és nem vesszük szemügyre, hogy e' négyforintos dajkák kezei között (valóságot mondunk, uraim, 's nem nagyítást) száz gyermek közül 80 — 90 elhal; a' százból felmaradtott tiz pedig kikerülván a' dajkakezekből, talán az utcán fagy meg! (Vagy nem ilyenek e' a' gyermekek, kiket mezítláb és félmeztelenül láttunk tél derekán az utcán koldulva ácsorogni?) Elkövetkezik tul a' gyermekkoron az élet kora — és — mi tegnap voltunk egyik külvárosban, a' nyomort és inséget honos rejtekében házankint meglátogatni. A' ki ezt saját szemével nem látja, annak fogalma sem lehet illyesmiről. Azok a' földalatti pinczelyukak, hoya hó- és esőviz befoly, mellyeknek nedves gőzében két-három család minden leheléssel mérget szí; 's e' mérégért mégis 2—3 forint házbért kénytelen hetenkint a' szívtelen gazdának fizetni! E' pinczelyukaknak ujdun épült házakban is szabad volt árviz után építtetniök, ámbár egy uj vizár beunök száz meg száz martalékra talál. A' ház külseje szabályszerű, mikint a' csinosító biztosság parancsolá: de ben szabad volt az inség számára felűtni a' betegség 's mirigy tanyáját. Vég-

re elkövetkezik a' halál, és itt még egy előkelő vagyonos családban is megtörténhetik az eleve-nen-eltemettetés, hát mi nem történik a' szegényeknek? — E' sorokból a' birtokmegtámadási vád különösen a' „szívtelen gazda“ kifejezés-re nehézkedik.

Legyen szabad egy-két magyarázó szó. — Hogy az orvosi politia igen szomorú lábon áll, sőt hogy orvosi politialis rendszerünk még csak nincs is, ez köztudomásu dolog, 's egyike azon okoknak, mellyek miatt népünk között a' babona és kuruzsolás általában még olly életerős fa, mellynek gyökerei közel száradást nem reméltetnek.

Mondám, hogy az orvosi politia hiánya idézi elő a' gyermekgyilkolást. Ez más szavakkal annyit tesz, hogy lelelencz- és szülészház az egész országban egyetlenegy sincs; a' példák pedig hangosan kiáltanak, miképen csak az orvosi politia-nak körébe tartozó illynemű intézetek előzhetik meg nagy részben e' bűnt, mellyet a' hóhérnak hát-terbe állítása nem képes megszüntetni. —

Az anyátlan gyermekek 's négyforintos dajkák iránti állításaim a' legbizonyosabb adatokon épülnek, 's nem is ujságok; mert nem általam mon-dattak el először így, egészen így a' közönségnek, magyar és német nyelven, — mint ezt a' nagyérdemű gróf a' szegény-gyermek-kórház igazgató orvosának a' városi pénztárból fizetett járorvoslat sikeréről 's eredményéről közrebocsátott jelenté-seiből 's röpirataiból is megláthatá.

Már most az e' két pontra vonatkozó fenidézett sorokból a' nemes gróf ítélete szerint kibúvik a' „veres fonal“, minthogy „más szavakkal mind ez nem sokkal tesz többet mint: Te városi Tanács, Te vármegyei hatóság, Te Helytartó-Tanács, Ti hazánk gazdag semmirekellői sa't, Ti mindnyájan annyit nem értek mint egy pipa dohány, mert kötelességteknek, nem, de a' legegyszerűbb emberi hivatástoknak sem feleltek legtovábbbrul is meg“ (253 l.). — E' travestálást és mindent, a' mi ehez hasonlít (pedig a' mi csak critica „A' kelet népében“, vagy ehez hasonlít, vagy azt mutogatja, hogy a' Pesti Hirlap semmit sem ér: tehát bizonyosan nem is veszedelmes) — e' travestálást, mondom, és mindent, a' mi ehez hasonlít, a' nemes gróffal vagy a' fölhevült képzelet, vagy a' hideg ész iratta. Ha az első: úgy nem kell rá felelnem; ha a' második: úgy azt kell rá felelnem, hogy ha a' Pesti Hirlaphól illy travestálás mellett kitűnhetik a' „veres fonal“: úgy a' nemes gróf travestálásából, sokkal kevesebb travestálással, kitűnik a' „véres fonal“; minek megbizonyítására tén nem is kell travestálásokhoz folyamodni, ha meggondoljuk, mikint ügyekszik a' a' nemes gróf mindent, a' kinek birtoka, — mindent, kinek kezében hatalom van, ellenem felzúditani, 's még nyilván fej-betöréssel is fenyeget. És kérdem én; ha olly indulattal venném kezem-

be „A' kelet népét“, 's magamat egy kis haragba belédisputálván, travestálgnám a' nemes gróf szavait, és megmutogatnám, mikép nem az elvekből, — oh! kórán sem, mert azok szentek, hanem a' modorból csaknem minden lapon kitűnik a' véres fonal: gondolja a' nagy érdemű gróf, minden helyre lenne hozva, ha utána tenném: „ezt azonban bizonyosan nem gondolta, így értetni bizonyosan nem akart“ a' nemes gróf (253 l.).

És pedig azon sorokra, melyek egy kis travestálással úgy állanak előttünk, mint minden felsőbbséget gyűlöletessé tevő spartacusi dictio, a' 221-ik lapon fölkenetik az engesztelés balzsama, hol így olvasunk: „és eddig jól van, és tudom, csak illyféle zsugori harpaxoknak sujtása és magukba térítése volt a' pesti lap szerkesztőjének nemes, lehet mondani szent célja.“ — Nehogy azonban valamikép az engesztelés csak egy pillanatig is helyt foghasson, nyomban ime' sorok következnek: „de fájdalom egyszerre kitűnik valamint Byronnála', kis szarvacska', úgy itt a' ,veres fonalacska', melly így foly: „és e' méregért — t. i. hogy a' házbirtokos beveszi házába a' lefestett nyomort és inséget — mégis 2—3 forint házbért kénytelen hetenkint a' szivtelen gazdának fizetni.“ Itt van kitérve egész fényességében a' gyönyörű ,veres fonal', a' vajmi mély forráshól kutatott gyönyörű politica.“

Méltóztassék a' nemes gróf legmélyebb tisztelem jeléül fogadni, hogy még e' soroknál sem jut eszembe, miképen menthető volnék, ha olyan volna a' „fogadj' isten“, minő volt az „adj' isten“. — A' dolog ennyiből áll; Az 1838-ki árvíz sok emberéletbe került, 's én úgy gondolom, a' dühöngött elem ez áldozatainak nem kis része esik azon pinczelyukak rovására, melyeket a' külvárosok félrefekvő utczaiban a' legnyomorultabb néposztálybeliek laknak. E' lyukakból a' rohanó víz elől nem volt, nem lehetett menekvés. — Később utczákat és térek szabályoztattak, minden ujanépült háznak tervét be kellett az illető biztosságnak mutatni; 's a' külsőre kellő tekintet is volt, de a' pinczelakok ekkor is nem csak meghagyattak, de sőt ujak is építtettek; ezt csak látni kell, 's mindenki meggyőződhetik, hogy egy újabb árvíz ismét nem kevés emberáldozatba kerülhet; én láttam; 's láttam a' remegést is, mellyel e' külváros-helyek lakosai a' jégindulás idejének élébenéztek; tudjuk pedig, hogy a' veszély ez idén is csak egy perczen mult. — De mellőzzük bár e' tekintetet, annyi bizonyos, hogy ezen emberólak télen át valószínűsíthető mirigyfészkek, miket meg nem szenvedni az orvosi politia körébe tartoznék. És e' bűn, galádság 's mirigy tanyáiban bizonyos távolságban vagy egy rossz nyoszolya vagy egypár korhadt deszka van, 's egy ilyennek helyéért hetenkint 15 — 30 garas helybér fizettetik: lehet látni hánytvetett rossz deszkákból improvizált rossz kalitkákat,

mellyek távolról sem kerülhetnek 100 váltóforintba, 's a' lakbér mégis hetenkint 2—3 forint, tehát egy éven át több, mint mennyibe az egész kerül. Igaz, hogy a' rossz deszkakalitkák tulajdoni jog tekintetében ép' ugy sajátjai a' birtokosnak, mint a' legelső paloták, 's ha a' politia más tekintetekből a' dologba nem szól, házbér tekintetében nem szólhat bizonyosan, a' tulajdonos tehát jogszerűn cselekszik, habár aranyat kíván is minden órától: de azért jogszerűsége mellett igen szívtelenül cselekszik, 's ezt megmondani bizonyosan nem birtokmegtámadás. Emlékeztetem a' nemes grófot, hogy midőn az 1838-iki árviz után némelleyek azon házi gazdák közül, kiknek házai épségben maradtak, a' köznyomor rovására nyereszkedni akarva, a' házbért százakkal felrugtatták, jogszerűn cselekedtek kétségkívül, de cselekedtek szívtelenül; a' törvény kényszerítő pálczája nem üthetett körmeikre, de felszólalhatott és felszólalt ellenök a' közvéleménynek indignációja, az a' bizonyos erkölcsi népérzelem, melly polgári társaságban temperatorkint lép föl olly esetekben, hová a' törvénynek hatni nem lehet, hatni nem szabad. És nem szólalt fel sikeretlenül. Ezen erkölcsi népérzelemnek tolmácsai voltak a' hirlapok is, és sem a' nemes grófnak sem más akárkinek nem jutott eszébe, a' hirlapokat birtokmegtámadásról vádolni, mivelhogy a' szívtelen gazdák ellen az erkölcsi érzelmre hivatkoztak. — És én azt gondolom, éppen a' nyilvánosság organumainak fekszik hivatásukban

felszólalni, valahányszor helyén lenni látszik, hogy a' jog szigorúságát az erkölcsi érzet mérsékelje. — Amaz angol tory lord, ki ha eltelik jobbágyainak bérideje, télnék közepén seregestül üzi ki szabad ég alá a' zöld Erinnek szegény gyermekét, mivelhogy urának potiticaí véleményében nem osztózik, jogszerűn cselekszik kétségtelenül: de szívtelenül is cselekedett, és a' közvélemény indignatioja keserű kitörésekkel rója meg a' hirlapokban szívtelenségeért; és az olly igen értelmes angoloknál, kiknek közéletéből a' nemes gróf szerint szív és érzelem jobbra számüzve van, még soha sem jutott senkinek eszébe, illy felszólalásban birtokmegtámadást 's veres fonalat szaglálni; pedig ha valaki, az angol bizonyosan megkívánja, hogy tulajdonának szentsége tiszteletben tartassék mindenkitől.

Nem akarok a' szívtelen jogszerűségek példázgatósaiban tovább menni; remélem, ez egyszerű sorok is eléggé igazolják, hogy a' „szívtelen gazda“ kifejezés miatt nem a' nemeskeblű gróf Széchenyinek, de bármelly szörszálhasogató rabulának sem volna elegendő oka, hatalomizgató feljajdulással veres fonalakat 's birtokmegtámadást kiáltani. — Engedje a' nemes gróf ébren lenni, engedje a' nemes gróf ébren tartani a' méltányosságnak néperzelmét: a' rideg törvénynek emberi gyarló műve, még a' legműveltebb nemzeteknél is, sokszor kebelbántólag elri a' társas élet kívánatától, 's a' kettőt együtt közvetíteni, a' nyilvánosságnak hivatása; és ép' e' hiva-

tás emeli föl a nyilvánosságot, ép e hivatás emeli föl az időszaki sajtót azon polczra, melyről a felsőbbségnek a köznyugalom fentartásában ép' azon ellenséges érdekek mezején nyújt észrevétlenül leghatásteljesb közremunkálást, a' hová jognak 's törvénynek hatni nem lehet. Ez fogja föl a' gyarmatur kezében a' nádpálczát, melynek törvény szerint a' szolga hátára csapni szabad volt; ez szállítja le, — legalább csak ez szállíthatja le a' 100 forintos deszkabódénak 150 pcent lakbérét; és teszi mindkettőt a' nélkül, hogy a' tulajdonnak szentségét megsértené. A' gróf ugyan azt mondja, hogy illy felszólalások lélektanilag engedékenység helyett épen makacsságot eszközlenek: egy-két esetben meglehet, nem tagadom, kivált ha a' nemzetnek elsőbbsége a' helyett, hogy a' nyilvánosságnak ez üdvös hatását előmozdítanak 's a' közvéleményt tekintélyes állásra juttatni segítenék, ép' ellenkezőn cselekszenek, 's gátlólag lépnek föl, és a' makacsságot nem csak buzditják, de még a' kirugás emlegetése által hatalmas nevökkel is sanctionálják; azonban fejlődnek csak önéletéből életet szíva a' nyilvánosság, erősödnek csak a' közvélemény, mint alkotmányos nemzetnél kívánatos, 's mint erősödni csak a' nyilvánosság segedelmével lehet, — és a' kirugó makacskodás a' nemzeti közérzelem ellenében vagy megszeli, vagy — kinevettetik.

H. Kiváltságosak 's minden felsőbbség gyűlöletessé-tétele. — E' vád nagy

részben az elsőre van építve, 's így azzal, mit az elsőre, 's mit az „irgalmassági“ rovatban mondani kénytelen valék, a' felelet többnyire meg is' előzve. Különben is e' mező nagyon kényes. Ha kit általános megjegyzéseim ki nem elégítenek, annak részletes alkalmazásokkal kellene válaszolnom; pedig érezni fogják tisztelt olvasóim, hogy e' mezőn forognom nem is lehet, de nem is akarhatok: maradjunk tehát általánosságban és elveknél. — Kiváltságosak és felsőbbség, így oszlik a' vád két osztályzatra.

Kiváltságosak! Kérem a' nemes grófot, méltóztassék megengedni, hogy elkölcsonózzem velejét szavainak, miket „Világ“-a XXXVIII-ik lapján irt vala. „Nemzet ellen in corpore sóha sem keltem ki—de minden rút helyről kiméletlenül rántám le a' fátyolt—mig mások palástolásokkal 's dicsérgetések által gondoltak használni, én célirányosbnak véltem a' megismertetést.“ — És engedje a' nemes gróf, hogy megkérjem, méltóztassék kezében a' képpel, mellyet Világa 64-ik 's következő lapjain festett, ki nem hagyva még a' nemzetiség tekintetét is, mellyről a' 65-ik lapon írva van, hogy „legnagyobb palotáinkban — — — a' ház ékessége az asszony nyelvünket nem érti;“ sőt mellyről még a' „Néhány szó a' löverseny körül“ 183-ik lapján is alig három év előtt mondva van: „milly kevésbé nemzetiek még hölgyeink, sőt a' szó valódi értelmében még magunk is,“ — méltóztassék e' képpel kezében most 1841-ben is szét-

tekinteni, 's nem fogja e találni, hogy ha rajza számos vonásokban még most is igen élethű, itt az ideje, a' minnagunkkali megismerkedést a' vastag könyvek sövényezett kertjéből a' nyilvánosságnak nyílt szabad mezejére átültetni? — De én nem is tudom, mi körül foroghat e' különös vád. Egyszer, de csak egyetlenegyszer szólottam a' Pesti Hirlapban tán némi kis csipősséggel arról, hogy urhölgyeink olly kevésbé magyarok, és — istenemre! — e' felszólalás szükséges volt; ezen egyetlen szózaton kívül, hivatkozni merek a' Pesti Hirlap olvasóira, nem tagadhatják meg, hogy minden hasonló felhívásból (példaul a' 14-ik szám vezércikkében) soha sem hiányzott a' leggyöngédebb kiméletesség 's a' legcsekélyebbnek is annyi elismerése, mennyit csak e' gyöngédség igazolhat. — Vagy talán a' nép állapotját legközelebről érdeklő közigazgatási tárgyak iránt mindnyájunk, de kivált a' főrendűek részéről olly mindennapias részvétlenség megrovása vétetik a' kiváltságosak gyűlöletessé-tételének? — Ezt hinnen lehetetlen. Egyébkint szózataim elvek körében forogtak, miket a' nemes gróf maga is helyesel; és forogtak azon hazában, melyről a' nemes gróftól tanultam, hogy kiváltsága sok, de szabadsága annál kevesebb. — És ha azon vallomásom, mit az előjogok iránti véleményemről tettem, nem ellenkezik 's nem is ellenkeezhetik a' nemes gróf elveivel; ha igaz, hogy kivált polgári viszonyainkban ugy szólván semmit, mi már életbe lépett volna, nem értünk

még el (341 l.): úgy valóban nem kellene talán az elidegeníthetlen jogok visszaadásának, emberi méltóságba visszahelyezésnek gyéren előforduló (ha csakugyan előforduló) emlegetését a' kiváltságosak gyűlöletessé-tételére magyarázni annak, ki a' 320-ik lapon maga elismeri, hogy „hazánk lakosinak azon nagy száma, melly nemcsak hogy ki vala egészen zárva az emberiség legszebb jogaibul, de mint ha úgy szólván sokak által készakarva tartatott volna sötét butaságban, csak most 's csak némileg lépett ki a' kényuraság undok hatalma alul.“ — Általában véve, nekem elveim közé tartozik, hogy a' kiváltságos osztályoknak nem leszállani a' néphez, hanem azt magokhoz kell emelniök, 's így ezen fölemelésnek csak a' fenálló alkotmányos formák mellett és által szabad történnie; minélfogva bátran hivatkozhatom a' Pesti Hírlapra, hogy minden közeledő lépés, melly ez irányban akárhol mutatkozott, a' Hírlapban mindig a' legméltánylóbb elismerésre talált. A' kiváltságosak gyűlöletessé-tételének vádját tehát el nem ismerhetem; de ha a' nemes gróf drasticai modora szerint e' vád tulajdonképen csak annyit tesz, hogy az oligarchismus iránt rokonszenvet nem érezek, 's alkotmányos sánczaink között úgy, a' mint törvényünk hozza magával, az egyenlőség elvének hódolok: úgy én ezt tartózkodás nélkül és nyíltan elismerem; min a' nemes grófnak nincs is [mit csudálkoznia, ha

megemlékezik, hogy én magam is a' szegény nemesség sorába tartozom, 's mint ilyen, alkotmány által nyert jogomat szívesen megosztom minden másokkal; arra azonban, hogy ne csak mások ne részesüljenek jogaimban, de még én magam is megszorítást szenvedjek, bajlandó egyáltalában nem vagyok, 's így az oligarchiai vágyak barátai közé számíttatni teljességgel nem is kívánok. Pedig hogy illy vágyak hazánkban éppen nem újságok, 's hogy illy vágyaknak magas helyekrei befolyása éppen én nálam nem a' legkedvesebb emlékezetben lehet, azt a' nemes gróf úgy bizonyosnak mint természetesnek találándja. — És az eszmék kapcsolata itt azon ügyre vezet, melyet a' Pesti Hírlap 17-ik számában nemzeti veszélynek neveztem, azt t. i., ha a' magyar nemesség magát megvesztegettetni engedi, 's lelkét áruba bocsátja. Erre a' nemes gróf a' 244-ik lapon megjegyzi, miképen „ez nem ok, hanem a' szegénységből eredő okozat, 's a' nemzetsúlyosztási gyökérokoknak egyike, megfordítva tán éppen az, hogy a' kellettén túlvitt nyilvánosság következtében, olly kérdések elhatározása, például mikor és mikép dűljön az ősiség, úgy függ néhány akó savanyú boron, mint függött Damocles kardja hajszálon.“ — Már én, ne vegyem bár tekintetbe, hogy a' nemes gróf maga elismeri, miképen jövendőknek szellemi alapokon kell emelkedni, 's nem

anyagiakon, anyagot tehát oknak 's a' szellemi okozatnak itt e' mezőn is fölvenni akarni következtetés volt, — a' Pesti Hírlap 17-ik számában is kimondám, 's most újlag kimondom, hogy a' lelki függetlenség nem függ birtoktól, 's e' szavak valóságáról a' kezességet saját keblemben hordozom; megmondám azt is, hogy e' gúnyolt nemességben a' jogérzetnek egy bizonyos ösztönszerű tapintata él, melly ha személyesítettnek, joggal mondhatná el az esküt, mellyet egykor Cicero Metellus vádjára tön: „esküszöm, hogy megtartám a' hont;“ 's erre ugy a' messze mint közel multaknak történeteiben nem nehéz adatokra találni; — megmondám végre azt is, hogy a' szavazati jogegyenlőség elvét a' gyakorlat mennyire mérsékeli; és most ezek után lehetlen némi megütközéssel nem kérdezni: mit jelent sen ez a' kelletén túl vitt nyilvánosság, mellynek következtetésében olly kérdéseknek, mint az ősiség, eldöntése, néhány akó savanyú boron függ? — Eszembe jut a' nemes grófnak a' mult országgyűlés alatt 1839. évi november 4-kén tartott beszéde, mellyben a' legközelebbi mult idők szomorú eseményeit leginkább annak tulajdonítja, hogy „1820 táján a' kormány behozta a' megyékben a' személyenkinti szavazást, 's ezen újítással az előbbi szokás, miszerint az ugynevezett „sanior pars“ határozott, megváltozván, aristocratiai alkotmányunkba egy olly democratiai elv, egy olly karika csú-

szott be, melly megkívánja, hogy vagy a' régi ke-
rekek is hozzá alkalmaztassanak, vagy ha ez nem
lehet, az uj is kidobassék. — Nem azért idézem ezt,
mintha olly értelmet akarnék a' nemes grófnak tu-
lajdonítani, hogy ő az említett oligarchismus visz-
szaidézését kívánná, mert hiszen ép' azon beszé-
dében mondá azt is, hogy a' mi megtörtént, azt
retractálni nem lehet; hanem idézem azért, mivel
csakugyan vannak a' felsőbb körökben, kik nyil-
tan kijelentik, hogy a' köztanácskozási részvét
jogát birtok szerint kívánnák arányozni. Erre néz
ve, minden mélyebb taglalgatást mint keserőséget-
okozót örömet mellőzve, csak azt jegyzem meg,
hogy a' személyenkinti szavazat jogát nem a' kor-
mány hozta be, hanem behozta az alkotmány; 's
ezt nem csak azért, mivel magam is azon nemések
sorába tartozom, kiknek political jogát az emli-
tett oligarchiai vágyak, ha sikerülnének, csak-
nem egészen nullificálnák; hanem statustudományi,
alkotmányi és political szempontból is, legbecse-
sebb országos kincsnek tekintem, — olyannak,
mellyben (mikint a' Pesti Hirlapban bővebben tag-
lalgatám) alkotmányunk kifejlődésének csaknem
egyedüli biztosító elemét találom, melyet hát sér-
tetlenül fentartani mindaddig ohajtok is, míg épen
ezen jogegyenlőségi elem segedelmével alkotmá-
nyunk úgy kifejlődik, 's megyei szerkezetünk ta-
lapja olly kiterjedést nyer, hogy megyei gyűlé-
seink ösnépgyűlési (Urversammlung) természetük-
ből képviseleti rendszerű municipiumokká fejlőd-

hetnek; a' mi sokkal több előzményt föltételez, mintsem egy-két nemzedék korának leforgása előtt elkövetkezőnek remélhetném. — Azt tehát, hogy az említett jognyesési hátralépéseknek barátja nem vagyok, nyíltan kijelenteni egyáltalában nem vonakodom; de a' gyűlöletessé-tétel vádját még ezen vádak ellenében sem fogadhatom el; mert sokkal inkább követelem magam számára a' véleményi szabadságot, mintsem hogy másoknak hasonló jogát ellenzeném.

Felsőbbség gyűlöletessé-tétele. E' vád vagy csak egy rakétaszerű pattogás, vagy az egyes visszaélések, hanyagságok és elmulasztásoknak nyilvánosságai hozatalára irányoztatik. — Erre nézve egy harmadiknak véleményét iktatom ide válaszul, név nélkül; mert nem akarom, hogy a' szavak mástól, mint a' bennök fekvő okoktól nyerjenek nyomadékokot.

„Mélyen érzett bajainknak egyike azon hanyagság, mellyel törvényeinket végrehajtjuk, és azon tiszteletlenség, mellyel a' törvények rendeletének szentségét figyelembe sem veszik sokan, hacsak hatalom- 's erőtől nem kényszerítvők. Mig ez így lesz honunkban; mig a' törvényt már azért, mert törvény, tisztelni meg nem tanuljuk; mig a' közvélemény nem örökös a' hivatalos eljárás fölött; mig a' gyalázat bélyegével csak azt rójuk meg, ki a' tiltó törvényt megszegte, de azt nem, ki törvényt szabta kötelességeit tudva és akarva rosszul, vagy épen nem teljesítette: addig süke-

retlen minden törekvésünk; mert a' törvény csak holt betű marad, ha mi magunk nem adunk annak életet. Zsibbasztó a' nem-cselekvésnek és hanyagságnak hatása, 's tán még inkább tűrhető, ha valamelly tisztviselő néha rosszul tesz, mint ha épen semmit nem tesz. A' rossz, a' mit az tett, csak tudomásra jőjön, ellenhatást szül, 's a' rosszat orvoslani nem lehetetlen; de a' nem-cselekvés ellen nincs orvosság. Inted őt? hallgat, és ismét nem tesz; dorgálod? hallgat, de nem tesz; fenyegeted? hallgat, 's tán mosolyog, de szinte nem tesz; végre büntetni akarnád? de nem találsz törvényt, mellyhez támaszkodj', 's nem találsz bírót, ki a' büntetést kimondja; sőt találsz igen sokat, ki a' nem-tevőt pártolja. Ezt a' hanyagságot 's részvétlenséget kiirtani jellemünkől, valóban közszükségeink legnagyobbika. Nálunk a' törvény iránt élénkebb részvétel csak addig mutatkozik, míg az vitatás alatt van, 's ha már kivittuk, elteszszük szunyadni számos elszenderült társai közé, 's gyakran ismét ujat sürgetünk helyette. Mig ez így marad, addig nincs idvesség számunkra. — Nehéz e' bajon segíteni, de talán nem lehetetlen, 's az egyetlen mód, mellyel azt eszközölhetni, nyilvánosság, 's egy tisztább, szilárdabb, élénkebb és határozottabb közvélemény ébresztése. Vannak vétkek, miket másképen büntetni nem lehet, 's vannak emberek, kikhez más módon férni nem lehet, mint a' közvélemény által. Vannak cselekvések, miket minden ember rosszal, de a' törvénynek büntető súlya alá

nem esnek, 's az ilyeneket csak az által lehet megtorlani, sőt jövődőre gátolni, ha kitéve a' nyilvánosságának, a' közvélemény bírálata alá vonatnak."

Ez okoknak fontosságát nem hiszem hogy valaki tagadhatná. Mielőtt nyilvános political pályára léptem volna, a' tapasztalás által még nem szilárdult ifjuság tűzmelegével 's gondolatlanságával (mert halj beh végtelen a' különbség hazánk mostani reménydús ifjúsága 's az én korombeli közt!) rohantam én is a' megyei élet viszonyaiba; 's ha visszatekintek a' rég múlt időknek napjaiba, mennyi bánatot okoz lelkemnek még most is, hogy nem mindig valék elég erős az idő 's körülmény szokásos hibái közt botlások nélkül megállani! és e' visszaemlékezésből meggyőződésig emelkedik keblemben a' hit, hogy nyilvánosság, csak nyilvánosság az, mi a' hanyagot szorgalomra, az önkénykedőt mérsékletre, a' kicsapongót törvényszerűsége, a' romlottat tartózkodásra, a' gyöngét erősödéssre, az ingatag határozatlant szilárdságra vezérelheti. — Csak ennek segítségével fejlődhet ki korán a' political jellem, melyre különben — az igen kevés választottakat kivéve — nekünk mindennapi embereknek csak botlások 's bukások után lehet eljutni. — Ne gondolja hát a' nemes gróf, hogy azon nyilvánosság, melly éppen e' mézőn olly jótékonyan működhetik, ez által a' felsőbbség tekintetét súlyesztené; sőt inkább nem lehet a' felsőbbség tekintetének erősb támaszt nyújtani, mint ép' ez által; mert min alapszik a' felső

ség tekintete? rettegten, vagy bizodalmon? én azt gondolom, bizodalmon; pedig nincs eszköz, melly a' népnek a' felsőbbség iránti bizodalma annyira biztosíthatná, mint ép' a' nyilvánosság örök-éber szemének őrökődése; nincs fék, mellynek hatása a' nyilvánossággal mérközhetnék. A' méltóságos gróf állása sokkal magasabb volt, mintsem hogy a' gyakorlati élet ezen oldalával gyakoribb érintkezésbe jöhetett volna; de mi, a' középosztálynak emberei, e' viszonyok körében éveket meg éveket töltöttünk el; mi tudjuk, hogy a' hol a' tisztviselőnek személyessége, mondhatnám, isteni erővel nem volt képes hatni az apáról fiúra öröklött bizalmatlanság ellenében, — mi tudjuk, minő titkos bosszúság epéje öntötte végig a' kebleket azon néha nem alaptalan, de többnyire mégis bal lüdelem miatt, hogy tisztviselői kihágás vagy hanyagság ellen panaszkodni, merő kábáság; — és e' bosszús bizalmatlanság egy fereg volt, melly a' jövőndő nyugalmanak gyökerén rágott. De hassa csak át a' nyilvánosság éberségének eszmélete nemzeti életünket, e' bizalmatlanságnak meg kell szűnni. Már is voltak esetek, hogy az időszaki sajtó fölemelvén figyelmeztető szövegát, az igazságos panaszra nyíltan az egész ország tudomására elégtétel következett; s csak néhány illy jelenet adja magát elő, és lehetetlen, hogy a' hatóságok iránti tisztelet és bizodalom erős gyökeret ne verjen az ország népességében; — pedig hiszen a' nemes gróf ép' azt veti elle-

nem, Bülauból idézett szavaimra, hogy az engedelmisségi kötelek nagyon megtágulvák: engedje hát kérdezni, azt tartja-e jónak, ha tovább is azon utnak sötétségében tapogatózunk, mellyen eddig járva, az engedelmisség 's felsőbb-ség iránti bizodalom kötelékei ennyire megtágultak? vagy nem azt tanácsolja-e az „értelem“, hogy a' bajt-okozott utat elhagyva, a' nyílt egyenességet kísértsük meg, mellyet illy bajok ellen csaknem egyedüli óvoszernek az okszerű logica 's más nemzetek tapasztalása bizonyítanak?

Azonban a' minő czáfolhatlanoknak hiszem ez elveket, úgy más részről tagadni egyáltalában nem akarom, hogy a' Pesti Hirlap e' tekintetben nem minden hibától ment; nem arra nézve, hogy a' felsőséget gyűlöletessé tette volna, hanem hogy a' visszaélések fölfedezésében elegendő óvatosságot nem mindig bizonyított, 's ezzel egyeseknek egy-két esetben érzékeny bántalmat okozhatott.

— Becsületes ember, ha hibázott, jobbat nem tehet, mint ha hibáját elismeri, 's ismételésétől óvakodik. Ezt én a' Pesti Hirlapban már rég megtevém. Egy lapnak, melly — mondhatnám — egy egészen új mezőt vont be mások tapasztalásán még nem okulhatott működésébe, kezdetben csaknem lehetlen nem tévednie; de azért tévedései mellett is megtermette már gyümölcseit; és én nem a' Pesti Hirlap, hanem a' magyar időszaki sajtó nevében (mert ez a' magyar hirlapoknak közös művök, vagy talán érdemök is) tartózkodás nélkül

ki merem mondani, hogy a' törvényszerűség éb-
resztésében 's a' kicsapongások megelőzésében
már is annyi segélyt nyújtott a' felsőbbségnek,
hogy e' részbeni hatásukat félreismerni lehetetlen.
És én valóban nem gondoltam volna, hogy az
itt-ott pillanatnyilag mutatkozó fölhevülés, vagy
az olly sűrű nyilatkozások 's ellennyilatkozások
még a' nemes grófot is annyira meglephetik, hogy
elfelejtené, mikép minden újtól kezdetben illy je-
lenetek el nem maradhatnak. Örökös tespedésre
kellene magunkat kárhoztatnunk, ha illyesmitől
visszariadnánk. Emlékezzék csak a' nemes gróf
az uj urbér behozatalára, 's hogy egyebeket ne
emlitsek, magára azon ellenhatásra is, mellyel az
olly szükséges váltótörvények ép' azon osztály-
ban találkoztak, mellytől minden mások fölött
szíves fogadtatásukat remélhattuk. Nagyon szo-
morú országlási rendszer volna az, melly illy e-
phemer jelenetek miatt azonnal meghuzná a' vész-
harangot, 's helyett hogy bevárná, míg emberi
természetünk a' nemzeti életbe illesztett uj „agen-
tiával“ megbarátkozik, magát az uj erőt dorong-
gal verné agyon, 's a' bajt halállal orvosolná.
Várjon csak a' nemes gróf időtől 's az események
hatalmától, és meg fogja látni, mikép félelme
csak onnan ered, hogy a' sajtónak élénkebb moz-
gását még mi magyarok meg nem szoktuk. Uj 's
meglepő reánk nézve, hogy hirlapjaink olly dol-
gokról 's olly hangon szólnak, mikről és mikép
ekkorig hallani alkalmunk nem volt. Csiklandóság

vagyunk, mert még nem igen nyultak hozzánk. Majd megszokjuk. — Ez a' kifejlődésnek olly stadiuma, mellyen okvetlenül át kell esnünk, hogy eljuthassunk azon fokra, mellyen a' sajtó miránk nézve is az lesz, a' minek mindenütt mutatkozik, hol önmagábóli természetes kifejtésétől a' szabadabb sajtót elméletben egekig emelők, de a' gyakorlatban mégis pokol művének gyanusítók el nemriaszták a' nemzetet, t. i. az áldásoknak legnagyobbika.

III. Robespierre és revolutionarius syllogismus. — A' nemes gróf meghuzta, 's — bocsássa meg nekem e' szót — kissé gondatlanul huzta meg a' gyanusítások vészharangját; és e' példa, gondolni lehet, nem maradand utánzatlanuk. Soha sem fognám én ugyan 's nem fogná senki is a' nemes grófot holmi károgoatók seregével legtávolabbról is ugyanazonítani: azonban kérdem, ha megtörténnék, hogy némi szennyes érdekek a' nemes gróf példája authoritásának háta mögé menekülve, a' soha nagyobb mértékben nem tapasztalt közbéke 's nemzet és kormány közti bizodalom idején mindig és mindig veszedelmesebben félrevernék a' vészharangot, mellyet a' gróf kondított meg, ha akadna bizonyos cotteriä, melly azon törekvésre használná ez alkalmat, hogy a' nemzetet letéríteni próbálja a' discussio stadiumáról, mellyen mindinkább közeleg némi nagy kérdések megoldása, melly megoldás egynémi „hazafiaknak“ egyáltalában nincs inyökre, — ha, mondom, egy illy cotteriácska a' nemes gróféval

illy merőben ellenkező célra használná a' gyanúsítgatási szenvedelem vészharangját, 's azon törekednék, hogy inkább csak veszekedjünk örökké, mintsem ama' nem-tetsző kérdéseket discutiáljuk, és azon törekednék, hogy elvégre senkiben se bízzék a' felforrt sokadalom, — kérdem a' nemes grófot, nem csapná e össze kezét munkája fölött? — Én azt gondolom, ha valami, ez foszthatná meg a' magyar aristocratiát a' nemzeti jövőndő előkészítésének dicsőségétől; ha valami, ez készíthetne az aristocratiának oly sorsot, mint azoké volt, kikről irva van, hogy sem tanultak, sem felejtettek. — És ezt azután a' Pesti Hírlap okozta volna? Hiszen tegyük föl egy pillanatra, minden kifogás, minden ellenvetés nélkül, hogy a' Pesti Hírlap modora többet forgott volna az agitatio körében, mint kellett, vagy oly tárgyaknál is forgott, mellyeknél nem kellett: ez kézzelfoghatólag csak onnan eredett, mivel az első hónapokban, míg úgy szólván a' „*terrenum recognoscere*”, míg bizonyos elv- és színvonalági csatlakozás eszközölve nem volt, szoros tudományilag véve, nem lehetett a' napnak kérdései fölött nagy részben általánosan nem szólni, 's minden általános felszólalás már természeténél fogva melegebb, sőt gyakran keserűbb és keményebb, mint a' részletes fejtegetés; de mi volt a' legtermészetesebb logica szerint ez állapotnak jövőndője? Az, mit némelly külföldi lapok levelezői már több ízben, biztos practikai tapintattal

jósoltak, hogy mindennap nagyobb 's nagyobb mértékben el fog következni az általánosan fölvetett kérdések részletes fejtegetése, 's ekkor a' keményebb hang már a' dolog természeténél fogva megszeliidül; mert a' részletes fejtegetés azokhoz intéztetik, kik a' főelvben már megegyeztek, 's ezek ellen nincs okunk keserűbben szólani, de időnk sincs; mert a' részletes fejtegetés a' tárgyak bonczolásával és szabályszerű elrendezésével lévén elfoglalva, rá nem ér, de nem is szeret indulatoskodni: míg ellenben elvekről szólva, belőlünk természetesen a' lelkesedés szól, melly a' szónoklatnak ezer alakú mesterségével rokonszenvet ügyekszik gerjeszteni. — És ha már most a' nemes gróf kebelzúditó gyanúsításai utánzásokra találának, és a' Pesti Hirlap, a' helyett hogy hivatását mindinkább megközelitné, elég gyarló volna felelni, a' mint kérdeztetnék, és azon a' hangon; mellyről a' nemes gróf mondja, hogy népszerűsége nem alkalmatlan, a' gyanusitgatók szeme közé szórná a' „rablást“, „honáruulást“, „nemzetgyilkolást“, és betekintene a' történetek évkönyveibe, és százados igazságtalanságokat kikutatgatna, hogy visszatorló vádjaihoz tényeket állítson nyomadékul: nemde ép' ellenkezőjét eszközölné a' nemes gróf annak, mit eszközölni ohajtott, eszközölni vélt? Vagy aztán ennek bűne is a' Pesti Hirlapra háramlanék? A' ki békét akar, ne indítson háborút, a' ki szenvedélyt akar lecsillapítani, ne izgassa fel a' szenvedélyt. — És az-

tán ennek mi lehetne következménye? — A' Pesti Hirlap nem félti a' maga elveinek (mellyek a' nemes grófnak is elvei) jövődjét. Mert gúnyolják bár az epés rövidlátók az ifjuságnak azon részét, melly a' férfiaság küszöbén áll: annyit senki sem fog tagadhatni, hogy nemzetünk jövődjét ezen nemzedék képviseli. Miránk nem sokára enyészet vár, 's nyomunkba egy erősebb ivadék lép, melly tettekké érleli bizonyosan, mik minálunk még csak elvek valának. A' melly elvekhez hát a' közel jövőkor csatlakozik, azon elveknek jövődjök van. De különben is honunkban a' haladást meggátolni, vagy épen visszanyomni sem ármány, sem gyanusítás, sem hatalom nem képesek; mert mélyen érzett nemzeti közszükséggé vált. A' patak, ha csergedező vizének gátat vetsz, mellyet elsodorni nem képes, vagy elkerüli azt, vagy meghaladja, 's a' gát csak erejét nevelte, csak folyását tette rohanóbbá. — A' haladás ügyének tehát diadala bizonyos; ezt, ha minden jóhiedelmű balítélet 's ennek szárnyai alatt minden szennyes érdek harczra kel is ellene, én nem féltém; mert tökéletesen igaz a' nemes grófnak jeles mondása, melly a' „Főrendi Napló“ 474-ik lapján föl van jegyezve: „Nemzetünknek jövődje van; illyest pedig, ha nemzetet illet, egyesek vagy egyes combinációk meg nem semmisithetnek.“ Ha tehát a' haladás ügye kárát nem vallaná, ki vallhatná kárát azon szellemnek, mellyet a' nemes gróf büszsava előidézt.

het? Senki más, mint azon érdekek, miket — a' mint indult a' közvélemény — kimélni kész, de miket kimélni nem fog, ha gyanúsítgatások által felzúdítatik. — És akkor? — legyen szabad nekünk is annyi fenyegetések ellenében egy jóslatot mondanunk: Akár üveg a' kőhöz, akár kő az üveghez, minden esetre az üveg törik.

A' revolutionarius syllogismus nem egyéb, mint egy rémletes rodomantada, egyetlen gyűlöletes szónak pecsétét felütő az egyes vádakra, melyekről szólni immár alkalmam vala. Püsztá declamatióra, bármi ingerlő legyen is, tehát indulatba jönni nem fogok, ámbár a' grófnak hevült képzelete a' szenvedély nyelvével olly vád-declamatiókat halmozott reám, minőket még távolról sem lehetett egy bizonyos perben olvasni, mellyre a' nemzeti ótalom 's dicső fejedelmünk törvényszerűsége feledés fátyolát veték. Megnéztem a' XVII. századbeli szomorú események évkönyveit is, több 's nagyobb vádakra ott sem talállok. — Bizony, bizony mondom, ha megolvassuk, miket a' gróf „A' kelet népében“ 's milly hangon ír, 's ha nem-alkalmazható hasonlatoknak csak egy pillanatig is helyt engedünk: lehetlen azt nem mondanunk, hogy ha csakugyan igaz, hogy a' Pesti Hírlap a' robespierrei pálya bájteli kezdetén van, azon kezdetben, midőn ama' szörnyeteg kebelét még „mindenek felett felebarátai 's az emberiség iránti szeretet szomja hevité“ (170 l.); valóban a' nemes gróf — e' könyve után

ítélve — ugyanazon pályán már meszebb van; mert már kijelölé az első áldozatot. — De én csak arra kérem a' nemes grófot, hogy ha minden vádja alapos volna is, méltóztassék megemlékezni, mikép nemzetünk jövődjét egyesek vagy egyes combinatiók meg nem semmisíthetik; ha ez eszébe jut, bizonyosan nem fog oda dölgozni, hogy nemzeti neheztelés érje azt, ki olly utból tér ki, melly — saját vallomása szerint — okszerűleg kimutatva nem csak nálunk, de alkalmasint a' világnak még egy népénél, egy nemzeténél sem volt (116 l.).

Azonban, nehogy valakit tisztelt olvasóim közül avvagy azon tudomás is nyomjon, hogy a' francia forradalmi hősöknek még csak emlékezetét is képes volt a' Pesti Hirlap a' nemes grófbán felköltetni, meg kell említenem, hogy ezen emlékezet a' nemes grófbán már sokkal a' Pesti Hirlap keletkezése előtt támadt: annak hát e' szegény üldözött hirlap ép' ugy nem oka, mint a' mai nap a' tegnapinak. — A' „Főrendi Napló“ 474-ik lapján olvassuk, mikép a' nemes gróf a' forradalmi személyzetek fokozataival Bailly-tól Robespierre-ig már a' mult országgyűlésen példalózott; azonban legyen szabad idéznem ő cs. kir. főherczegségének országunk nádorának a' példázgatásra adott bölcshelyét (lásd: „Főrendi Napló“ 475 l.): „Nem lehetek — mond a' fenséges nádor — egy értelemben az előttem szó-

lóval, a' ki Franciaország példáját Magyarországra alkalmaztatta; mert Franciaországban, a' mint azt a' historia bizonyítja, a' szabadság fen nem állott, hanem erőszakos kitörések által hozatott létre: Magyarorszában ellenben a' szabadság mindenkor fenállott, 's fenáll eddig is; 's így azok, miket ő méltósága Franciaországról felhozott, teljességgel Magyarországra nem alkalmaztathatók."

E' kevés bölcshozatásban sokkal több van mondva, mintsem véteknek ne tartanám, a' két ország közti lényeges különbségek hozadalmas rajzolatával tisztelt olvasóimnak márig is szerföltött igénylett türelmét fárasztani; 's azért a' gyanúsításoknak keblemet mélyen bántó tárgyától azon egyszerű figyelmeztetéssel veszek búcsút, hogy Magyarországon ugyan forradalmi drámákról álmódosni senkinek esze ágában sincs: de mégis nem a' legjobb tactica volna annak lehetőségét igen gyakran emlegetni; mert sok ember közt sok perzselt agyvelő is van, és gróf Széchenyi István e' honban nagyok és kicsinyek előtt nagy autoritás. — Még egyszer mondom: az ördögöt nem kell falra mázolni, — mint a' német szól.

Sajtó, — nyilvánosság.

A' nemes gróf a' sajtószabadságnak 's így együtt vele a' nyilvánosságnak is elméletben meleg barátja; mert annak az emberiség jogait bizonyosan kivívó áldását az emberek által nyert minden diadalmaknak elibe teszi (236 l.). — Azonban midőn ezen isteni adománynak élvezése forog kérdésben, nagyon különösen nyilatkozik. Így a' 113-ik lapon: „Ugyan mi világlik ki? hogy a' kormány féltékenysége nem volt tán olly igen oknélküli, midőn bizonyos felhevülési árnak gátot vetni ohajtott, 's hogy legyünk csak magunkra hagyva, legyen csak a' sajtónak éles fegyvere minden vagy elég korlát nélkül kezünkben, és pezsgő vérünk 's a' t. nem engedendi, miszerint sajátunkkal minmagunk károsítása, minmagunk megsértése nélkül rendesen és tartólag éljünk“ (171 l.). — „És éljünk csak a' sajtóval minden cél és határ nélkül, és engedjük csak, mikép azal mindenki kénye kedve szerint élhessen — — és lesz köztünk elég, ki nek kezében a' sajtójog a' gyilkosnak gyilkánál, a' gyujtogatónak kanócánál nagyobb átokká fog válni.

Vagy más szóval: írhasson mindenki honunkban, mit akar, és bocsáthasson mindent akármilyen formában és kiterjedésben: sajtó alá, és ebben ne tegyen a' kormány akadályt, 's mi se tűzzünk ki legkisebb határt és célt, csakhamar árnyékba fog állíttatni a' Pesti Hírlap 's a' t." Illyenek számtalanszor fordulnak elő a' nemes gróf könyvében; és mint-hogy e' könyv censura alatt van írva; és olly sajtó ellen intézvék a' felszólalások, melly szint-ugy könyvvizsgálati ellenőrség alatt áll: világos, hogy a' nemes gróf nem csak a' szabad sajtót tartja veszedelmesnek a' magyarra nézve, hanem még a' könyvvizsgálati kormány szabályokat is tá-
gábbaknak látja, mint körülményeink szerint ki-
vánatos. — És ezt hazánk reformatora mondja. Lásza meg az érdemes olvasó, mikint képes e' dologgal tisztába jöni. — Nincs szándékomban a' szabad sajtó apologiáját írni. E' kérdés erősbek-nél erősbek által már ezer 's ezerszer végigfej-
tetgettetett. Nehogy olly példákra hivatkozzam, miket akárki forradalmi vádakkal illetbessen, csak az olly igen royalis szellemű Chateaubriand-nak a' paires kamrájában mondott híres beszéde-re hivatkozom, és hivatkozom gróf Dessewffy Józsefnek az országos rendszeres munkák között — fájdalom! — csak különvélemény gya-
nánt rejtekben tündöklő halhatatlan munkájára, mellyért Trencsinnek nemes rendei az érdemes

grófot hazánk köszönetére méltónak közvégszégileg kinyilatkoztaták; és hivatkozom végre a' „Századunk“-nak mult év végével e' tárgyban értekezésére. — E' hivatkozásokat azonban csak figyelmeztetésül hozom fel azoknak, kik az említett jeles műveket még talán nem olvasták; a' nemes gróf nézeteire pedig azon rövidke megjegyzést teszem, hogy ezek a' „nem-érettségi“, „visszaélési“ 's a' t. kifogások a' sajtósabadság leghatározottabb ellenségeinek már ezerszer meg ezerszer hallott 's ezerszer meg ezerszer megczáfolt mindennapias ellenvetései, mellyek ha helyt fognának, szabad sajtóra soha, de soha egyetlenegy nemzet sem találatnék megérettnek; mert a' nemzeti érettség 's értelmesség gombakint nem nő; eszköz nélkül a' cél el nem érhetni; a' szabad, vagy — hogy körülményeinkhez mérve, határozottabban szóljak — szabadabb sajtóra csak szabadabb sajtó által lehet megérni; itt az eszköz cél is egyszersmind; — avvagy mondja meg az érdemes gróf, ki 's mikor vezette a' magasztalt angol fajt fokunkint, lépcsőnkint azon lelki táplálékhoz, mellynek köszönheti főképen méltán dicsőített értelmességét? — És ne felejtjük el, hogy a' sajtó is emberi mű, ne építsük hát egyedül valódi vagy vélt árnyékoldalára ítéletünket; és ne felejtjük el különösen, hogy az nem a' sajtó bűne 's nem is a' nemzet éretlenségének jele, ha vannak emberek, kik másképp vélekednek, mint szeretnők. De hiszen a' sajtóval is úgy van az ember, mint

a' szabadsággal; a' szabadságot — elvben — minden ember szereti, csakhog. egynémelly ember egyedül magát, más ellenben mindenkit szabadnak ohajtana. — E' kényes tárgyba bővebben nem lehet ereszkednem; de megvallom, különösen hatott rám, ép' a' nemes gróftól szorosabb korlátozó utáni vágyat hallani!

És midőn ezek szerint a' „vád és védelem“ rovatot berekeszteném, legyen szabad a' „Néhány szó a' lóverseny körül“ című munkából néhány sorokat idéznem: „Ép huzában elég tág mező áll nyitva ezrek különkülön munkálódási pályájára, 's elég széles ott az út, hogy egyik a' másik mellett, úgy örülvén mások előmenetén mint magáén — — haladhasson.“ — Ismét más helyütt: „Azt hiszi, már nagy haszonnal egymás ellen fordíthatjuk fegyvereinket, egyik a' másiknak józanságát, jó szándékát, szóval hitelét, mennyire lehet, lealacsonyítván? holott — mint én hiszem — ha valaha, most nagy a' szükség egymás iránti bizodalomra 's őszinte — — magát megtagadni tudó kézfogásra.“ — És ismét másutt: „Véssük mélyen szívünkbe Vörösmarty „Szózatát“, e' győ-

nyörű lélekszüleményt, és búcsút adván — — — egymás iránti bizalmatlanságnak, — — ne tagadjuk végre magunktól meg azon eddig soha nem ismert édeni kéjérzést egy lelkű egy testű családsgba, egy czél 's egy vég után törekvő nemzetségbe forrunk egybe.“ — E' bölcs intéseknek részemről tehetségem szerint hódolva, őszinte önmegtadással nyujtom a' nemes grófnak jobbjomat, — nyujtom azon vallomással, hogy a' Pesti Hirlapnak tökélytelenségét 's igen sok hibáit vonakodás nélkül elismerem; a' mi jó tanács van a' nemes gróf könyvében, követni fogom, ámbár nem négy szem közt (lásd: „A' kelet népe“ 37 l.) 's nem is igen engesztelő modorban, sőt inkább nemzeti-gyilkolási vádak és fej-betörési fenyegetések kíséretében adatott; 's a' nemes grófot, mint már előbb, úgy most is, mély tisztelettel kérem, méltassa vezérlő tanácsára azt, kinek most utját állni törekedett; mert bizonyos lehet a' nemes gróf, hogy — a' mint már a' Pesti Hirlap 1-ső számában mondtam — tanulni szeretve is, szükségét is érezve, észnek és oknak mindig örömetst hódolok; és bizonyos lehet arról is, hogy szennyes érdekek vezetni soha sem fognak, meggyőződéseim nem lesz eladó, és sem a' hatalmasok komor tekintete, sem polgártársaim heve soha el nem tántorít. — Ha pedig a' nemes gróf igénytelen személyemet vagy hirlapszerkesztői foglalatosságomat csekélyebbnek

tartja, mintsem kézfogásra nyújtott jobbomat elfogadná, vagy hivatásomban vezérő tanácsára méltatna: azon esetre méltóztassék legalább reám is kiterjeszteni fentebb idézett sorait, hogy „ép hazában elég széles az út, miszerint egyik a' másik mellett haladhasson.“ Részemről biztosíthatom a' nemes grófot, hogy folytassa bár, ha úgy tetszik, megtámadását, s tépje ügyemet és személyemet, a' mint tetszik: mégis valahányszor a' nemes gróf honunk boldogságának épületén „positív“ munkálkodandik, 's homokhor-dó napszámosokra szüksége leszen (lesz pedig, mert olly nemzetnek vagyunk tagjai, hol „semmit rólunk nélkülünk“), a' százezerek között, kik a' gróf vezéri szemére örömet fűggesztik tekintetők, sok erősebbet igen, de hűbb napszámost nem talál, mint én.

III.

Nemlegességek és tény- legességek.

Van a' nemés gróf könyvében egy osztály, melly nem a' Pesti Hirlap modorának, hanem önálló elveknek mezején forog; 's itt a' nemes gróf részint némellyeket (különösen némelly vállalatokat) roszal, részint a' teendők iránt javaslatokat tesz. Ez utóbbiakat azonban csak amugy hegyről végről említvén, a' részletes fejtegetést, kivitel módjait 's világosabb magyarázatot máskorra igéri. A' javaslatoknak ezen részére tehát korának tartom a' fejtegetést; egyébiránt, a' mennyiben olly közérdekű kérdések körül forognak, mellyek a' Pesti Hirlap programja szerint hirlapi fejtegetés tárgyaul kitűzvék: remélem, a' nemes gróf sem fogja adott szavammal ellenkezőnek találni, ha úgy gondolom, hogy itt már nem a' nemes grófnak adandó feleletről levén szó, róluk mint eddig, ugy jövőendőben is, alkalom szerint, a' Hirlapban lehet szólanom. Meg fognak tehát tisztelt olvasóim bocsátani, ha néhány rövid észrevételre szoritkozom;

különben is az eszmesurlódás, mellynek felköltését a' nemes gróf fellépésének köszönjük, hitem szerint a' Pesti Hirlap vádolásáról vagy védelméről mindinkább 's inkább áttérend a' sokkal közérdekűbb „mit? és mikint?“ mezejére, hol aztán a' fölvetett elvek és kérdések majd erősebbek által megtaglaltatván, mi okulni fogunk, a' közvélemény pedig irányt és állapotást nyer.

A' nemes gróf által javaslott rendszernek vázolata e' szavakban foglaltatik (71 l.): „Képzeljük nemzeti állásunkat, mint egy hadnak két szárnyát; a' bal szárny a' magyarság helyben álljon meg, 's előnyomulás helyett magát védő helyzetbe téve, minden figyelmét 's erejét arra fordítsa, hogy nyert helyzetéből ismét ki ne veretessék; viszont minden tehetség, idő, értelmi súly, kiállító erő kirekesztőleg a' jobb szárnynak, t. i. az alkotmánynak olly állásba tételére pontosittassék össze, mikép ez vivja ki nagy csatánk sikerét.“ — Más helyütt: „Vegyük be őket (a' másnyelvűeket) alkotmányunkba, hogy ők is bevégyenek minket, t. i. a' magyarságot magukba“ (74 l.). — Vagyis más szavakkal (362 l.): „A' magyarság terjesztésével felette csinnyán kell haladni, e' helyett azonban az alkotmánynak mindenkire terjesztése mozdittassék elő lehető legsebebben, azon lépcsőzet által,

melly aristocratiai létünkknél fogva az alkotmányban, 's nem az alkotmányon kün fekszik."

Nehogy valaki azt gondolja, mintha a' főelvben, t. i. hogy alkotmányos jótéteményeket kell adnunk, ha nemzetiségünket elfogadtatni kívánjuk, véleményem netalán különböznék: bátorkodom a' Pesti Hirlapnak mindjárt 1-ső számára hivatkozni, hol a' derék Grove cikkében épen e' gondolat van kifejezve, többek között így: „Kössünk magunkhoz minden idegen elemet a' rokonszeny édes lánczaival. Adjunk az adottakért, követeljük nemzetiségünk elfogadását egyfelől, másfelől nyujtsuk az alkotmány jótéteményeit. — Minden idegen elemet forraszszon össze a' láng, mellyet a' magyar alkotmány ébreszszon, ápoljon Ez lesz az ellentét, ha egykor vallás vagy nemzetiségi sympathiák által akarnák megosztani a' népet, melly e' szép hazát szabad alkotmány védelme alatt lakja."

És hogy valaki azt ne gondolja, mintha én az idegen nyelvűekre szórt gúnyolódást tartanám nemzetiségünk terjesztésére jó eszköznek, hivatkozom a' Pesti Hirlap 32-ik számára, hol így szólottam: „Gyűlölség szeretetet soha sem terem. Nemzetiségünket vágyunk terjeszteni? ne riasztuk vissza szeretetlenséggel a' közeledőt; ezt a' józan politica kárhoztatja, és kárhoztatja a' kereszténységnek mindnyájunkkal közös alapelve, melly így fohászkodik: Mi atyánk, ki az

egekben vagy. E' szóban a' testvérszeretet elve rejtezik, 's ezt gyakorolnunk kell egész életünkben; ha igazán ohajtjuk, hogy idegen ajkú polgártársaink nemzeti érdekeinkhez simulva, így említsék a' közös hon édes szent nevét: Mi anyánk, ki a' földön vagy."

Ez általános nézetem. E' mellett azonban meg kell vallanom, hogy a' gróf javaslatát mégsem tartom minden viszonyokra alkalmazhatónak; mert helyesen mondja ugyan, hogy az alkotmány kiterjesztése által kell ügyekezünk nemzetiségünknek azok általi elfogadtatásán, kik az alkotmányon kívül vannak: de hát azokkal mit csináljunk; kik már alkotmányunk sánczaiba befoglalvák; kiknek már alkotmányos jogokat nem adhatunk, mert velők minden jogainkat nem csak megosztottuk, sőt még magunkat szorítottuk meg ő irántoki kedvezésből saját koronánk birtoka alatt a' concivilitas jogaiban, 's kik annyi jótéteményt a' legdühösebb ellenségeskedéssel viszonoznak, nyíltan és titokban a' magyarság vesztére terveket főznek, 's egy roppant hatalom rokonszenveivel coquettirozva, ellenséges indulatukkal egy ép erős nemzet ellenében még kérkednek is? — Ez a' nemes gróf számvetéséből kimaradt; pedig itt, épen itt van a' legfenyegetőbb, hogy ne mondjam egyedüli ellenség; de itt az alkotmány kiterjesztésének módján tul vagyunk, sőt épen ezen ellenséges elem az, melly alkotmányunk kiterjesztésének is egész tehetségével utját állani törekszik.

Meg kell tehát, nézetem szerint, a' viszonyokat különböztetni. — Először is itt vannak uraink 's hölgyeink, kiknek magyar név 's a' magyar hon áldásainak tejszíne jutott, 's kik mégsem magyarok. Ezekről, azt hiszem, nem csak a' jog megengedi, de a' politica is javasolja, hogy a' nemzet már követeljen. — Itt vannak másodszor azok, kik az alkotmány sánczain kívül állanak; ezeknél van helyén a' nemes gróf tanácsa az alkotmányi szárny iránt; de, nézetem szerint, a' nemzetiségi szárnyat itt sem lehet egészen védelmi veszteglésre kárhóztatni, sőt inkább azt is tanácsos gondosan óvatos lépésekkel előre vinni. — Érttem itt különösen a' nevelést, azon alapelv szerint, hogy nyelvet senki szájából kitépni ne törekedjünk; a' magános élet mysteriumaiba ne nyuljunk szentségtelen kezeinkkel; de már azt kívánjuk meg, hogy a' köz, a' nemzeti élet magyar legyen, 's a' menyiben köz és magános élet egybefügg, az idegen meghagyása mellett a' magyarnak is hely engedtesék. — Végre jönnek a' valóságos ellenségek. Ezeknek ismét két osztályuk van: ben az anyarszámban, és ezen kívül. Amazokra nézve úgy vélekedem, hogy a' hol gúny, megvetés, ármány 's nemzetártalmas törekvés mutatkozik, ott ezeknek ellenében a' magyar nemzetnek férfias önérettel 's komoly, de magát lealázni nem engedő méltósággal kell föllépnie, 's jobbában a' törvény-nyel, baljában minden kitelhető méltányossággal lépve az ellenség elibe, annyit legalább nem tör-

hő, hogy ellenséges törekvéseik még a közállomány ótalmában 's jóvoltában is részesüljenek; mert ezt (példaul a status ótalma alatt levő köznevelőintézetekben garázdálkodó nemzetellenes társulatokat) tűrni, valóságos öngyilkolás. —

Ennyit kívántam a nemes gróf általános rendszervázlatára megjegyezni; most még a népnevelésről kell egy-két szót szólnom.

A méltóságos gróf, miután Budapestnek erőinket egy célra összesítő központtá alkotását, az ősiség eltörlését, országos közlekedési eszközök létesítését 's nemzeti bank felállítását, mint megannyi-szükséges teendőket, futólag megemlíté, imígy szól: „De sokkal fontosabb mindezeknél a köznevelés tárgya. Én csak kevéssel ezelőtt az általános nevelés ellen valék, — mert nem tartom jó logícának — — ha nevelés által még mesterségesen is tágittatik a már magától is mindegyre növekedő nemzeti test — — mielőtt elég tág political léte volna, mellybe azt megbomlási veszély nélkül, úgy szólván bele is lehetne nevelni. — Azonban kezd kezd lenni, sőt van van Magyarország minden lakosának tágacskább political léte már — — és ekkép a haláli álmából felébredt magyarnak nevelésérül is lehet veszély nélkül, sőt kell ezentul már gondoskodni — — És jóllehet hosszabb

megfontolás után is a' nevelés tárgya mutatkozik nagy nemzeti sakkjátékunk azon vonásának, melynek józan logica szerint minden más vonást alá kellene rendelni — — de mind e' mellett a' nevelés tárgya mégsem a' most teendő legelső vonás — — 's nem csak azon logikai okbul, hogy a' nemzeti politikai köntös, noha sokkal tágabb már, mégsem elég tág még — — hanem legfőképp azon okbul, mert ezen tárgynak idővesztés nélküli 's talpraesett elrendelése nem függ egyedül magunktól.“ — E' hű kivonatba gondolám a' 366—369-ik lapokon e' tárgyról mondottakat összszoríthatni. — Más tüstinti két vonást ajánl tehát a' nemes gróf addig is, míg e' nagy nemzeti kérdés megéri. Ugyanis: Ne toljuk ezentúl a' hibákat 's nemzeti hátramaradásunk okát általán véve mindig egymásra, 's kivált a' kormányra, 's viszont; de keressük azokat egyenesen magunkban; mert semmi sem neveli nemzetnek valódi erejét annyira — és erre van szükségünk — mint ha minden tagja derekasan betölti és férfiasan megállja maga helyét. — És ez az ajánlott tüstinti egyik vonás. Másik vonás: bizonyos „kötelességérzetnek“ fölébresztése és közönségessé-tétele.

Megvallom őszintén, a' nemes gróf jeles mun-

kájának eme' végeredménye ki nem elégít. Mert az ajánlott tústinti két vonásban semmi határozott „positiv“ valamit nem látok; hanem látom az elsőben igen határozatlanul megmondva, mit nem kell tenni; a' másodikban még határozatlanabbul, minő érzésre van szükség; de azt, hogy tulajdonkép mit kell tennünk, — azt, miről a' népnevelési eszmének ellenében megmondhassuk: ime! itt van, ezt tegyük, 's ne a' népnevelést, — illy positiv javaslatot gyöngé értelmekkel kivenni képes nem vagyok; a' népnevelés kérdése iránt pedig egyáltalában nem lehetek szerencsés a' méltóságos gróffal egyetérteni. — És pedig (hogy a' főokra feleljek mindennek előtt) azért, mivel csekély nézetem szerint abból, hogy a' tárgynak idővesztésnélküli talpraesett elrendelése nem függ egyedül magunktól, korán sem következik, hogy a' dolgot abbahagyjuk; hanem inkább azt vélem következni, hogy kettőztetett erővel és ügyekezettel tegyünk meg annyit, a' mennyi tölünk függ. — Már pedig, ha megemlékezik a' nemes gróf az 1791: 26 t. cz. egyik pontjára, 's mind arra, mit az egyházi rend, mit a' megyék 's egyéb törvényhatóságok, földesurak, egyesületek és községek, a' legfelsőbb törvényes felügyelés alatt, e' tárgyban tehetnek, 's valósággal tesznek is, lehetetlen el nem ismernie, hogy itt bizony mégis csak igen sok jót tehetünk saját tehetségünkől. Adná isten, hogy egyhámar csak mind az meg volna téve, mit e' rész-

ben: tennünk lehetne, örömmel 's elégedéssel tekintenék a' jövőre. — De különben is, ha eddig a' népnek political létéről, jogokról 's az örökös gyámsági rekeszeknek kissé megtagításáról vala szó, mindig azt szokták felelni: „Nem lehet, nem érett még erre a' népünk, előbb nevelni kell.“ Most pedig a' nemes gróf azt mondja: „előbb political létet kell a' népnek adni, aztán nevelést.“ — Boldog isten! hisz így soha ki nem jövünk a' *circulus vitiosus*-ból. Ha mégis a' népnevelés dolga olyasmi volna, a' mi máról holnapra egyetlen éjnek átfordulátán megérhetik, ha a' törvényhozónak valamint hatalmában van kimondani: akarom, hogy ez 's ez naptól a' népnek political léte legyen: ép' ugy hatalmában volna decretálni, hogy a' következő napon a' nép nevelt legyen: nem sokat törném fejemet az elsőség kérdése fölött; de a' dolog egészen másképp van; arra, hogy a' nevelésnek a' nemzet életében hatásos befolyását lássuk, év meg év, egy egész nemzedék életkora kell; és ámbár én azt hiszem, hogy a' szabadság legjobb nevelő a' szabadságra, következőleg — political tekintetben legalább — épen nem félek a' gondolattól, hogy jogok előzzék meg a' nevelést: mégis kérdezni merem a' legbátrabbakat ugy, valamint a' legfélénkebbeket, mit választanának a' kettő közül: egy, szabadságba tett népet, melly buta, vad, durva, neveletlen; vagy egy nevelt, erkölcsös népet, melly még nem szabad; mellyiktől lehet inkább tartani? — Azon

tekintetet sem látszik a' historia igazolni, hogy a' népneveléssel nyomban bizonyos politicalai vágyak járnak; 's ha járnak, legalább nem igen fajulnak el durva, törvénytelen kitörésekre. A' poroszok-ról állittatik, hogy ott egész Európában—Szász-Weimart kivéve—a' népnevelés legterjedettebb, legjobb lábon áll; de azért alkotmánya még maiglan sincs, ámbár a' népnevelésnek illyes igényeit a' „Landwehr“ rendszer, miszerint a' porosz katona nem szűnik meg porosz polgár lenni, és a' városi közel republicanus institutiók igen látszanak erősíteni; és valóban még az orosz czár sem fél népe neveléséről gondoskodni, 's e' gondoskodás sikerét ministerei minden évben fenhangon hirdetik Európának; már én pedig csak nem gondolom, hogy az oroszokhoz képest a' magyar nép olly borzasztó állapotban volna, miszerint még csak most kezdene szürkülni az idő, mikor a' népet csak lassankint és a' legkényesebb tapintattal szabad nyomorult mibenlétével megismertetni (199 l.). Én azt gondolom, ez egy kis önmystificatio; mert ha igaz, mit a' nemes gróf a' 367-ik lapon mond, hogy „van Magyarországon minden lakosnak tagacsább politicalai léte már:“ ugy nem látom okát, miért félhetnénk őt nyomorult mibenlétével megismertetni; sőt azt hiszem, ép' ellenkezőn áll a' dolog; mert csak ne véljük, mintha a' nép nem gondolkodnék nyomorult mibenlétéről; de ép' az a' baj, hogy nevelése nem levén, azt

roszul fogja fel, nyomorúbbnak képzei; 's innen erednek aztán a' mesztégnyói esetek, a' miknek, mi-helyt egykissé megismertetnők a' népet valódi mi-benlétével, történniök lehetlen volna. És előttem az is nagyon különösnek látszik, hogy midőn statarium s bot, korbács eltörlése ellen szól a' nemes gróf, akkor a' nevelést egyik szükséges előzménynek mondja (239 l.); midőn ismét kisdédóvó-intéze-tekről, hasznos ismereteket terjesztő egyesületről van szó, akkor az feleltetik (199 l.), hogy elő-ször a' felnőtteket kell korlátozni, 's kicsapongásiktól megóvni a' hazát; és viszont (196 l.) azért rosztaltatik az említett egye-sület, mivel a' legnagyobb rész olvasni irni, számolni, de még csak betűzni sem tud. — Én részemről a' mondó vagyok, hogy a' népnevelés olyan, mint a' tölgy, mellynek nagy idő kell, míg a' kisdéd makkból élőfa lesz; de ép' azért nem lehet vele eléggé sietnünk; 's ha csak-ugyan nem rajtunk áll, egész erdőket vetni egy-szerre: ültessen csak kiki tehetsége szerint apró csemetéket, — majd fa fa mellett erdőt csinál.

Ezekkel meg van előzve végezetül a' felelet azokra is, mikkel a' nemes gróf némelly apró vál-lalatinkat — mondhatnám — megbuktatni töreke-dik, midőn azokat korszerűtlenségről vádolja, az ugyis felette gyér közerőt eldiribolóknak, elfe-csérülőknak állítja, 's az Anglia, Amerika példájára vonatkozásnak nevetségessé-tételével az alig sar-jazókat elsorvasztásra kárhoztatja. — A' mi a' Má-

tyás-szobor-egyesületet illeti : ezt védeni nem áll
 tisztemben, miután történetesen azon esetben va-
 gyok, mellyet a' nemes gróf a' 194-ik lapon Mátyás
 királyról tesz föl (ha élne), t. i. hogy e' szoborra
 egy garast sem adtam; 's pedig először azért,
 mivel a' 100 ezer forintnak egybegyülését nem
 tartom valószínűnek; másodszor, mivel úgy vé-
 lekedem, hogy ha összegyülne is, azzal mű-
 vészet és művész érdekében hasznosabbat lehe-
 tett vala tenni, mint szobrot állítani. Ellenben
 tagja vagyok ('s azt minden kitelhető ügyekeze-
 temmel előmozdítani szeretném is) a' m. gazdasági
 egyesületnek, a' testgyakorló-iskolának, a' kis-
 dedóvó-intézeteket terjesztő- és az ipar-egye-
 sületnek (mellyek, az utólsót kivéve, a' nemes
 grófot is tagjaik közé számítani szerencsések);
 ezen egyesületeknek pedig ép' azért vagyok ba-
 ránya, 's azért is ügyekszem csekély tehetségem
 szerint a' Hirlap által előmozdításukon, mivel meg-
 annyi adalékoknak tekintem a' nemzeti nevelés
 nagy egészéhez, mellyet én a' legfontosabb és
 legszükségesebb feladatok közé számítok. Az ipar-
 egyesületre nézve csak még azon alázatos meg-
 jegyzésem van: hogy épen mivel, mint a' nemes
 gróf mondja, honunkban a' legnagyobb rész ol-
 vasni, írni nem tud, változott át, egyenesen a'
 Pesti Hirlap javaslatára, a' hasznos ismereteket ter-
 jesztő egyesület ipar-egyesületté. — És ha már most
 a' nemes gróf azt kérdi: van e ezen vállalatokban
 valami lánczolat, valami terv? azt felelem: igenis

van; 's azt a' nemes gróf e' szóban fel fogja találni: „népnevelés.“ — Még a' kisgyermek-kórház is azon egyesületek közé tartozik, mellyeknek tagja vagyok, 's mellyek a' Pesti Hirlapban ajánltattak. Ezt azonban, mint valódi philanthropicus intézetet, legalább különösen nem érte a' nemes gróf neheztelése. — Ezen egyesületek nagy részénél Anglia, Amerika példáira is történvén az indítványozók által hivatkozás, a' nemes gróf azt kissé nevetségessé ügyekszik tenni, 's tanácsolja: ezeket csak akkor tegyük — és itt a' dolog véleje — mikor ott állunk, hol angol és amerikai most áll; ma pedig azt tegyük, mit ők tettek akkor, mikor nemzeti állásukat tekintőleg körülbelül olly lépcsőn valának, mint mi vagyunk ma. — Én azt gondolom, hogy az illy vállalatok nagy részben újabb kor eszméi, miket tehát angol és amerikai hajdan nem ismerhetett, 's ha ismert volna, jelen törekvései természeténél fogva hinnen kell, hogy nem halasztott volna mára el; mert hiszen, például midőn egy újabb „territorium“-nak az egyesült státusokhoz csatlakozása szóba jő, 's a' mérnökök, mint a' polgárisodás kengyelfutói, elmennek a' laktalan vadont részekre, vonalokra osztani, már akkor minden 16-ik czölöpöt, 's így az egész roppant vadonnak 16-ot részét a' népnevelés számára jelölik ki. Ez gondjaiknak legelsőbbike. — Azonban ha meggondolja a' nemes gróf, mit tettek az angol és amerikai akkor, midőn nemzeti

állásuk a' mostani miénkhez hasonlított: alig hiszem, hogy ahozi alkalmazásunkat tanácsolná.

És most legyen szabad, csekély kis vállalkaink rövidke apologiáját 's vele kényszerített és körülményeim közt nagyon terhessé vált munkámat ismét a' „lóversenyőrli“ jeles munkából néhány szavakkal berekesztenem: „Ha már forog valami, 's fenmaradást ígér, azt így szabadni 's szörszálhasogatólag vizsgálgatni, nem lett volna e valami más hasznosabb? valóban annyi, mint hosszú értekezés annak kitudására, mellyik téglának van több érdeme egy építésben levő ház körül.“ — — — És: „Nemzeti rothadás jele, ha egyik megakasztja a' másik munkálódását, a' helyett, hogy mindegyik maga körében egészségesen forogván, a' másik működését is lehetőleg elősegítné.“

GENERAL BOOKBINDING CO.

28AA

73 A 30 1

6123

QUALITY CONTROL MARK

UALIT.

